

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ - КАТИН

**МОИТЕ
ПАТУВАЊА
НИЗ СВЕТОТ**

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ - КАТИН
МОИТЕ ПАТУВАЊА НИЗ СВЕТОТ

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ - КАТИН

МОИТЕ
ПАТУВАЊА
НИЗ СВЕТОТ

СКОПЈЕ, 2001

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „МАКЕДОНСКА ИСКРА“ – СКОПЈЕ

Едиција: ПАТЕПИСИ

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН
МОИТЕ ПАТУВАЊА НИЗ СВЕТОТ

Редакција:

Свето Стефаноски
Фиданка Танаскова
Борче Наумовски

Рецензенти:

Д-р Tome Груевски
Д-р Васил Тоциновски

*"Блажени се кротките,
зашто тие ќе ја наследат земјата!
Блажени се милостивите,
зашто тие ќе бидат помилувани!
Блажени се миротворците,
зашто тие ќе се наречат синови Божји!"*

Матеја,

5 {5,7,9}

ЕНЦИКЛОПЕДИСКИ ВЕРТИКАЛИ

За репортажата како новинарски жанр се вели дека претставува врв на новинарското творештво или, пак, како што некои автори милуваат да речат дека таа е убавица на изразот. Репортажата е и свидетелство и документ и убав збор и откривање на човечката судбина и проникнување во социјалните драми и богатство на умни асоцијации - со еден збор пе-чатена, изговорена или визуелна слика за човекот, настаните или појавите. Таа претставува вистинска слика на стварноста, еден нејзин деталь, еден дел од животот. „Добриот репортер умее да ги поврзе работите од различни подрачја и од различни епохи во една целина која ги возбудува мечтите и поттикнува на размислување“.

Таков е случајот со публикацијата „Моите патувања по светот“ на новинарот и публицист Славе Николовски-Катин. Таа претставува збирка на шеснаесет подолги репортерски записи за неговите патувања и обиколка на светот: во Италија, Франција, Германија, Данска, Шведска, Унгарија, Романија, Украина, Чешка, Русија, Канада, САД, Бразил, Австралија, Индија, Египет, Турција и Израел.

Насловната целина на репортерските записи е структурирана со наднаслов - име на земјата во која престојувал новинарот на секој од неговите записи има наслов по кој ги пренесува сликите и импресиите

(на пр., Романија: Букурешт - град на булевари, Русија: Московските вечери, Бразил: Зимска романса во Рио итн.) Секоја репортажа на главата носи најубав „шешшир“- насловот. Тој во новинарските родови, особено во новинарската белетристика има одлучувачка улога за репортажата бидејќи од него зависи дали очите на читателот „ќе се залепат“ на текстот и на понудената содржина. Убавиот наслов е како убаво аранжиран излог што ги мами купувачите да влезат во продавницата.

Во теоријата на новинарството се познати четири најтипични наслови на репортажата. Првиот е: наслови-символи, вториот наслови-загатка, третиот фигуративно-информативни наслови и четвртиот, наслови-синтеза. Славе Николовски - Катин на овие извонредно успешни четива, го користи третиот вид наслови кои дозволуваат информациите фигуративно да бидат појако нагласени. (На пример, Индија: „Плачот на Калкута“. Овој наслов на едноставен начин ја синтетизира содржината на репортажата за Мајка Тереза, чија содржина остава силен впечаток").

Методологијата на создавање на репортажата се сведува на композиција со повеќе нејзини варијанти. Таа методологија има, главно, два типични вида што се однесуваат на интерпретација и јазично изразување. Едниот начин е дијалогот каде авторот има право и да ги интерпретира не само зборовите, туку и мислите на јунакот на својата репортажа. Јазичното изразување е многу осетлив, па дури и деликатен вид на методологија на создавање на репортажата. Стилот на пишување зависи од човекот. Новинарството како дејност и професија има свои закони кои мора да се почитуваат. Тоа се краткост и јасност. Тоа го бара и репортажата која, пак, на репортерот му дозволува и одредена духовитост, стилски фигури, асоцијации во изразот итн. Во репортажите на Славе-Катин речникот е богат и разновиден, јазикот е

литературно изнијансиран, а стилот на пишување е суптилен и слоевит.

Репортерските записи насловени како „Моите патувања по светот“ на Славе Николовски-Катин, всушност се описи на краишта, предели, градови, држави, во кои новинарот патувал и го опишува она што на тој пат го привлекува неговото внимание. Во новинарското обликување на репортажите на Славе Катин доаѓа до израз неговата автентичност, документарност и конкретно прикажување на она што е најбитно. Тоа е сигурната информираност за она за што се пишува со мерка и рамнотежа во оценката и квалификациите на ситуацијата, одговорност во употребата на информацијата, пренесувањето на атмосферата и амбиентот, смислата за реалност во излекувањето на заклучокот и одредување на пораката на секоја одделна репортажа што е потенцирано во насловната целина.

Како новинар-репортер на неговите „Патувања низ светот“ авторот се интересира за се што е во неговата средина и се што се случува. Тој знае да ја напрегне својата љубопитност до степен на професионален нагон за способност за забележување. Во неговите репортерски записи доаѓа до израз чувството за деталь, како посебна одлика. Сето ова наведува на заклучокот дека Славе Николовски-Катин е репортер со енциклопедиски познавања и информации за градовите и за земјите што ги посетил и преку оваа збирка репортажи несебично се прикажува на читателската публика во Македонија.

Д-р Томе Груевски

ИТАЛИЈА

Во градот на Ромул и Рем

Да се патува за Рим за секого е предизвик. Затоа со нетрпение го очекував слетувањето на аеродромот во италијанската метропола, која се смета за најголем град на Средоземјето. На реката Тибар е подигнат пред два и пол милениуми, на седум ритчиња: Палатин, Капитол, Квиринал, Виминал, Цејјан, Авентин и Есквилин. Претставува средиште на италијанската култура, наука, образование и општествен живот. Во него е основан првиот универзитет уште во 1303 година, а има бројни високи школи, Академија на науките, научни институти, уметнички галерии, библиотеки, театри, музеи, цркви, капели и друго културно богатство. Симболи на Рим се и црквата "Св. Петар", Колосеумот, Римскиот форум, Пантеонот со многубројните стари палати, аквадуктите, старите купатила, катакомбите, триумфалните порти и други монументи. Во него е развиена индустријата за метали, машинската, хемиската, графичката, стакларската, ќерамичката и

филмската индустрија. Градот претставува железнички јазол, има два аеродроми, морско пристаниште и други значајни објекти што го прават светска метропола.

Италијанските власти и туристичките работници се погрижиле да отпечатат пропаганден материјал од кој посетителот може да се запознае со многу работи за Рим. Така, во едно прекрасно издание на английски јазик стои дека, според преданијата, Рим е формиран во 753 година пред Христовото време, а го изградиле Ромул и Рем и во тоа време бил град - држава, а потоа република и империја. Денес Рим претставува најголема уметничка ризница во светот. Во него се наоѓа 60% од вкупното уметничко богатство на светот, а убавината на старата архитектура и вајарството извираат од секоја негова пора. Тоа е град на 2000 фонтани и 450 цркви, храмови, бањи, амфитеатри...

Колосеумот е градба со исклучително архитектонско значење, место каде што на крвавите гладијаторски борби доаѓале и аристократијата и плебејците. Вниманието го привлекува и величествената, грандиозна црква "Св. Петар", во која се наоѓа едно од најубавите дела на големиот мајстор Микеланџело - Пиета.

Траен спомен на посетителот на Рим е, секако, црквата "Св. Петар". Ја посетив во еден од повеќе слободните денови кога се слеваше река посетители кон овој голем, значаен, величествен и по многу нешта единствен христијански споменик на вечниот Рим. Надворешната архитектура на овој

символ на христијанскиот Рим што патникот ја согледува уште од далечната перспектива, само ја збогатува внатрешноста на храмот. Уште кога ќе се дојде на плоштадот пред црквата, човек може да го почувствува величието на овој монумент. А на плоштадот врие како во кошница секој ден. Таму има верници, намерници, дојденци, и бели и црни и жолти, по боја, од сите меридијани на светот. Се пробив низ толпата луѓе и влегов во големиот храм. Таму човек се чувствува поголем, поважен и позначаен како човечко суштество. Веројатно кај посетителите се отвораат сите сетила и секој се труди што повеќе да види, да почуствува и да запамети.

Во црквата видов слики, икони по сидовите, мали капели, прекрасни скулптури на познати христијански црковни лица и други сакрални нишани кои го тераат намерникот да се восхитува. Црквата "Св. Петар" е огромна уметничка просторија налик на една галерија, каде човек може да остане сам со себе и да му се предаде на уживањето што му го предизвикуваат уметничките експонати, од кои избива силниот гениј на уметникот. Особено мамат формите на грандиозните фигури, кои колку подолго се гледаат, човек мисли дека е тоа визија и пренесување во некој друг свет. Ги посетив катакомбите во подрумот на црквата, како и неколкуте храмови од левата и од десната страна кои се нанижани со голем број уметнички слики, орнаменти, скулптури, бисти и други вредности што го прават овој светски монумент и привлечен за сите посетители, без разлика на возраста и религиозното убедување. Со посетата

на храмот човек го збогатува духот и се чувствува поголем верник отколку во периодот кога влегол во храмот. Затоа со право се вели дека посетата на црквата "Св. Петар" претставува ново доживување, продлабочување, збогување и проширување на човековиот видик.

Посетата, пак, на базиликата "Сан Клементе Римски" и поклонението на св. Кирил беа незаборавни. Црквата се исполни кога делегациите од Македонија заедно со хорот "Русикум", влегоа во просторот во кој се наоѓа гробот на свети Кирил. Сите посетители во црквата, пред гробот на св. Кирил изразија благодарност на светите големи сесловенски просветители, преведувачи, книжевници, духовници...

Македонија му оддаде должна почит на сесловенскиот просветител св. Кирил Солунски. Во базиликата на црквата "Сан Клементе", каде што почиваат моштите на св. Кирил, македонската државна и црковна делегација одржа чествување, со што истовремено и официјално започна традиционалната манифестација "Македонија во чест на св. Кирил". Црквата беше исполнета кога влегов во просторот во кој се наоѓа гробот на свети Кирил. Големо беше задоволството што ми се укажа таа ретка прилика да му изразам благодарност на св. Кирил што јазикот на македонските Словени го издигна до степен на книжевен, прифатен од целото словенство. А македонската држава и црква му даваат должностна почит на сесловенскиот просветител

св. Кирил Солунски секоја година, токму во базиликата на црквата "Сан Клементе", каде што почиваат неговите мошти.

Кај нашиот народ отсекогаш било длабоко и искрено почитувањето на свети Кирил Солунски и неговиот брат свети Методиј. Нашите прајдовци и дедовци на нив им се обраќале молитвено за закрила и духовно раководство речиси секојдневно, а не само кога бил денот на нивниот празник. Ги споменувале за да се потсетат какви светители стојат во нивното црковно и национално битие. Им се молеле за духовна поткрепа и светлина тогаш кога нивните непријатели биле жестоки и кога сопствените сили им биле при крајот, тогаш кога темнината била ужасна, а надежта на умирање. И тогаш кога ропството и гневот биле неподносливи светите браќа и нивните ученици им боскотеле во мракот и ја поткрепувале нивната вера во посветла и поубава иднина.

Денес кога се обновени древните црковно - народни обичаи и традиции, кога е обновена Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква, кога на најсвечен начин се прославуваат јубилеите на нашите црковни и народни великанни, одлуката за поклонички патувања во периодот од над триесетина години, пред гробот на сесловенскиот апостол, е одлука на чувството на благодарност и пietet кон свети Кирил, зошто тој ги посеал првите семиња на македонската и словенската писменост, кои станале движечка и животна сила за сите словенски народи. Светите браќа ги развиле своите духовни дарби и створиле дело

од непроценлива културно - уметничка вредност, што претставува голем придонес во духовната и културната ризница, не само за македонските и другите славјански народи, туку и за човештвото во целина.

Инаку, првото чествување од смртта на свети Кирил Солунски се одржа на 14 февруари 1969 година во Рим во базиликата "Свети Петар", каде што се одржа концелебрација (сослужение) во слово на просветителското дело. Чинот се одржа во таа импозантна катедрала посветена на првиот Христов апостол, кој, исто така, како и свети Кирил Солунски, дошол од Исток во илјадалетниот град, или градот на вечноста - Рим, за да го проповеда христијанското учење. Свети Кирил Солунски дошол да го брани тоа учење, да докаже дека може да се проповеда на јазикот на Словените, а не само на грчки, латински и еврејски, како што дотогаш се верувало. Дошол кај поглаварот на западните христијани пред единаесет векови и бил разбран, и оттогаш христијанската вера се проповеда и на словенски јазик.

Во рамките на манифестијата "Македонија во чест на свети Кирил" беше отворена изложба на виничките теракотни икони во изложбениот простор на црквата "Света Скала" на плоштадот "Сан Џовани". Исто така, во салата "Балдини" беше одржан концерт на камерниот состав "Гајдов". Посебен простор од манифестијата им беше посветен на дипломатските средби што македонските државни претставници ги имаа со италијанските политички соговорници.

Посетата на Ватикан и средбата со папата Јован Павле II оставија неизбришливи траги во сеќавањето за се она што го видов, почувствувајќи и до живеав. А, таму, во градот кој е и држава - Ватикан, има што да се види, научи, да се прошират видиците, сознанијата, духовното живеење... Оваа самостојна папска држава со површина од 44 хектари е лоцирана во центарот на Рим, сместена на десниот брег на реката Тибар, опкружена со сидови. Во минатото Ватикан постоел како собир на папските згради и цркви, а од 11.11.1929 година постои како самостојна држава. Ватикан има сопствена железничка станица, радиостаница, ПТТ служби, монетарен систем и друго, во кој формално неограничена власт има папата. Ватикан како држава има дипломатски односи со најголем број земји во светот, меѓу кои и со Република Македонија. Тоа е особено изразено со Македонската православна црква, која веќе триесетина години одржува верски посети во текот на празнувањето на гробот на свети Кирил.

Ватикан се состои од папскиот дворец што е изграден во 1146 година, а во состав на дворецот подоцна се изградени бројни згради во кои се сместени: познатата библиотека, архивата, музејот и други простории, во кои се чуваат ретки уметнички и културни вредности од египетската и античката култура, до највредните дела од минатиот и овој век, меѓу кои и бројни историски предмети од минатото и уметнички дела од сегашнината на Македонија. Под ватиканска управа има 13 цркви и други

установи во Рим, кои заедно со Ватикан претставуваат организационен центар на Римокатоличката црква.

Во Рим го доживеав она неописиво чувство на чудна мешавина на старото и новото. Покрај духот на историјата, Рим несопирливо живее како европска метропола и како главен град на Италија. Кога сонцето ќе почне да заоѓа зад хоризонтот, нокта свечено настапува на сцената осветлена со илјадници лампиони, разнобојни реклами паноа и блескави излози. Во луксузните Виа де Кондоти и Виа Венето испаруваат скапоцените парфеми. Кафулињата, рестораните и дискотеките се полнат со бројни туристи и секогаш добро облечени римјани. На крајот на прекрасната Виа де Кондоти со својата убавина блеска и Шпанскиот плоштад со огромни скалила за кои велат дека се вистинско место за "безделничење". На овој плоштад се одржува една од најатрактивните модни ревии во светот.

Рим може да се доживее и на друг начин. Да се почувствува преку мирисот на морето и какафонијата на хаотичниот сообраќај. Или, пак, едноставно да уживате во темпераментот на Италијанците, од кои секој втор на улица е со мобилен телефон. Рим се и илјадниците веспи и убавите девојки на нив. Рим се и тортелините, и пиците, и лазањите, и шпагетите, и виното, и...

Поглед на Ватикан со дел од Рим

Париз со Ајфеловата кула

ФРАНЦИЈА

Париз - градот на светлината

"Париз е главата на Земјината топка, мозок кој пушта од генијалност и ја предводи човечката цивилизација, великан, уметник кој непрекинато твори, далекувиден водител кој мора да има бразди во мозокот, пороци на голем човек, мечти на уметник и рамнодушност на политичар". Ова го рекол големиот Балзак кој целиот свој живот го поминал во овој прекрасен град на верата, надежта и љубовта. А парижаните за својот град велат дека е центар на светот. Ако им забележите дека тоа звучи тенденциозно, бидејќи многу велегради се користат со тој питетет, ќе ви дадат сосем логичен одговор. Доколку сакате да патувате од која било земја во светот во некоја друга, на друг крај, треба да минете низ Париз. И не само тоа, желба на секој граѓанин на Земјината топка е да го види градот на соништата; градот кој е далеку од морето, а на грбот има едрилица која потсетува дека трговијата се одвива само по воден пат. Париз е дете на

реката Сена, на чиј остров е изградена галската населба Лутеција, која се споменува во 52 година пред Исуса Христо, кога ја освоиле Римјаните, и која со векови се шири за денес да биде најпозната во светот како град на светлината.

Го посетив Париз кога Македонците во француската престолнина со низа пригодни манифестиции достојно ги одбележуваа петте години од формирањето на првиот македонски светиклиментов духовен храм во оваа земја, црквата "Св. Климент Охридски". Временски скромно врамен јубилеј, но многу значаен по својата афирмативна мисија и по амбициозните најави на неговите втемелувачи и ентузијасти, кои остваруваат богати активности речиси на сите полиња. Тие не пропуштаат, а да не го одбележат секој позначаен настан од историјата на Македонија, на македонскиот народ и Црквата.

Така, 8 декември, патрониот празник на Македонската православна црква "Св. Климент Охридски" во оваа европска метропола се прослави со богата свеченост. А одбележувањето на петте лета на оваа национална духовна и културна асоцијација во Париз беше прилика да се проговори за досегашното работење и бележито дејствување, кое со оглед на околностите и низата лимитирачки фактори, си трасира свои патеки и обезбедува свое место во еден ваков мегаполис. Меѓутоа, едновремено се укажа и на многуте проблеми, тешкотии, слабости и особено делбите, кои се разорни доколку не се надминуваат етапно, разумно и ефикасно.

Прославата и овој пат беше фокусирана на вниманието кај членството, активистите и симпатизерите, меѓу кои имаше Французи и многу од други националности. Вредните домаќини од Управниот одбор на Македонската православна црковна општина "Свети Климент Охридски", вложија големи усилби и понудија ефектни содржини.

Во Париз бев сместен во хотелот "Холидеј ин", кој се наоѓа на стотина метри од Ајфеловата кула и реката Сена. А "Дамата на Париз", како што обично се нарекува кулата на инженер Ајфел, била изградена во 1889 година по повод Париската светска изложба. Иако оттогаш мина многу време Ајфеловата кула не загуби ништо од својот шарм, од своето техничко значење и симболика. Напротив, во текот на овие години со старите лифтови до пространите платформи на челичниот Ѣчин се искачиле милиони луѓе. Без Ајфеловата кула Париз и не може да се замисли. Ајфеловата кула му припаѓа на Париз. Сé уште понекаде се слушаат протести дека таа ја загрозува сликата на градот. Позната е онаа анегдота за човекот кој не можел да ја поднесе Ајфеловата кула и само затоа секој ден се качувал на неа зашто кулата е единственото место во Париз од кое не се гледа Ајфеловата кула.

"Дамата на Париз" станува објект на литературата и на уметноста. За "смешната креатура која предизвикува бесознание" не се говори, туку се зборува, пред сé, за еден вид трогателна завист од овој сведок на создавањето на железниот период кој ѝ припаѓа на сликата на градот Париз, иако во ерата

на атомската физика и на вселенските патувања веќе не претставува никаква техничка сензација.

Во центарот на Париз речиси сите згради се стари, но убави зданија. Во тој дел на градот Французите изградиле и по нешто ново, каков што е Културниот центар на Париз. Таа огромна зграда, висока колку десеткатница и сместена на простор колку неколку фудбалски игралишта, по сё има чуден облик. Целата градба е изградена од стакло и од некакви огромни разнобојни цевки, сите во живописни бои. Низ внатрешноста на зградата се движат разни скали - ескалатори, и тоа во разни правци, пренатоварени со народ. Луѓето се движат низ некакви просирни тунели. И воопшто, во внатрешноста на зградата врие од народ. Поради изгледот на градбата и нејзината конструкција, главно од цилиндрични елементи, парижаните ја викаат "Рафинерија". И наистина таа личи на некаква огромна рафинерија. Центарот е изграден како пандан на Ајфеловата кула, но со многу поголема практична примена. Таа градба сега е јадро на богатата култура и културните активности што секојдневно се случуваат во многумилионскиот град. Таму непрекинато се прикажуваат филмови во повеќе киносали, се приредуваат голем број изложби, се одржуваат разни приредби, таму има библиотеки, центри за изучување на разни странски јазици, театри, опери и многу други дејности. Накусо, објектот е вистински центар на културата и културните настани во Париз и пошироко.

Во Париз, во една ноќ, кога градот се будеше, со автомобил се движев по десниот брег на Сена.

Се возев споро, под раскошно осветлените мостови, додека минував крај: Гранд Палас, Бурбонската палата, Лувр, Институтот, црквата "Нотр Дам", Библиотеката... Таму се кејовите поврзани со 36 мостови. Најстар е мостот Понт Неуф, а најблистив е познатиот мост изграден во 1900 година, а посветен на рускиот цар Александар Трети.

Меѓутоа, се чини најдобро е човек да остане во Париз подолго и да пешачи секојдневно за да ги почувствува Елисејските полиња, каде велосипедистите ја завршуваат трката околу Франција, која го спојува египетскиот обелиск на плоштадот Конкорд и грандиозниот Славолук на победата на плоштадот Етоал, започнат по наредба на Наполеон во 1806 година. Оттаму не е далеку Трокадеро од каде најубаво се гледа Ајфеловата кула, Претседателската палата, Американската и Британската амбасада, како и извонредно убавите паркови на улицата "Риволи". Меѓу булеварите чудесно се истакнува "Периферија", најфрејфентната улица во Европа, потоа шестолинскиот прстен околу Париз, долг 36 км во кој се влеваат десетици автопатишта.

Во текот на мојот кус престој во градот на спомениците, како често го нарекуваат Париз, неколку пати ја посетив Триумфалната капија. Сребрено сивиот цин со висина од 49 метри, ширина 45 м и длабочина 22 м, денес се смета за мајсторско дело на неокласичниот стил. Студена и величенствена, оваа градба се стреми кон височините на париското небо, во центарот на Етоал - раскрсница на 12 големи

авении, кои со облик на звездени краци тргнуваат од овој плоштад. Река блескави автомобили се слеваат во авенијата "Шанзелизе".

Честопати сообраќајците ја свртуваат сообраќајната колона на страна, зашто некој странски државник полага венец на Гробот на незнајниот јунак. Овој гроб се наоѓа под сводовите на Триумфалната порта. Од 11 ноември 1920 година овде почива непознат војник кој паднал во битката за Верден, каде вечноиот син пламен гори над гробот. Оваа идеја на Французите ја презедеа многу земји и изградија слични или исти градби.

Исто така, го посетив Монтмартр, собиралиштето на сликарите и поетите, каде бројни Македонци ги пробале своите знаења, умеења и среќа. А Пигало и Мулен Руж е предизвик и за секого, зашто го ставаат во искушение новодојдениот.

Подолго се задржав крај Богородичната црква. Таа импозантна катедрала, изградена од делкан камен, ја красат високи камбанарии, со високи шилести врвови во готски стил. Внатре црквата обилува со прекрасни мозаици од стакло во разни бои и има многубројни оригинални скулптури на Исус Христос, на света Богородица и др. Сега св.Богородичната црква е и своевиден музеј чие разгледување трае околу еден час. И таму забележав масовно присуство на голем број туристи од разни земји. Најверојатно за популарноста на таа црква во голема мера придонел и најголемиот француски писател Виктор Иго, описувајќи ја извонредно во својот ро-

ман "Богородичната црква во Париз". Иако таа црква ја разгледав по втор пат, се чини дека впечатокот и при повторното разгледување не е помал и восхитот останува за секогаш.

Ја напуштив Богородичната црква и уште малку прошетав низ Париз, па се упатив да го разгледам уште и Версај. Од Париз патував десетина километри и стигнав во Версај, познатото седиште на француските кралеви. Таму видов огромен дворец изграден во минатите векови од француските монарси. Пред дворецот има ограден простран двор попложен со специјална калдрма. Тој простор некогаш служел за смотра на војската, односно на кралската гарда, а и ден-денешен се зачувани просториите каде што биле врзувани и сместувани коњите на посетителите. Сега таму ги паркираат луксузните автомобили. Кралскиот дворец е зграда од четири-пет kata издолжена во благ полукруг, со најразлични уметнички фигури и скулптури на фасадата. Ја разгледав предната страна на дворецот, всушност неговото лице од каде што доаѓаат посетителите. Низ широк влез како огромна порта поминав и излегов од неговата задна страна. Оттаму зданието изгледа како сосема друг дворец, зашто таа страна е градена во друг градежен стил. Всушност, видов дека дворецот Версај е изграден со две лица и, гледајќи го, човек не може да определи од која страна е поубав. Задната страна, всушност, била наменета за одмор и рекреација на кралевите и на нивните семејства. Поради тоа таму има огромни површини од повеќе десетици хектари

на кои се простираат прекрасни паркови и шуми со столетни дрвја, разни спортски терени и игралишта, езерца и фантастично убаво уредени цветни површини. Посебно импозантно дејствува огромната ботаничка градина со егзотични растенија што растат во сите делови на светот. Растенијата што не ја поднесуваат тамошната клима во текот на зимата се посадени во огромни дрвени садови, еден вид буриња кои зиме биле внесувани во затворени простории. Такви егзотични растенија, палми и други има во голем број и на повеќе места.

Париз е карактеристичен и по подземната железница во која влегуваат четири милиони патници на ден. Помалку е познато дека во Париз покрај метрото постојат и рововите од некогашниот каменолом кој зафаќа една десетина од површината на Париз. Париските катакомби, пак, за разлика од римските ги примиле своите вечни жители пред 200 години, кога градските власти затвориле десетина градски гробишта и сите коски ги преселиле под нозете на поколенијата.

Исто така, Париз може да се пофали со бројните музеи, галерии, театри, цркви, гробишта, стоковни куки, ресторани, спортски борилишта и многу, многу други значајни куки во кои однатре пулсира животот на овој мегалополис. Сето тоа заедно го прави севкупното, значајното и незаборавното живеење на градот на светлината - Париз.

ГЕРМАНИЈА

Во земјата на прогресот

Во Германија посетив повеќе места, меѓутоа Франкфурт, Хамбург, Штутгарт и Берлин ми останаа во големо сеќавање.

Така, Франкфурт на Мајна е стар царски град во кој се крунисани германските цареви и кралеви; тоа е место каде заседавал првиот германски парламент; град на Гете; град на стари цркви и модерни зданија; град на банки и осигурителни друштва; светски центар за одржување на саеми и други манифестации; меѓународен бизнис центар и метропола со еден од најголемите аеродроми во светот.

Во тоа се уверив при посетата на Франкфурт, на кого природата му ја подарила реката Мајна, долж која се изградени и се градат вонредно убави згради кои претставуваат пример за архитектите во светот. Тоа особено е изразено во стариот дел на градот, каде можат да се видат прекрасни зданија во различен стар стил, додека во центарот на градот се вишнеат облакодери во кои се сместени голем број

банки и други значајни светски асоцијации. Со еден збор, тука е концентрирана финансиската моќ, не само на Германија, туку и на цела Европа. Посебен впечаток прави зградата на Германската банка која е обложена со сребрено стакло и која во текот на денот, според бојата на небото, повеќепати го менува својот изглед.

Повеќе од 800 години Франкфурт е еден од најзначајните интернационални саемски градови. За тоа, и мудриот Германец најнапред започнал да го гради големиот аеродром, чија пристанишна зграда може да прими и послужи 30 милиони патници годишно. Потоа, во таа метропола е изградена најголемата спортска сала, во која се одржуваат бројни европски и светски спортски и други манифестации, како и разни зданија од уметноста, театарот, науката и други институции што ѝ даваат посебен белег и значење на оваа германска и европска метропола.

Кога повторно се најдов во Франкфурт лесно ми беше да ги препознам улиците во кои во минатото се одвиваше централниот градски сообраќај, а денес се пешачка зона, во која почнува царството на пешаците и каде човек се чувствува не како во една светска деловна метропола, туку како во еден простран прекрасен парк во кој холтикултурата дошла до израз. Таму има простор за сите: и купувачи, и шетачи, и денгубци. Денес во Франкфурт има повеќе улици кои служат како пешачки зони за одмор и рекреација на народот во овој милионски град.

Во центарот на градот ја посетив црквата "Св. Катерина", а потоа се упатив во една тесна улица

на која се лоцирани поголем број кафеани, бистроа, продавници од различен вид и тип и други интересни монументални зданија на овој град. Таму видов голем број обновени деловни згради и споменици кои, како што ми беше речено, биле оштетени или уништени во Втората светска војна. Во една скромна кафеана, со германско пиво, ги слушав 35-те звона на црквата "Св. Никола", црква која е градена 1290 година, во исто време со црквата "Св. Климент Охридски" во Охрид, што зборува дека во тој период и Германците и Македонците имале голема почит кон светителите.

Во вечерните часови заминав од Франкфурт за Хамбург. Тој е една од поголемите метрополи во Германија, а и во северна Европа, со околу два милиони жители, распорстнат на површина од 755 квадратни километри. Тоа е град кој има значајно историско минато и сегашност за германскиот народ и град пристаниште со статус на сојузна покраина на Германија, оддалечен стотина километри од лабинската утока, преку која е поврзан со Северното Море. Хамбург е најголемо пристаниште во Германија за прекуокеански сообраќај, а за увозно-извозната трговија е еден од најголемите центри во светот. Големи прекуокеански бродови се укотвуваат во Каекефен, на устието на реката Елба. Исто така, тој е важна сообраќајна раскрсница за железничкиот и за авионскиот сообраќај. Во него е развиена машинската, дрвната, авионската, хемиската и други индустриски; тој, во исто време, е град со бројни театри, библиотеки, високообразовни институции и институти, цркви и многу други културно-историски

споменици. Оваа метропола е родното место на големиот светски композитор Јохан Брамс.

Градот го формирал Карло Велики во деветтиот век, градејќи тврдина на истото место на кое е лоциран Хамбург. Старата тврдина се развила во бискупски центар и заедно со околните места претставувал стратешки објект и предизвик за бројни освојувачи. Така, Викинзите го нападнале градот, го ограбиле, го разрушиле и си заминале. Исто како и славјанските племиња што го направиле истото малку подоцна. Затоа со право се вели дека Хамбург има бурна историја, но и чудна судбина.

При посетата на овој убав, современ, значаен и модерен европски центар, бев информиран дека во 11-от век на просторот на Хамбург биле изградени два замоци еден спроти друг, Алстербург и Неуебург. Меѓутоа, нивната судбина била тажна. Ги зафатил голем пожар и скоро ги уништил. А и бројот на жители бил десеткуван од колерата, болест што го собирала својот данок низ Европа. Потоа бил освојуван и разурнуван од многу племиња, како и од Наполеон, од Германите...

Но, како што птицата феникс се раѓа од пепелта, така, во почетокот на овој век, бројот на неговите жители се зголемил до еден милион, а градот станал значаен германски и севернобалтички центар. Изградени се монументални зданија, обновени се старите архитектонски комплекси со што градот го добива својот вистински имиџ. Меѓутоа, во 1943 година Хамбург ја плаќа цената на фашизмот; сојузничките бомбардери уништиле половина од него.

Според зборовите на моите домаќини, градот лежел на голема урнатина. Меѓутоа, вредните раце на германскиот човек го направиле своето; во повоениот период следи силен подем; обнова на разурнатото и изградба на голем број објекти во централниот дел на градот, на бреговите на реката Елба и бројните канали, како и во околните места. Затоа денес Хамбург е привлечен за бројни туристи од целиот свет и е пријатно катче за работа и за живот. Секоја голема светска метропола има некое карактеристично место што ѝ дава посебен белег. Ако во Париз тоа е Монтмартр, во Хамбург е стариот град. Таму намерниците се среќаваат за сё и сешто во тие познати кафеани, пивници, во кои голем број луѓе ги минуваат убавите вечери.

Хамбург го посетив во февруари, што не е исто да се биде таму во мај или во септември. Меѓутоа, Хамбург е интересен и убав кога и да е, за разлика од поранешните години кога температурата на воздухот се спуштала повеќе степени под нулата и кога влажноста на воздухот била многу голема, како резултат на постојаните врнежи во текот на денонокието. Во февруари во Хамбург како да беше пролет; со сончево, релативно суво, топло и пријатно време. А ветерот кој дуваше долж реката Елба го прочистуваше загадениот воздух на двемилионската метропола, во која се води строга сметка за еколошкиот амбиент, повеќе од било каде во Германија.

Често Хамбург го нарекуваат "градот на складиштата", бидејќи во него се сместени илјадници стоваришта за различни стоки; таму има безброј докови,

мали пристаништа за прифаќање на бродовите со голем број производи, кои со безбройните големи контејнери се пренесуваат широк Европа и пошироко. Таму можат да се видат илјадници контејнери-фрижидери, кои зборуваат за важноста на овој град-пристаниште.

Градот има и еден друг изглед. Имено, вештачкото езеро Алстер, заедно со реката Елба, со бројните канали и паркови што ги поврзуваат и најоддалечените места, му даваат на градот имиџ како на "зелена" метропола која изникнува од бреговите на водената маса. Таа глетка ја збогатуваат 2 321 мост со кои се поврзани овие канали и го држат приматот на Хамбург како град со најголем број мостови во светот. Во исто време тој е град на културата, забавата, познат по бројни изложби, спортски натпревари... Затоа, дневно околу 150 000 посетители од други места на Германија и светот доаѓаат да го посетат, да купуваат или да уживаат во сè она што им го нуди оваа германска метропола.

Скоро секој дојденец во Хамбург, од повеќе причини, задолжително ја посетува железничката станица. Таа е буквално подземна во строгиот центар и е поврзана со сите делови на градот. Тој железнички објект е со најголем покрив од сите железнички станици во Германија, долг 140 м, широк 120 м, а висок 35 метри. Под таа железна конструкција има бројни ресторани, киосци, продавници, кои се прилично посетени поради нивното работно време. Оттука, посетителот ги има сите врски со подземната и надземната железница, кои како со нож го

сечат градот и го превезуваат ефикасно најголемиот број од неговите жители и посетители. За жал, околу железничката станица се собираат и најголемиот број корисници и дилери на современото зло на човештвото - дрогата, во што се уверив при мојата посета.

Посебно внимание привлекува улицата "Монкеберг", во која се сместени голем број стоковни куќи, трговски дукани и други интересни објекти, какви што се црквата "Св. Јакоб", во која има три цркви посветени на св. Лука, на св. Петар и на св. Тројца, а која е изградена во XIV век. Оваа црква е позната и по фамозниот Штитгеров орган од XVII век, на кој еднаш свирел и Јохан Себастијан - Бах. Во непосредна близина на центарот е градскиот пазар од кој се пружа прекрасна гледка кон најзначајната и најпознатата зграда на Хамбург - Ратхаус (Градското собрание). Тоа е најпрепознатлива, најубава, најсликана зграда и симбол на градот. Овој значаен и по многу нешта препознатлив и интересен објект е изграден кон крајот на минатиот век во неоренесансен стил. Ратхаусот е симбол на самодовербата на граѓаните, како и седиште на Сенатот и на Градскиот парламент.

Зградата лежи на мочурлива почва. Затоа при изградбата било потребно да се вложат големи напори и средства за денес таа да се вишнее во небото и да ѝ пркоси на иднината. Кулата што е симетрично поставена во средината на зградата и која е главен влез, од каде се поврзани сите нејзини делови, е висока 112 метри. А таа зграда - убавица

на Хамбург, како често ја нарекуваат, има 647 соби, односно шест повеќе од Бакимгемската во Лондон. Целата е во мермер, украсена во позлатени предмети, уметнички слики, орнаментика, декорации, мебел и се што било убаво и значајно во минатиот век.

Хамбург е градот во кој се доселиле жители од европските и другите земји, меѓу кои и околу две илјади Македонци, од сите краишта на Македонија. Првите дојденци или "привремено вработени", како често ги нарекуваме (а кои останаа постојано), се доселиле околу 1970-та година, кога започнаа кај нив првиот процес на организирање во одреден број асоцијации. Меѓутоа, се чини дека Македонскиот клуб и Македонската православна црква остануваат да бидат место со најзначајните активности што ги реализираат Македонците во тој дел од Германија.

Од Хамбург заминав во посета на Бон- главниот град на Германија, кој е сместен на бреговите на реката Рајна, со близу 170 000 жители. Тоа е родното место на Лудвиг ван Бетовен, градот на старата римска тврдина и на други стари и нови зданија, кои кај посетителот оставаат траен впечаток. Во Бон се сместени скоро сите дипломатски претставништва од светот, чиј број е околу 150, поради што го нарекуваат град на дипломатијата. Меѓутоа, тогаш беше период кога тие се селеја во Берлин и затоа многу амбасадорски згради беа на листите за продажба.

Македонија беше меѓу првите која во Берлин изгради сопствена зграда за амбасада и со преселбата таму сегашната амбасада во Бон ќе стане

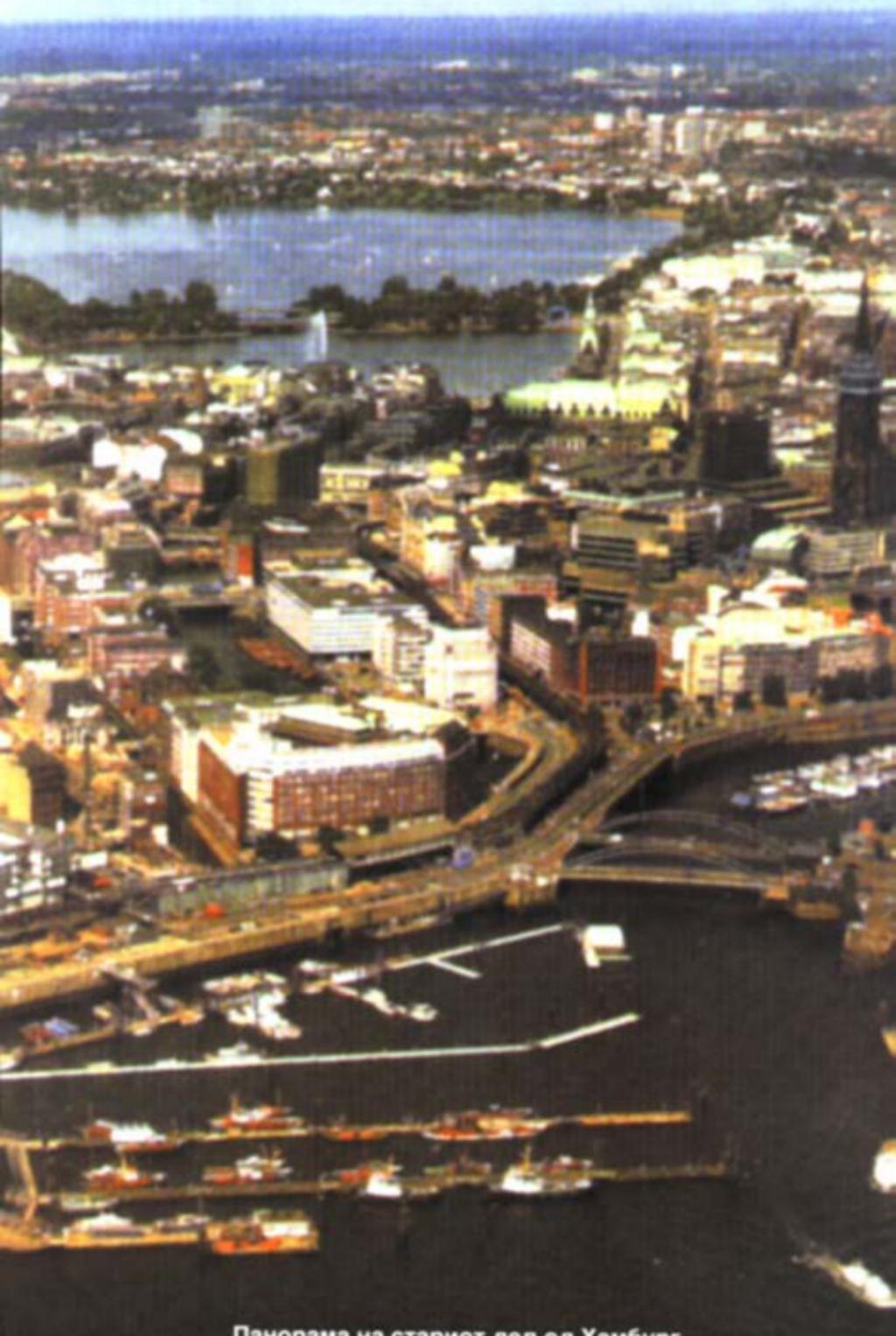
конзулат. По кусата прошетка во Бон се упатив кон хотелот "Холидеј ин", каде се одржа заедничка средба на македонските клубови, друштва и црковни општини со претставници на Амбасадата на Република Македонија во Германија. Средбата беше убаво осмислена, организирана и посетена од претставници на скоро сите македонски асоцијации во Германија.

Го напуштил Бон и се упатив кон Келн, низ кој поминав во ноќните часови. Инаку, и Келн како и Хамбург е град - пристаниште, но на реката Рајна, во близина на Рур, главен град на Северна Рајна Вестфалија, со која Република Македонија има многу добри економски односи. Кога од автопатот го гледав Келн, се потсетив на податокот дека таму е најстариот универзитет во Германија, основан во 1388 година, дека има бројни готски и романски објекти, вклучувајќи ја познатата Келтска катедрала.

Потоа, заминав за Берлин, главниот град на Германија кој со својата местоположба е исто толку оддалечен од центарот на Германија како и Бон, со тоа што тој се наоѓа во центарот на Европа. Поблиску е до Прага и до Копенхаген, отколку до Бон и одвај да е нешто подалеку од Варшава, отколку од Франкфурт на Мајна. Надежта дека Берлин ќе биде во можност да го добие значењето што го имаше за време на Вајмаровата Република е оправдана. Тоа може да се случи повторно. Интелектуалниот "лонец за топење" и ковачницата на таленти, кои му ја должеа својата привлечност на судирот меѓу Запад и Исток би можеле повторно да бидат создадени.

Како и во 20-те години, Берлин е меѓународен, космополитски и мултикултурен град со исклучително жива театарска, уметничка и музичка сцена. Заедно со политичките лидери, "капитените" на индустријата, кои живеат не во Бон, туку во Дизелдорф, Келн, Франкфурт, Хамбург или во странство, исто така, ќе се преселат во Берлин. Тоа значи дека поголема компетентност, експерти за култура и влијание ќе се собираат таму како што никогаш тоа не било можно да се случи во Бон. Тогаш можеби таму би можело да се развие она што денес се поврзува со надежите за остварување "Берлинска република". Поради сето тоа, Берлин во федерално конституираната република нема да стане централистичко божество, кое влече сé кон себеси.

Во Берлин човек во поголема мера се соочува и со германската историја - со објекти и споменици на Прусија и на германското царство, со архитектура на Вајмаровата Република, со докази за Третиот рајх и со места од кои се вршени прогони на Еvreите. Ова соочување со минатото, исто така, може да предизвика политичарите на новата генерација да бидат посвесни за германската одговорност.

Панорама на стариот дел од Хамбург

ДАНСКА И ШВЕДСКА

Мостот меѓу Копенхаген и Малме

Беше убав пролетен ден, исполнет со зеленило и цветови. На начин на кој животот се буди и развива чувство на убаво и лъбов кон природата. Сонцето чии бои се прелеваа во далечините на исток, од каде започнуваше новиот ден, беше како огромна топка или балон што едвај се движи во просторот. Глетката беше прекрасна, а автомобилот брзаше од населбата "Ченто" кон аеродромот "Петровец", од каде заминав за Копенхаген, во Данска.

Патувањето кое траеше повеќе од два часа со авионот на МАТ (Македонски авиотранспорт), беше пријатно и просто не почувствувајќи се стасав на аеродромот во Копенхаген.

Во главниот град на оваа балтичка земја пристигнав напладне. Во аеродромската зграда што се наоѓа во непосредна близина на морето, вриеше како во кошница, како што доликува на еден голем аеродром што претставува крстосница на Европа.

Престојот во Копенхаген го искористив да се запознам со некои знаменитости и карактеристични места на овој убав град. А да се биде во Копенхаген, кој е главен административен, политички, културен и економски центар на Данска, чија популација ја достигнува бројката од два милиони, значи да се почувствува пулсот, напредокот, престижот и иднината на оваа европска држава.

Копенхаген е престолнина на Данска и морско пристаниште на источниот брег на островот Селанда (Шелана) на мореузот Сунду. Во ова живо трговско место, развиена е бродоградбата и сите други индустрии. Тој е формиран како населба во 1443 година, а универзитетски град е од 1479 година, и во него има бројни споменици на културата кои се дел од богатата културна ризница која датира од времето на Викинзите, сè до денес е центар со богат културен живот, универзитетски меѓународен центар, престолнина на музиката и убавата уметност, познат по школата на наивците, по анимираниот филмови... Тоа е град во кој во текот на годината се организираат и се одржуваат бројни изложби, концерти, саеми и други манифестации. Го напуштив овој град и со брод, што превезува патниците од Данска во Шведска и обратно, се упатив кон Малме. Бродот како да леташе на површината од морската шир. Се движеше кон исток паралелно со мостот Оресунд кој ги поврзува овие две земји. Имено, мостот кој ги поврзува градовите Копенхаген и Малме оди и како тунел, под водата и на две места излегува

како "забревтан кит" кој ги сече морските бранови. Глетка што остава длабоки траги кај патникот.

Во Малме во Шведска стасав за четириесетина минути, а оттаму заминав на север во Еслев. Повод за моето патување беше фестивалот на фолклорот во Лунд, во организација на Македонскиот сојуз од Шведска, а домаќин беше македонското културно и спортско друштво "Пелагонија" од Еслев.

Оваа значајна манифестација на Македонците од Шведска се одржува во различни градови широк државата каде се формирани фолклорни групи кои го негуваат македонското оро и песна, обичаите, традициите и се она што е поврзано со Македонија. На овој празник на фолклорот во Еслев учествуваа пет културно-уметнички друштва, односно седум играорни групи, кои како букет од убави шарени цветкиња ја одиграа својата улога на вистински амбасадори на македонскиот фолклор. Во исто време тие беа иницијатори на младинската и семакедонската забава што траеше цели 12 часа, а на која се собраа близу илјада деца, младинци, студенти, родители, гости и пријатели, вљубеници во фолклорот, почитувачи на македонската песна и оро.

Еслев се наоѓа на четириесетина километри северно од Малме. Малку необично за Шведска за тој период во годината, меѓутоа како времето целосно да се изменило и, во мајскиот период од годината, без дождовите и ветриштата, чиниш се наоѓаш некаде на југот од Европа. Сонцето чии бои се прелеваа во далечините на Запад, кога завршуваше денот, беше како топка што одвај се движеше

во просторот. Глетката беше прекрасна. Насекаде зеленило, имаше голем број парцели како килими со жолта боја од цвеќиња на маслиновата репка, строго геометриски одредени форми и негде-где одреден број ветерници кои се губеа во непрегледните простори на јужниот дел на Шведска. Градот кој беше домаќин на 20-от Фолклорен фестивал е индустриски центар. Во него има фабрика за прехранбени производи во која работат најголем број Македонци, потоа фабрика за "Фергусони", за хартија, за стакло, за филтри. Во Еслев живеат и работат околу шестотини Македонци, кои, главно, потекнуваат од битолскиот крај, а само мал број семејства се од други места во Македонија. Тие дошле во седумдесеттите години како "привремено вработени", а сега како "постојани жители" свиле гнездо во овој убав град. Во демократска Шведска тие ги уживаат сите социјални, политички, човекови права и слободи, а возврхаат со тоа што претставуваат пример на трудолубие, работливост, честитост, лојалност... Во гратчето Еслев цветаа јоргованите кога се одржуваше Македонскиот фолклорен фестивал.

Градот Малме, едно од најужните места на Шведска, го посетив во делник. Бев информиран дека градот се споменува уште од 1275 година. Благодарение на својата местоположба, овој убав и прекрасен приморски град во средниот век прераснал во голем и богат трговски центар, за потоа да се развие во индустриски, а денес и во културен и туристички град. Често Малме го нарекуваат град

на паркови, бидејќи во него има голем број познати и со многу нешта карактеристични паркови, како што е паркот Кунгспаркен, во кој се наоѓа познатиот дворец што им припаѓал на тогашните управувачи на покраината Сконе, изграден во 1500-та година. Го посетив и стариот дел на градот кој опкружен со канали изобилува со градби што потекнуваат од средниот век. Исто така, овој дел обилува со ресторани, кина, дискотеки, бутици и други објекти. Денес Малме претставува порта на Шведска која се отвора кон Европа и кон светот. Имено, во скоро време се очекува да биде пуштен во сообраќај мостот Оресунд кој го поврзува Малме со Копенхаген, односно Шведска со Данска. На пуштањето на овој значаен објект преку кој ќе поминуваат милиони автомобили, камиони, велосипеди и мотоциклки, преку кој ќе биде развиен железничкиот сообраќај, се очекува да дојдат 100 илјади луѓе да го означат отворањето на големиот сообраќаен објект изграден во Третиот милениум. Во Малме ги посетив просториите на Македонското спортско друштво (КСД) "Македонија" што се наоѓаат во центарот на градот и кои претставуваат место на дружарување, на забава, пријателствување и национално дружение на Македонците од Малме и пошироко. А Македонци на овие простори има околу 1600. Инаку КСД "Македонија" е формирано на 20 ноември 1969 година од група ентузијасти и вљубеници во фудбалот и фолклорот. Таму, се сретнав и со претставници на Македонско православна црковна општина

"Св. Наум Охридски", значаен духовен и национален храм, формиран во 1973 година кој претставува важен центар за Македонците од Малме. Исто така и средбата со преставниците на Македонското друштво "Македонија '92" ќе ми остане во сеќавање од конструктивниот разговор за голем број прашања.

Го напуштил Малме напладне кога сонцето беше далеку на југ, а на пристаништето каде беше поставен бродот имаше голем број патници за Копенхаген. Велат дека Швеѓаните повеќе го сакаат данското пиво, кое, патем, е и поефтино, затоа тие често "се прошетуваат" кон запад, кон Данска.

Бродот како да лебдеше над морската површина, овој пат, во спротивна насока на движењето, од Малме кон Копенхаген. Повторно го гледав мостот Оресунд што ги поврзува овие два града и две балтички земји. Повторно се одушевував на постигнатиот техничко-технолошки напредок и на прекрасната глетка што ја имав од прозорецот на бродот. Посакував такви и слични мостови да се градат на секаде, па и на нашите простори, за да можат да ги поврзуваат и приближуваат луѓето и земјите во ова наше глобално "село".

УНГАРИЈА

Будимпештанско ноктурно

Будимпешта својот знак на идентификација го има во Парламентот. Меѓу бројните културно-историски и други знаменитости со кои изобилува овој град, сепак негов симбол е зградата на Унгарскиот парламент, кој ваквиот епитет го стекнал поради својата монументалност и специфичните архитектонски белези. Историските податоци велат дека е граден од 1885 до 1904 година, по угледот на Вестминстерската палата во Лондон, која е седиште на Англискиот парламент и едно од најубавите зданија во Англија. Другите податоци укажуваат на фактот дека унгарскиот е еден од најголемите парламенти во светот. Зафаќа површина од 17 700 квадратни метри; тој е долг 268 метри, широк 118, а висок 69 метри. Инаку во неговата внатрешност има 691 просторија.

Будимпешта, со сето богатство создавано во текот на повеќевековното постоење, е голем

предизвик за секој намерник што од кои било причини и побуди ќе ја посети, сеедно во кој период од годината, бидејќи секогаш таа пречекува со широко отворено срце, со безмалку беспрекорен уличен ред, со восхитувачки и смирувачки стапински изглед на прекрасните архитектонски градби што им припаѓаат на разни градителски епохи и стилови.

Будимпешта располага со исклучително богата и разновидна туристичка понуда. Во градот има голем број ресторани, хотели и други угостителски објекти во кои можат да се задоволат барањата и материјалните можности на сите категории гости. Исклучително богата е и културната забава. Токму затоа, не е воопшто случајно што последните неколку години Будимпешта прераснува во вистинска туристичка мека за посетителите од бившите социјалистички европски земји, но не и само за нив.

Бев сместен во хотелот "Хелија", кој е изграден над една стара бања. Тоа е хотел од висока категорија во кој покрај бројните сали, национални ресторани и други простории, има и три базени, во кои човек се чувствува прекрасно. Не случајно Будимпешта е првиот град во Европа, во кој е направен базен и во кој започнало капењето во топлите води, што за тоа време во минатиот век значело помодарство и снобизам, а денес потреба.

Меѓународната конференција на тема "Улогата на црквите во новите општества" се одржа под покровителство на премиерот на Република Унгарија, на Комисијата за човекови права, за малцинствата и религијата, во соработка со Меѓународната

асоцијација за слобода на религиите од САД и други европски асоцијации. На овој значаен научен собир за религијата учествуваа 50-тина учесници од бројни источнеевропски, балкански и европски држави, како и од САД и од Република Македонија.

Официјалните претставници на овој меѓународен форум, претставниците на угледните институции и организации за слободата на религијата и човековите права од Европа и светот, со големи симпатии гледаа на Македонија и на Македонската православна црква, а беше поднесен рефератот насловен како: "Улогата на Македонската православна црква во дијаспората".

Во рефератот, беше речено дека, благодарение на мултикултурната политика во Австралија и Канада, македонските иселеници со голем ентузијазам и инспирација ги негуваат своите национални традиции, богатиот фолклор, своите народни песни и игри донесени од нивната дедовска земја Македонија. Мултикултурните програми помагаат да се прошири соработката и еманципацијата на иселениците во многу области на нивното живеење, особено во областа на културата, образованието, спортот, информирањето и во социјалниот и хуманитарниот живот. Сите овие активности ја зацврстуваат врската на Македонската православна црква со верниците не само во државата, туку и во Канада, САД, Австралија, Европа и други земји. Во исто време, ваквиот позитивен црковно-национален напредок и

верски живот придонесуваат за развојот на односите помеѓу овие земји и Република Македонија.

За разлика од средините во САД, Канада и Австралија, Македонците во Унгарија полни 40 години немаат свое здружение или некоја слична асоцијација. Не поради тоа што не сакаа, туку поради приликите што владееја во Унгарија до 1990 година, како и агресивната и негаторската политика на грчкото лоби во оваа земја. За среќа, по започнувањето на демократските процеси во Унгарија, во периодот на транзицијата во оваа земја, се создадоа услови и Македонците во април 1995 година формираа Здружение на егејските Македонци, со седиште во Будимпешта. Се претпоставува дека во Унгарија денес живеат од пет до седум илјади егејски Македонци. Македонската колонија се наоѓа, главно, во Будимпешта, Мишколц, селото Белојанис, Брашов и некои други помали места.

Инаку, Здружението на Македонците во Унгарија во кое членуваат триесетина македонски патриоти, не добива никаква помош од Владата на Унгарија, така што сите манифестации тоа ги организира сè со средства на членовите и со помош на македонските иселеници во прекуокеанските земји. Нивната најзначајна манифестација е Средбата на Македонците во Унгарија, што традиционално се одржува на 24 мај. На средбата редовно присуствуваат по 200-300 Македонци од повеќе градови во Унгарија. Тој ден се пеат македонски песни, се играат македонски ора, се евоцираат спомени

од најраното детство, се дискутира за нивните проблеми, а се тагува и се радува во исто време.

Будимпешта е град со над два милиони жители, со исклучително богата и бурна историја, но и со големо културно и градителско наследство. Посебно треба да се одбележи впечатливиот број цркви градени во разни периоди, како и најголемата синагога во Европа, каде го видов дрвото со имињата на Еvreите од холокаустот изградено од родителите на познатиот артист Тони Кертис. Од градителските зафати посебно се издвојуваат деветте мостови изградени на реката Дунав, која минува низ градот, а во неа посебна атракција се двата острови. Оваа дунавска убавица се состои од два дела, кои некогаш биле посебни градски населби, а тоа се Будим и Пешта. Будим е историскиот, а Пешта деловниот и административно-управниот дел на градот. Будим е "претоварен" и е културно-историски резерват. Според своето историско значење, монументалноста и специфичните архитектонски белези се издвојуваат царската палата и црквата "Матијас", една од најпознатите во Будимпешта, па и во Унгарија, стара 750 години. Нејзината највисока купола, која е висока 85 метри, доволно кажува за неа.

Меѓутоа, прекрасно е и несекојдневно чувството кога Будимпешта се посматра ноќе од небесните височини. Глетката е неповторлива, уникатна, фасцинантна, кога градот се открива со сиот свој архитектонски раскош и монументалност. Пред очите на набљудувачот се јавува една несекојдневна,

ретка глетка: градот, некогашната империјална убавица, целиот се капе во сјај. Сите места, објекти и други урбани локации од секаков вид до коишто до-пира окото, тонат во светлина, чиј блесок посебно ја нагласува монументалноста на мостовите на реката Дунав, зградата на Парламентот, како и некои други впечатливи зданија. Некои велат дека покрај Париз, според многу атрибути, и Будимпешта, без претерување, може слободно да се нарече град на светлината.

Денес Будимпешта забрзано го менува своето лице. Таа не е Виена, но, сепак, храбро и непоколебливо си го враќа некогашниот империјален сјај. За тоа се потрудиле Унгарците и нивните пријатели во Европа и светот, да финансираат во изградбата и разубавувањето во новите демократски услови, значајни за унгарскиот човек.

Будимпешта ја напуштив во попладневните часови со помислата и желбата нашите браќа Македонци од егејскиот дел на Македонија што останаа да живеат во оваа богата и демократска земја да постигнуваат успехи на сите полиња како дел од народот кој припаѓа на една од најстарите европски цивилизации. Зашто Македонците кои останале да живеат во Унгарија ја одбрале оваа убава и богата земја за свој дом.

Поглед на Будапеща

Поглед на Букурешт

РОМАНИЈА

Букурешт - град на булевари

Од памтивек влашката земја била "ветена земја" за голем број Македонци, особено од западниот дел на Македонија, кои со торбата на рамо тргнале по белиот свет да спечалат и пак да се вратат во Македонија на дедовските корени. Таквите печалбарски движења, според некои пишувани документи и од комуникацијата со бројни истражувачи, може да се каже дека биле прилично интензивни и оставиле свој белег врз историјата на македонскиот народ. Така, печалбарството во еден подолг период во времето кога владееше Отоманската империја стана масовна појава кај Македонците, особено кај селското население. Ваквата појава ја потврдува неподносливата состојба во македонските рурални средини од каде голем број од македонското население, па и од другите националности, ја напуштиле Македонија и, за да спечалат

по нешто и да им пратат на своите фамилии, оделе, меѓу другото, и во Романија.

Се знае дека по неколку илјади Македонци од Галичник, Кичевско, Струшко, Тетовско, Мијачијата, Маврово и од други делови на Македонија оделе на гурбет во Влашко. Таму се занимавале со различни занимања и живееле претежно групирани во тајфи, односно групи, се со цел полесно да го организираат животот и подобро да се снајдат во новата средина. Таквиот печалбарски живот оставил траги во историјата, културата, обичаите и црковното живеење на македонскиот печалбар. Затоа, не случајно се испеани бројни песни за одењето, живеењето и враќањето од Влашко, меѓу кои, секако, најпозната е "Влашки моми убави"...

Романија ја посетив во едно ново, современо време, во нови услови, но во различни околности кога се измешало старото со новото, комунистичкото со капиталистичкото... Во Романија, односно во Букурешт престојував неколку дена, кога моето патување се совпадна со посетата на делегацијата на Владата на Република Македонија на оваа земја. Уште со пристигнувањето на аеродромот "Венеаса" во Букурешт, се потсетив за долгото патување на македонските печалбари при доаѓањето во оваа за нас блиска, а за нив далечна земја.

По сместувањето во вилата во која сопругата на бившиот романски претседател Елена Чаушеску поминала голем дел од својот живот и во која е се големо: од дневниот простор до спалните соби, бев запознат дека се наоѓам во квартот во непосредна

близина на плоштадот "Авијаторилор" и паркот "Жерастру" во кој долги години живеел кремот на поранешниот систем. Зградата е сместена во еден парк во кој со години се одгледувале разновидни цвекиња и растенија. Вилата беше оградена со високи сидини и кога човек е во дворот на прекрасното здание тешко е да каже дали се наоѓа на Исток или на Запад. Внатрешниот дел, особено приемните простории на вилата беа исполнети со голем број уметнички дела, резби, скапи килими и класичен мебел, веројатно донесен од странство.

Во текот на престојот имав средби и разговори со голем број видни личности од политичкиот, парламентарниот, банкарскиот и црковниот живот. Сите тие средби минаа во пријателски разговори со израз на почит кон Република Македонија и со желби за понатамошно продлабочување и зголемување на соработката меѓу двете балкански земји Романија и Република Македонија.

Престојот во Букурешт го искористив да се запознаам со некои особености на овој убав, со многу карактеристики велеград и град на контрастите во влашката земја. Букурешт е главен град на Романија. Неговото име уште со формирањето во 1459 година е тесно поврзано со името на веројатниот принц Букур, кој можеби бил рибар или овчар, во зависност од легендата. Меѓутоа, денес во Романија велат дека името на главниот град е поврзано со романскиот збор "букурие" што значи: "задоволство, радост, милост". Градот лежи на реката Димбовица уште од своето формирање до денес и

е распространенет во низискиот дел на Влашко. Тој постојано растел и се развил и во текот на овие пет века претставува значаен центар за Романија и на Балканот. Неговиот напредок се гледа и во тоа што, на пример, Букурешт имал осветлување на газија уште од 1861 година, пред Париз и Берлин, зад кои тој денес заостанува. Шест години подоцна, градот добил улично осветлување со помош на фабриката за јаглен во Филарет. Истата година за прв пат започнал транспортот со транваи влечени од коњи, за денес по тие улици да се движат покрај тролејбусите и современи автомобили од сите типови произведени во светот. Тој бил центар на културата, политиката, економијата и севкупното живеење на Романците во минатото. Во 1864 година е формиран универзитетот, а денес е универзитетски центар во кој студираат голем број студенти од Балканот и светот, меѓу кои и неколку од Македонија. Букурешт бил престолнина на влашките владици од 14-от век, а престолнина на Романија од 1861 година, за денес да биде и центар на романската индустрија, политика, култура...

Центарот на градот ја отсликува вистината за него и за државата во еден подолг период. Се шетав по познатата улица "Липскани" која има големо значење за градот. Исто така, во центарот на градот видов и стара и нова архитектура која го отсликува минатото и сегашноста, поради што во Европа Букурешт се нарекува "Мал Париз". Таму ги видов архитектонските остварувања од минатото кои ја збогатуваат сликата на сегашноста, меѓу кои

Националната банка, Музејот на романската литература, Романската академија, Палатата на правдата, Железничката станица, Палатата на парламентот и други архитектонски градби, кои, главно, се изградени во минатиот век и почетокот на ова столетие. За жал, голем број од овие споменици биле оштетени во земјотресот во 1977 година, но вредните раце на Романците ги обновиле.

Букурешт е вистински "град градина", а таквата традиција се негува многу одамна. Широките булевари се исполнети со бројни и различни дрвореди. За време на мојата посета видов голем број паркови, не само на периферијата, туку и во централниот дел на градот. Освен тоа, градот е опкружен со езера и шуми, со стари дворци и замоци. Така манастирот Снагов, кој потекнува од 1404 година е сместен на брегот на езерото Снагов и претставува пријатно катче за одмор и рекреација на жителите на Букурешт. Таму има и други, повеќе или помалку познати, манастири и дворци што го опкружуваат овој град.

Во текот на мојот престој го посетив и манастирот познат како "Циганешти". Тој е лоциран на западната страна на Букурешт во еден живописен предел на Влашката рамнина. Веројатно манастирот своето име го добил по населбата што го опкружува. Тој е женски манастир и еден од најактивните, живи манастири во Романија. Всушност, манастирот претставува една скромна текстилна фабрика во која калуѓерките ткаат разни платна, везови, тантели и

други фабрикати кои се надалеку познати. Ги видов производите на вредните раце на калуѓерките, кои љубезно ми го објаснија начинот на производството, познат не само во Романија, туку и пошироко во православниот свет.

Во оваа две и пол милионска метропола во минатото се случувале и се случуваат бројни настани. Така, во Букурешт е потписан еден од значајните договори за мир меѓу Русија и Турција - таканаречениот Букурешки договор за мир од 1912 година, со кој се потврди поразот на Турција и со што заврши Руско-турската војна, која траеше цели шест години. Ако овој договор за некои претставува "мировен договор", за Македонија и за македонскиот народ е погубен. Имено, со овој договор од мај 1912 година, Романија ја доби Јужна Добруџа, Србија ја доби Вардарска Македонија, Егејска Македонија ѝ припадна на Грција, а Пиринскиот дел беше даден на Бугарија. Поделбата остави големи лузни врз историскиот развој на Македонија и на македонскиот народ.

Голема беше возбудата кога застанав пред зградата во која беше потпишана поделбата на Македонија. Со тој неправеден договор македонскиот народ беше поделен, распарчен, онеправдан, фрлен пред вратите на пеколот и цел еден век да поднесува понижувања и страдања кои, можеби, биле Божја казна или Божја промисла македонскиот народ денес да има среќна иднина. И сé она што било лошо за него, да се претвори во добрина и Божји дар, зашто тој тоа го заслужува. Затоа семето ма-

кедонско денес се шири и расне во една голема нива, што се вика свет.

Во текот на мојот престој дознав низа податоци, меѓу кои дека во Романија има 86% Романци, кои претежно припаѓаат на Романската православна црква. Околу два милиони се Унгарци, а останатите Германи, Еvreи, Роми и други народи, меѓу кои, со поголеми осцилации, во зависност од состојбите на Балканот, во Романија живеат и неколку стотици Македонци, кои денес се раселени во повеќе градови, многумина асимилирани и претворени во дел од романската вистина. Имав среќа да се запознаам со неколку современи "печалбари" кои се претставници на фирмии од Македонија.

Инаку, Романија е доста богата земја, особено со нафта, со што по Русија таа го зазема второто место во Европа. Црното злато особено го има во околината на градот Плоешти, во кој видов бројни машини за вадење на нафтата од плодното поле на кое му нема крај и човек има чувство како Господ да се растоварил на тие простори. Меѓутоа, обработливите површини во Влашко тогаш беа во општествена сопственост и припаѓаа на едно минато поврзано со колективниот систем на обработка на земјиштето. Се очекува во иднина производството да се зголеми и Влашко да биде житница за Европа.

Романија е карактеристична и по големите контрасти. Таа е православна земја чија историја е многу стара. Така, Влашко и Добруџа биле населени со племето Дачани, кое подоцна се измешале со Келтите и Словените кои оставиле бележити

траги во минатото на Романија, што денес можат да се видат на многу места и во многу прилики. Имав голема чест и предизвик да бидам примен од патријархот на Романската православна црква, неговата светост г.г. Теоктист, со кого имав срдечен разговор. Патријархот, кој со својата става, духовност и мудрост остава силен впечаток кај соговорникот, со своите соработници ми посака добредојде во Романија и го изрази своето задоволство што има прилика да разговара со претставник од христијанската Македонија, како што ја нарече Република Македонија.

Во срдечниот разговор стана збор за проширување на соработката на Романската и Македонската православна црква, како и за други прашања и проблеми, врзани со православието и екуменското живеење. Притоа, рече дека е запознат со положбата во која се наоѓа МПЦ и дека се разменети подароци и посети меѓу претставници на Македонската и Романската православна црква.

Исто така, ја посетив улицата "Викторија", каде и започна револуцијата во декември 1989 година. Се потсетив на сите телевизиски преноси и на се она што го видов во тие ладни, но и карактеристични мигови на Романија и пошироко. Морници ми минуваа по телото кога на плоштадот до Сенатот ги вратив старите спомени. Но, тоа брзо се заборава, зашто сега таму како да се избришани сите траги.

Во текот на престојот го посетив манастирот Куртеа од Арџес, една од владетелските

резиденции која се наоѓа 150 км на север од Букурешт. Таму бев гостин на владиката Калиник кој има големи симпатии кон Македонската православна црква, македонскиот народ и Република Македонија. Љубезниот митрополит со одбранни зборови говореше за МПЦ и за се она што тој со голема љубов го има направено за некои македонски свештени лица. Сам призна дека бил "укорен" од членови на Светиот синод на Романската православна црква, наводно заради тоа што служел со митрополити од МПЦ. Меѓутоа, тој во шега ми рече дека на членовите на Синодот им одговорил: "Тоа не е вистина, бидејќи тие служеа со мене, а не јас со нив".

Со владиката Калиник расправавме долго за голем број прашања и проблеми. Во разговорот, меѓу другото, дознав дека епархијата на која е надлежен има околу 120 манастири. Во градот Куртеа од Арџес постои Теолошки факултет, еден од дванаесетте во Романија, на кој студираа четири студенти од Република Македонија, а со кои имав средба и заеднички ручек. Во пријатната атмосфера и разговор, владиката Калиник ме запозна со приликите, условите, можностите и намерите во врска со идната соработка на МПЦ со Романската православна црква, особено со епархијата за која е надлежен. Притоа, со задоволство ја прифати поканата да ја посети Република Македонија.

Инаку, регионот Арџес се наоѓа во централно-јужниот дел на Романија и го зафаќа горниот базен

на реката Арџес, по која и го добил името што го носи до денес. Тој простор е богат со голем број реки, природни и вештачки езера, околу кои се развила интересна флора и фауна. Тоа овозможува Арџес да биде интересен и за туристите и за намерниците. Пак, тој е главен град на овој регион, кој нуди многу интересни места и културно-историски споменици. Секако Куртеа од Арџес е најзначајното место и еден од најголемите романски центри на средновековната уметност и архитектура. Сместен во централниот дел на Романија, блиску до Карпатите, на околу 150 км од Букурешт, Куртеа од Арџес беше првиот главен град на Романија во 1330 година. Таму има вредни споменици на културата и уметноста, затоа со право се вели дека Куртеа од Арџес е вистински музеј на романската историја.

Мојата посета на Куртеа од Арџес ја искористив да го посетам главниот манастир кој е граден во 14-от век како византиска класична црква и претставува вреден споменик на културата, религијата, историјата... Таму митрополитот Калиник ме запозна со историјата на црквата во која има вредни фрески од три различни периоди. Манастирот е изграден од делкан камен и има интересна архитектура, како и околина. Вредно е да се спомене дека на неколку километри од градот Куртеа од Арџес се наоѓаат дивите, природни и сликовити простори во кои е сместен замокот на Влад Тепеш, денес познак како Дракула.

УКРАИНА

Во градот на љубовта

Да се биде неколку дена во Киев значи да се доживее нешто ново, недоживеано. Тоа се потврди со мојата посета на овој велеград, кој често го нарекуваат: град на контрастите, на цвеќето, на студентите, на минатото, на сегашноста, на иднината, на љубовта... Овие епитети Киев ги добил зашто во него се измешало и старото и новото, од исток и од запад, од север и од југ; зашто неговите жители со љубов негуваат цвеќиња по прозорците; зашто најголемиот број студенти се школуваат токму тука; зашто во него се случиле бројни историски событија; во него се потврдила древната историја, денешната вистина и иднина на Киев; зашто намерникот во него доживува дел од животот единствен и карактеристичен за украинскиот народ и држава.

Според податоците на голем број аналитичари, Киев започнал да се развива уште во 9-от век, а е запишан во една повелба на летописот Нестор во почетокот на 12-от век. Така, во тој документ се вели

следното: "Си биле тројца браќа; едниот се викал Киј, другиот Шчек, третиот Хорив, а името на нивната сестра било Либед. Тие си живееле сложно како браќа и живееле во планините: Киј живеел кај Борич, Шчек живеел во денешното место Шчековица, а Хорив на третата планина која се викала Хоревица. Овие тројца браќа создале град на кој му го дале името на најстариот брат и го нарекле Киев. Градот се развиваал до околната шума од високи борови дрвја во која царувале голем број зверови"...

Ова е само легенда. Определен број историчари се склони да го прифатат мислењето дека Киј бил историска личност, а можеби е првиот киевски кнез. Меѓутоа, за ова има и спротивни мислења. Но, се знае дека од 9-от век Киев почнал да се развива како средновековен центар на Словените и се издигал како културен центар благодарение на просветителската дејност на св. Кирил и Методиј, словенските просветители. За тоа сведочат многу документи и аргументи.

Киев го посетив по втор пат. Првиот беше во септември 1986 година, во времето кога Украина беше во состав на Советскиот Сојуз и кога преку Киев летав до тогашниот Ленинград (денешен Санкт Петербург), а оттаму за Москва и назад за Белград, две престолници преку кои беа насочувани контактите на културно-историските врски меѓу Македонија и Украина. Затоа и денес на двата народи им е заедничко малото познавање едни со други, а често и непознавањето на сопственото минато. Втората посета, пак, ја остварив по една деценија, во

септември 1996 година, кога на покана на Кабинетот на министрите учествував на меѓународната конференција на тема: "Религијата и црквата во посткомунистичкиот период" што се одржа во Украинската академија на науките и уметностите во Киев.

Инаку, Украина по територија е 24 пати поголема од Република Македонија. Таа е неколку десетици илјади квадратни километри поголема од целиот Балкански Полуостров. Зафаќа простор колку Франција, Белгија и Холандија заедно или колку Германија, Швајцарија, Австрија, Унгарија и Данска заедно. Или, повеќе од Шпанија и Португалија, а рамно двапати повеќе од Италија. Таа е индустриски развиена земја со огромни капацитети и сировини, но со транзициони проблеми и тешкотии.

Македонија и Украина имаат многу заеднички нешта. Двете земји се наоѓаат на стратегиски простори и имаат богато културно-историско наследство интересно и за соседите. Освен тоа, обете земји имаат богата почва за земјоделство, овоштарство и сточарство што во минатото било исклучително значајно за завојувачите. Обете земји биле предмет на распарчување, туѓа доминација, а и на денационализација на нивните народи. И обете стекнале државност со заминувањето на социјалистичката револуција и пренесувањето на суверенитетот на федерацијата: СССР и СФРЈ, од кои, по осамостојувањето, си ја вратија самостојноста и сувереноста. Исто така, Република Македонија со години беше присутна во Украина (сега со намалена динамика) во граѓништвото и туризмот, а Украина во Македонија,

главно, со челикот за Скопската железарница. Меѓутоа, се чини дека и двете држави имаат слични непријатности: економско-политички блокади и црковно-верски оспорувања, главно од старите кругови во престолнините на претходните федерации.

Прашањето, пак, во однос на црквите, се должи на традицијата и толкувањето која е "мајка", а која "ќерка" црква. Факт е дека директните врски биле Охрид - Киев, почнувајќи од 9-от век кога од Охридскиот универзитет почнал протокот на идеи, писмо и култура на североисток, исток и север. Киевскиот кнез Владимир во 987 г., според академик Владимир Мошин, "прв испратил пратеништво кај Самоил во Охрид со предлог за сојуз и молби за организирање на христијанска црква со словенска богослужба". Како резултат на тоа од Охрид бил испратен во Киев епископот Леон на функцијата митрополит на Киевската Русија. Тој таму заминал со многубројни мисионери - свештеници и ѓакони - со голем број богослужбени книги кои се основа за преписи и за создавање своја книжнина. Откако се покрстил блажениот Владимир, како што е запишано во рускиот летопис на новогородските владици од 991 година, продолжило просветителското ширење на Светото писмо на третиот црковен јазик во Европа излезен од Македонија, старославјанскиот, што бил разбиралив наспроти дотогаш грчкиот и латинскиот. Така Киев, што ќе рече Украина, станал ново културно зрачиште, пандан на Охрид како "православен Ерусалим", односно Киев како "втор Охрид", а врските, со повратен стремеж, траат во сите следни

векови, и особено се изразени во 18-от и 19-от век, по Илинденското востание во 1903 година и во најново време.

Според историските податоци се знае дека охридските архиепископи, односно патријарси, се интитулирале со името на Јустинијана Прима од 535 година. Затоа е уште повозвишено значењето на македонската културно-духовна престолнина. Јустинијана Прима со едикт на Јустинијан Први, роден во Таор кај Скопје, била прогласена за прва по ранг црква по Романия која го опфаќала просторот и на пропаднатото Западно Римско Царство. Тој примат траел 10 години, по што Јустинијана Прима била прогласена за еднаква на Рим и Константинопол "за сите времиња", што никогаш не е отповикано. Од Охридската архиепископија неканонски во 1219 година се отцепи Смедеревската епархија која прераснала во Српска православна црква. Аналогно на тоа прераснување се случи и со Руската православна црква. Поради тоа сега постојат обиди за присвојување на двета "Охрида" или "двета православни Ерусалима", со сето културно, историско, уметничко и книжно наследство од страна на Руската и Српската православна црква.

При посетата на Киев намерникот се среќава со старата традиција преку црквата "Св. Софија" што ја подигнал киевскиот владател Јерослав Мудри во 1037 година. Црквата е вистински споменик и прекрасен монумент чии 13 куполи покриени со 19 кг златни листови ги симболизираат 12-те апостоли

заедно со Исус Христос и 13-те области што ги обединува Украина. Внатрешниот дел на црквата е многу интересен, особено мозаиците кои се изработени со единствена техника која до денес останува неизменета, а мозаиците воопшто не се реставрирани. Во централниот внатрешен дел на куполата доминира света Богородица, а во долниот дел на црквата се чува саркофагот на големиот градител владетелот Јарослав Мудри.

Во текот на престојот ја посетив на далеку познатата Киевско-печарска ларва која е изградена во 1051 година во текот на владеењето на напредниот владетел Јарослав Мудри, кој бил вљубеник во уметноста и културата. За посетителот на овој манастир многу се интересни старите пештери, за кои се верува дека во една од нив се наоѓа и гробот на познатиот руски патописец Нестор, кој ја забележал и легендата за градот Киев. Овој стар интересен манастир во 1926 година бил претворен во голем историско-културен музеј. Денес тој е дел од Киевската патријаршија и во него започнал да се развива црковно-духовен живот.

Во текот на одржувањето на Конференцијата остварив бројни средби, и разговори со претставници на министерствата, дирекциите или комисиите за религија на Албанија, СР Југославија, Црна Гора, Бугарија, Хрватска, Унгарија, Украина, Чешка, Белорусија, Молдавија, Русија, како и со претставникот на Ерменската православна црква со седиште во Киев. Потоа остварив контакти со претставници

на Интернационалната академија за слобода на религијата и верата, Советот за слобода на религијата, двете од САД и Велика Британија, како и со Украинската асоцијација за испитување на религијата, со претставници на Институтот за религија и на Академијата на науките и уметностите на Украина. Во разговорите беше нагласена улогата на Македонската православна црква, како и правата што ги уживаат црквите, верските заедници и религиозните групи согласно со Уставот на нашата држава и Законот за правната положба на верските заедници во Република Македонија.

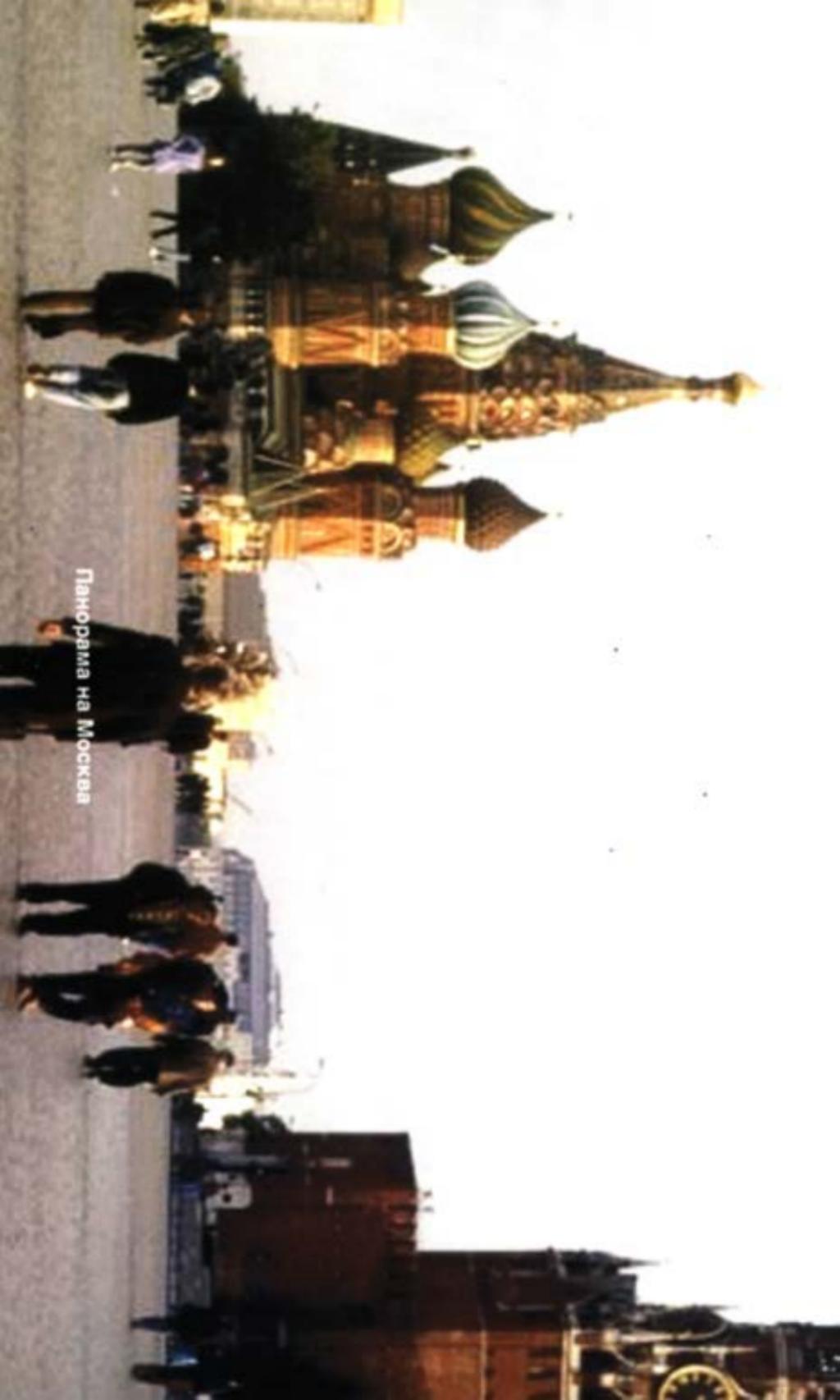
Меѓутоа, се чини дека од сите средби највозбудлива беше средбата со патријархот киевски и украински, неговата светост г.г. Филарет, човекот кој со својот изглед, харизма и православен дух остава впечаток кај соворникот. Приемот се одржа во неговата резиденција, при што, на негово барање, разговорот го водев на украински и македонски. Со тоа ги потврдивме и проширивме охридско-киевските врски од пред десет века. Во разговорот, кој траеше еден час, патријархот г.г. Филарет зборуваше за состојбата на Украинската православна црква и проблемите што ги имаат со Руската православна црква. Притоа, патријархот г.г. Филарет изрази подготвеност да воспостави христијански, православни контакти со Македонската православна црква и да прими нејзини свештени лица кои со украинските владици би сослужувале во некоја украинска црква, што ќе претставува *de facto* признавање на двете цркви во Република Македонија и Украина.

За време на срдечната средба, на патријархот киевски и украински г.г. Филарет му подарив литература која го осветлува историскиот развој на Македонската православна црква и на македонските православни црковни општини во Австралија, Канада и САД. Тој изрази голем интерес за македонските црковни општини во дијаспората, бидејќи, како што рече, и Украинците имаат бројно иселеништво во САД и Канада. А, тие преселници од Украина, кои имаат иста или слична судбина како и Македонците, се добро организирани во дијаспората. Така, во Канада и во САД имаат свои редовни училишта, колеџи и други институции, додека поголемиот дел од иселеништвото припаѓа на Унијатската црква. И на тие простори Македонците и Украинците си нашле заедничка љубов и христијанско зближување преку нивните цркви, црковни општини, културно-уметнички друштва и други асоцијации, кои имаат заедничка цел да бидат поблиски како многу сродни православни народи.

Панорама на Киев

Панорама на Москва

ЧЕШКА И РУСИЈА

Московските вечери

Во Европа има многу прекрасни места и градови што треба да се видат. Меѓу нив особено се издвојува Прага и раскошната природа што ја нуди овој убав град. Така, според легендата се вели: "Гледам дворец и слава која допира до звездите. Местото лежи скриено во длабока шума, од север заштитено со долината Бруснице, а од југ со широк карпест рид. Реката В'лтава ќе ве однесе дотаму. Одете таму и сред шума ќе видите човек кој кова праг за куќа. Изградете дворец таму и наречете го според кованиот праг".

Според легендата, од пророчките зборови на принцезата Либуше, која со принцот Премисл владееле многу одамна со Чесите, од древниот дворец на Вишехрад, се родила Прага, град кој во својата историја имал моменти кога ја носел светлината на новите идеи на Европа, уште кога Париз не ни сонувал дека ќе се нарекува град на светлината.

Како четири комори на срцето на Прага се Храдчани (храд значи дворец), кралскиот град каде сега работи претседателот на републиката, Мала Страна, Старо Место и Ново Место. Од 9-от до 18-от век, кога се обединуваат, овие делови функционираат независно. Денес сите тие се во модерната поделба на градот на Прага Прва. Инаку, Прага е поделена на 13 дела, а главната поделба ја прави В'лтава, која рамнодушно го следи растежот на градот со векови на нејзиниот десен и лев брег.

Најпопуларната приказна за Прага се чини е онаа за Карел Четврти, кој владеел со Чешка во 14-тиот век и кој ја направил Прага, во тоа време, една од трите најрелевантни европски престолници. Ка-рел Четврти не бил дури ни чистокрвен Чех! По замирањето на автентичната чешка династија Премисловци во 1306 година, во борбата на европското бла-городништво, Јан Луксембуржанин успева да ја добие круната на Чешка. Неговиот син Карел, по мај-ка Чех, школуван во Франција, со познавање на пет јазици, извонреден интелектуалец и дипломат, на својата престолнина ѝго дал првиот средноевроп-ски универзитет, во 1349 година, магичниот дворец Карлштајн и својата земја ја довел до процут. Но, големиот владетел немал среќа со жените. Ги имал дури четири и само последната го надживеала. Трите умреле од болест! Карел не бил суров владетел, што не би се рекло за неговиот син Вацлав Четврти, за кој е врзана легендата посветена на еден светец, наречен Јан Непомуцки. Јан Непомуцки бил свеш-теник, кому кралицата, сопругата на Вацлав Четврти,

му се исповедувала. Вацлав Четврти бил љубопитен за тајните на својата сопруга, а Јан (кој тогаш сé уште бил) Помуцки, верен на заклетвата за светоста на исповедта. Таа верност ја платил со отсекување на јазикот, а потоа од Карловиот мост бил фрлен во В'лтава. Легендата вели дека кога Јан Непомуцки ја допрел водата на реката на небото се појавиле пет звезди. Така, денес на Карловиот мост, декориран со споменици на значајни историски личности (меѓу нив е и оној на браќата Кирил и Методиј), Јан Непомуцки се препознава по ореолот со пет звезди. Туристите најмногу сакаат да се фотографираат токму на споменикот на несреќниот Јан Непомуцки. На позлатениот дел од бакрорезот, каде е прикажана сцената на фрлањето во В'лтава, посетителите ја ставаат раката и замислуваат желба. Им останува да веруваат дека ќе им се исполни!

Беше пладне коа со авионот на "Аерофлот" ја напуштив Прага и заминав за Москва, главниот град на Русија. А таму ми се потврди она народното што вели дека кога човек повторно ќе се врати во едно место, град или метропола, дури тогаш ќе ги осознае реалностите. Таму се сретнав со она што мајката природа дарувала, а човекот со своите раце го создал и оставил белег на своето време, за генерациите да се восхитуваат, да се радуваат, да учат... Тоа го потврдив при моето повторно престојување во Москва, метрополата во која пристигнав во попладневните часови.

Веднаш по пристигнувањето на аеродромот "Шереметјево", отидов во хотелот "Белград"

во Москва. Таму имав доволно време да се одморам и да се запознаам со вековните карактеристики и споменици од историјата, културата и да го почувствуваам по втор пат пулсот на животот. Имено, првиот пат кога бев во Москва, тогаш постоеше Советскиот Сојуз во социјализмот, а овој пат Москва дишеше со новиот здив на капитализмот.

Москва бил и веројатно ќе биде најголемиот, најзначајниот, најубавиот, најстариот и главниот град во Русија. Тој е најбројниот, а во исто време, поради атеизмот и најконтроверзниот центар на православието. Таква е руската убавица во која живеат околу 8 милиони. Во исто време тој е политичко, културно, управно и индустриско средиште на Русија. Тој е центар на образоването на Русија и пошироко, каде што во 1755 година е формиран Ломоносовиот универзитет, потоа таму има бројни други универзитети, високи воени и други школи, академии, институти и секаков вид институции.

Во Москва го видов Кремљ. Тој е централен утврден дел на градот подигнат во 15 век кој има основа на триаголник и е опкружен со сидини 12 метри високи и 2 200 метри долги. Во него, меѓу другото, се наоѓа дворецот Терем, Гранитната палата и Успенската црква во која се крунисани руските цареви. Кремљ има типично руски стил во градбата и се разликува од другите акрополи. Денес во него се наоѓаат зградата на врховната управа на Русија и Конгресната палата. Под сидините на Црвениот плоштад, пак, се наоѓа мавзолејот на Ленин.

Денес во Москва можат да се видат огромни промени. Ако во еден период од седумдесетина години се изградија бројни монументи и нови, карактеристични градби за тој период, по 1991 година со распаѓањето на Советскиот совет во Москва можат да се видат радикални промени. Се градат убави, современи градби, нови продавници и ноќни клубови. Затоа Москва наликува на главен град на некоја западна земја.

Москва има бурна историја. Тоа е еден од најстарите градови во Русија и се споменува во средината на 12-от век. Во средниот век тој бил престолнина на Руското кнежевство и на Руското царство, сè до 1712 година, кога Петар Велики ја преместил престолнината од Москва во Петроград (поранешен Ленинград) денес Санкт Петербург, кој како значаен стратешки центар бил мета на сите воини, војски и освојувачи. Така, во 1812 година бил запоседнат од наполеоновата најезда на Русија. Во Втората светска војна во 1941 година, на истото место пред Москва е сопрена германската војска и приморана да се повлекува, а Хитлер го положил оружјето на истото место кое на симболичен начин е одбележано и служи за поттик и сеќавање на рускиот народ, кој на свој многу патриотски, карактеристичен и единствен начин знае да ја одбрани својата земја.

Во Москва го видов споменикот на Бородинската битка прикажан на нов начин. Видов како Наполеон и Кутузов ги воделе своите војски во најпознатата битка, по угледот и тактиката на водење на оние познати битки што Александар Македонски

ги водел за да ја прошири границата на Македонија зад Касиското Море. А врската меѓу рускиот и македонскиот народ датира уште од тоа време и трае до денешни дни.

Веројатно е здодевно да се кажуваат примерите дека Русите читаат во јавниот превоз и не фрлаат отпадоци по улици. Можеби Русите се најбројни во светот кои ги посетуваат театрите и библиотеките, а во овие нови времиња и кафеаните. Таква е руската нација, со сите позитивности и со сите пороци.

Сите тие убавини, интересни историски настани, споменици на културата, карактеристики и контроверзи на Русија и на рускиот народ, на одреден начин, ги видов и почувствувајќи во Москва. Меѓутоа, сè има почеток и крај, па и мојот престој кој траеше неколку дена. Ја напуштил Москва во делник, во вечерните часови кога Сонцето тонеше над непрегледните рамни простори на Русија. На аеродромот "Шереметјево" имаше вообичаена гужва. Луѓето брзаа за своите дестинации. А патувањето со авион во Русија е неопходно потребно за големите оддалечености што ги чекаат патниците.

Од авионот беше пријатно да се гледаат делови на убавата Москва и на нејзините предградија. Во тие моменти најдов време да ги резимирам впечатоците за средбите, за настаните, за сè она што го видов, почувствувајќи и доживеав во московските вечери.

КАНАДА

Нијагарски хоризонти

По седумчасовен лет се приближив од Амстердам до Монтреал во провинцијата Квебек, каде што ја допревме канадската земја и каде што железната птица слета како пеликанот кога слетува на мирните води на Преспанско Езеро, за што капетанот и целата посада беа наградени со силен аплауз од патниците.

Монтреал, најевропскиот град на северноамериканскиот континент, како што многумина го нарекуваат, градот на индустриската и контрастите. По кусо задржување на аеродромот, полетавме за Торонто, каде што само по еден час патување слетавме на аеродромот "Пирсон", сместен на западната страна на главниот град на провинцијата Онтарио.

Педантните аналитичари запишале дека Канада е држава во која живеат околу 27 милиони жители, главно од англиско и француско потекло, а има и над сто други националности, меѓу кои и околу 120 000 Македонци од трите делови на Македонија.

Таа е составена од 10 покраини (провинции): Алберта, Британска Колумбија, Квебек, Манитоба, Нова Шкотска, Њу Бранзvik, Њуфаундленд, Онтарио, островотот Принц Едвард и Саскачеван, потоа од 2 самостојни територии: Јукон и Северозападната област на Арктичкиот (Францускиот) архипелаг. Службени јазици се англискиот и францускиот. Припадниците на сите народи го зборуваат мајчиниот јазик, имаат свои училишта, цркви, друштва... Главен град е Отава, со околу 800 000 жители и се наоѓа во Онтарио, а важни и поголеми метрополи се: Монреал, Торонто, Ванкувер, Едмонтон, Хамилтон, Винипек, Квебек, Калгари, Халифакс, Виндзор и др. Во Канада владее континентална клима, на југ субарктичка и поларна на север. Најпознати реки се Сент Лоренц, Макензи и Нелсон, а од езерата Горно, Хјурон, Ири, Онтарио, Винипек, Големо Ропско и други, додека најпознати планини се Карпестите Планини што се протегаат на западниот дел на Канада.

Пред доаѓањето на Европејците, Канада била населена, главно, со Индијанците Ирокези и со Ескими. Се претпоставува дека во XI век за првпат дошли Норманите. Меѓутоа, се смета дека во 1497 година прво се откриени источните брегови и полуостровот Лабрадор од Џовани Кобато, италијански морепловец во служба на Англија. Први доселеници од Европа биле Французите, кои во 1608 година под водство на Самиел Шаплен го основале Квебек. Во 1620 година Канада е под името "Нова Франција". Истата година формирана е засебна

компанија со задача да се колонизира новата земја и да се користат нејзините големи богатства.

Во текот на XVII век се доселуваат и англиски колонисти, кои, исто така, воделе борби против Ирокезите и постапно освојувале простори и се проширувале кон запад. Во почетокот на XVIII век, Француско - англиската војна во Европа предизвикала судири и во Канада. Бидејќи освојувачката политика во Европа, водена од Луј XIV, ја запоставува грижата за Канада, превласта почнала да преоѓа од Французите на Англичаните. Во текот на војните за шпанското наследство, Англичаните успеале да освојат еден нејзин дел и со Утрахтискиот мир во 1713 година им е признато правото на Акадија и областите околу Хадсоновиот залив. Во текот на седумгодишната војна, Англичаните ја освиле цела Канада и таа им припаднала со Парискиот мировен договор во 1763 година. Во текот на XIX век, се вршело големо насељување и ширење на колонистите кон запад, што во 1867 година довело до формирање на Канадската конфедерација со статус на доминион.

Денес Канада се смета за светски пример на мултикултурно општество. Од Втората светска војна во оваа демократска и многунационална земја се одвиваат значајни социјални, културни и економски преобразби, а со тоа и голема трансформација во нејзиниот етнички состав. Таа е прва земја во светот која официјално го признава мултикултурното шаренило и ја продолжува континуираната и доследна недискриминаторска политика, а со тоа мултикултурата се прогласи за политика на владата на

Канада, каде што секој има право на слобода на свеста, верата, мислата, изразувањето, мирното собирање и дружење, негување на сопствената култура, пропагирање и применување на сопствената религија и употреба на мајчиниот јазик.

Затоа, често се вели дека Канада е "ветената земја" за Македонците, особено од егејскиот дел на Македонија, кои во Канада ги уживаат сите човекови права. Додека во својата родена земја се туѓинци: немаат свои училишта, ни цркви; им се оспорува националниот идентитет; врз нив се врши асимилација денационализација и систематско истребување од родната грутка. Затоа, со право и со гордост Македонците во Канада ја пеат химната "О, Канада..."

Кога човек пристигнува во Торонто, главниот, најголемиот и најубавиот град во провинцијата Онтарио се чувствува како да е во светот во кој се измешала американската и европската култура, старатото и новото. Торонто е општосветски град во кој живеат околу три милиони граѓани на светот. Тој е сместен на северо - западниот брег на езерото Онтарио, едно од трите најголеми езера во Северна Америка и во светот, кое заедно со езерото Хјурон и Ири преку речниот тек на Лоренцовата Река поврзува голем број американски и канадски метрополи кон Атлантскиот Океан. Меѓу езерата Ири и Онтарио се наоѓаат Нијагарските Водопади, најголемите и најпознатите во светот, а кои се само стотина километри оддалечени од Торонто.

Торонто е важна светска метропола со огромни перспективи, формиран во 1793 година под

името Јорк, а во 1839 година го добил сегашното име. Се простира од Оквил до Ошава на растојание од околу сто километри. Тоа е бисерот на Онтарио, во кој се сместени, меѓу другото, голем број образовни центри, највисоката кула во светот, позната како Си Ен Тауер, Забавниот парк "Онтарио Плеис", "Харбоур фронт", каде што се одржуваат голем број музички, театрски и други претстави, Спортскиот и културен центар "Скај Дом", Научниот центар "Онторио" и голем број знаменитости познати ширум светот.

Во оваа канадска метропола и главен град на Онтарио живеат повеќе од сто нации, меѓу кои и Македонци. Често се вели дека Торонто е третиот македонски град по големина, во кој свиле гнездо над 100 000 Македонци. Нив ги има од сите делови на Македонија, од сите градови и села, меѓутоа се чини дека најголем е бројот на Македонците од егејскиот дел на Македонија. Се препоставува дека баничани, желевци, буфчанци, ошчимци, преспанци и битолчани се најбројни во Торонто и околните места. Тешко се определува нивниот број, бидејќи тие доаѓаат со разни патни исправи и во зависност од тоа нивните презимиња се приспособуваат според земјата од каде доаѓаат. Се разбира дека некои од Македонците припаѓаат на различни политички, национални и други организации. Многу од нив го згрешиле патот и избегале од македонското "трло". Пропагандата од соседните земји ги вознемирila, ги преобразила и ги натерала да си го заборават својот род, вера и нација.

Меѓутоа, со обновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква, по црквата "Св. Ѓорѓи" во Мелбурн, во Торонто во 1964 година се изгради првиот македонски храм во Канада, црквата "Св. Климент Охридски", што претставува пресврт на македонското движење. Таа е една од најпознатите црковно - просветни центри на Македонците во Северна Америка, најголема и најимпозантна што ја имаат македонските иселеници во светот.

Торонто е град во кој културното живеење има долги традиции и е многу близку до она во Европа. Градот има голем број современи театрарски куќи и други домови на културата, во кои чести гости се врвни уметници од сите области на културата и од сите делови на светот. Притоа, привилегија е да се присуствува на некоја од културните манифестации во оваа метропола, особено на оние на кои за билет се чека подолг период и се потребни поголеми суми пари. Овојпат ќе зборуваме за театралската претстава што се одржа на отворена сцена во Хајд паркот во Торонто, на која присуствуваа повеќе од илјада вљубеници на делото на Шекспир, најголемиот драматург на сите времиња.

А дејствието се случи во еден топол и спарен летен ден. Голем број граѓани од западниот дел на Торонто побараа засолниште во прекрасниот амбиент на паркот и под дебелите сенки на познатиот канадски јавор, чиј лист во исто време е симбол на нацијата. Тука се измешале и верверичките, кои со закон се заштитени во Канада, и бели и црни и жолти

од сите делови на светот. Секој се забавуваше на свој начин на прекрасните падинки во паркот каде што се чувствува свежина и чист воздух. Мојата посета на ова излетничко место беше со цел да присуствува на театрската претстава "Многу врева за ништо" од Вилијам Шекспир.

Театрската претстава се одигра на отворена сцена, што е типично за вакви пригоди, а која наликуваше на амфитеатар од античкото време. Театарот е сместен на една блага падинка во паркот во чие подножје е лоцирана сцената и придружните простории за артистите и за другиот персонал. На трибината имаше повеќе од илјада лица. Наседнати во полукруг уживавме во извонредната изведба на значајното Шекспирово дело, за коешто често актерите беа наградувани со бурни и долготрајни аплаузи и овации.

Исто така ми остана во длабоко сеќавање надлетувањето на Нијагарските Водопади. Под нас беше најголемиот водопад од канадската страна, кој е поживописен и повпечатлив од помалиот водопад што е на американската страна. Од височините изгледаа како скромни речни јазови што ги создала природата да бидат единствени на Земјината топка. Тоа беше глетка што не може да се заборави и остава трајни впечатоци кај патникот. А бидејќи временските услови беа навистина погодни, лесно можеше во далечините да се видат градовите Сент Катеринс и Хамилтон, како и Веландскиот канал, низ кој водниот сообраќај претставува главна артерија меѓу

езерата Ири и Онтарио, а оттаму преку Сент Лоренц водената маса навлегува во Атлантскиот Океан.

Петте големи езера во граничната област меѓу САД и Канада според површината што ја зафаќаат наликуваат на море. Не случајно и се нарекуваат Средоземно Море на Северна Америка. Нивните води во Атлантскиот Океан ги носи реката Сент Лоренц. Планот да се изгради континентален пловен пат во должина од над 3 700 км од утоката на Сент Лоренц до Дјулут на Горно Езеро е многу стар. Во 1932 година САД и Канада склучиле договор за заедничка изградба на водениот пат Сент Лоренц. Меѓутоа, заради висинските разлики меѓу езерата и брзината на истекувањето на водата во реката Сент Лоренц, било неопходно да се изградат голем број брани и канали. Така, најголемиот континентален воден пат на светот бил готов во 1959 година. Шеснаесет брани го подигнале овој воден пат до 184 метри над морската површина.

Од езерото Ири истекува реката Нијагара која, по изминати 54 километри, се влева во езерото Онтарио. Во почетокот реката Нијагара е широка 1200 метри, а по изминатите десетина километри се разделува на две ракавици меѓу кои е Големиот Остров. Низводно повторно се соединуваат нејзините води, кои течат преку брзаци и слапови, за по изминати 7 километри да ги формираат прочуените Нијагарски Водопади. Ова чудо на природата е една од најпосетените туристички атракции на северноамериканскиот континент и на сите меридијани.

Инаку, Нијагарските Водопади со Козиот Остров и островчето Лунен се разделени на два одделни водопади - лев и десен. Левиот - канадски, наречен "Потковица" бидејќи има облик на голема коњска потковица, ги спушта водите од 48 метри височина во широчина од 914 метри. Низ "Потковицата" која е најубавиот дел на водопадот, протекува поголемиот дел од нијагарската вода. Десниот дел на водопадот, пак, се наоѓа во САД. Тој е помал, висок 51 метар и широк 323 метри. Силната бучава на водопадите се слуша во пречник од неколку километри, бидејќи водената маса се струполовува од двете страни на Козиот Остров, а одоздола нагоре во воздухот се издигаат пена и воден прав. Сончевите зраци се прекршуваат од нив, растурајќи се во спектар од бои, во виножито кое се гледа на оддалеченост од десетина километри. Спектарот од бои е ист како и оној на македонското виножито.

За убавината на водопадот придонесува височината, од која $7\ 000\ \text{km}^3$ вода во секунда на огромната водена маса, паѓа во бездната. Во зависност од годишното време се менува и ликот на водопадите. Есента е пријатна со изразити есенски тонови. Зиме водениот прав замрзнува уште во воздухот и од врвот на водопадите до студената бездна се формираат прекрасни кристални завеси. А кога настапува пролетта и бујните води на Нијагара ќе ги понесат огромните ледени блокови, трескотот што се создава при струполувањето и од триењето на ледот од сидовите на водопадот, е уште посилен. И

тогаш виножитото го разубавува денот и го прави пријатен за посетителите. Меѓутоа, ноќните екскурзии до Нијагара се уште поинтересни. Осветлени со илјадници светлечки тела - електрични светилки (рефлектори), водопадите добиваат фантастичен изглед, кој го опијанува посетителот и му дава верба за посрекно утре.

Нијагарските Водопади постепено "ползат" кон езерото Ири, каде и започнува стрмниот дел. Пресметано е дека секоја година малиот водопад се повлекува за 5 - 6 см, а големиот за 60 - 70 см. Од создавањето до денес "Потковицата" се приближила до езерото Ири за 11 километри. Тоа се објаснува со разурнувањето што го предизвикува водата и од неа носениот материјал врз скалестиот праг. За сегашниот изглед биле потребни 6 000 години, а за да стигне до бреговите на езерото Ири и да исчезнат водопадите или да бидат уште поголеми му се потребни уште не помалку од 180 000 години.

Реката Нијагара и нејзините водопади се извор на приходи за нивните сопственици - САД и Канада од милионите посетители од целиот свет. Од друга страна, пак, огромната водена сила се користи за добивање на електроенергија. Направени се голем број гигантски хидроцентрали. Ја посетив првата централа што е сместена под градот Нијагара, а за која проектот го направи Никола Тесла чија биста е на видно место во знак на благодарност за неговото големо дело, од каде се шират Нијагарските хоризонти.

Погляд на Торонто

Поглед на Нюјорк

СОЕДИНЕТИ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

Американска разгледница

Често пати се вели дека Америка е земјата на бизнисот и религијата. Тоа се потврдува со фактот што на тие богати простори се вгнездиле многубројни народи и нации од сите расни групи со различни религии и од сите континенти во светот. Меѓу нив, значајно место имаат и Македонците, кои ги уживаат сите права и слободи за развивање на своите национални чувства, на својата култура, религија и на сè она што ја карактеризира нивната самостојност и самобитност. Во минатото Македонците на североамериканскиот континент биле во поподредена положба во споредба со емиграцијата на соседните земји на Балканот. Затоа биле постојана цел на туѓите пропаганди. Соседните земји, доследно на своите освојувачки и асимилаторски апетити, настојувале со сите сили, избирајќи перфидни средства, да ги заведат неорганизираните

Македонци; да ги придобијат кон себе, да ги зашеметат, со цел да ја деформираат нивната национална свест. Така заразени од тугите пропаганди, за жал, како религиозни луѓе се приклучиле кон некои (про)бугарски, (про)српски, (про)грчки православни цркви и други организации и клубови. Меѓутоа, положбата рапидно се смени по конституирањето на Република Македонија и особено по обновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква. Како резултат на тие придобивки, Македонците во САД и Канада формираа бројни македонски православни цркви, македонски друштва, клубови и различни асоцијации, отворија радија и ТВ програми, започнаа да печатат весници, списанија и други информативни гласила на македонски јазик. Тоа придонесе во новите средини тие да се претстават како засебна нација, со своја држава, национална црква и со сите други атрибути на еден народ во светот, притоа застанаа на страната на вистината, со цел да го афирмираат македонскиот народ и Република Македонија.

Јас го почувствува пулсирањето на нашиот човек, најнапред во Канада, а потоа и во САД. Затоа и отпатував од Торонто за Чикаго. А аеродромот во Торонто е огромен, едноставен, практичен, со голем паркинг на катови, со безброј патокази и упатства за патникот лесно да може да се снајде кон својата дестинација. Се упатив кон излезот на Чикаго, каде што набрзина ја завршил царинската и граничната процедура и се најдов пред влезот на "Пан Американ"

авионот кој леташе од Торонто за Чикаго. И покрај тоа што линијата беше од интересен карактер, авионот ДЦ-9 беше еден од најсовремените. Покрај удобноста, забележав дека секое второ седиште има и телефон, кој се употребува со помош на специјална карта.

Беше пријатно од авион да се види дел од метрополата која се распространила долж езерото Онтарио. Го прелетавме Торонто и се упативме на северозапад кон Чикаго, до каде што патував час и половина. Стасав на тлото на Соединетите Американски Држави, сместени меѓу Атлантскиот и Тихиот Океан, меѓу Канада и Мексико, составени од 50 сојузни држави и еден сојузен округ. Заедно со Аљаска и Хаваите, таа е една од најголемите во светот, во која живеат над 240 милиони жители. Најголемиот број Американци се доселени од Европа, главно од Велика Британија и од Ирска, од Германија, Италија, Русија (до Октомвриската револуција), Полска, Чешка, Словачка, Норвешка, Шведска, Данска, Грција и Македонија. Има бројно црнечко население, Индијанци, Јапонци, Кинези, Еvreи и други народи. Главен град е Вашингтон, кој се наоѓа во сојузниот округ Колумбија и заедно со предградијата има околу три милиони жители. Други важни метрополи се Њујорк, Чикаго, Лос Анџелес, Филаделфија, Детроит, Бостон, Балтимор, Кливленд, Сан Франциско и др. Релјефот на САД е многу разновиден; континенталниот дел се дели на неколку големи географски области, различни по простор и природни богатства. Таму владее од континентална,

суптропска, приморска, континентално - планинска и арктичка до умерено топла океанска клима. САД располагаат со големи природни богатства (планини, езера и реки). Најзначајни езера се: Горното, Хјурон, Мичиген, Ири и Онтарио, а од реките Мисисипи со Мисури, Рио Гранде, Колорадо и други.

САД имаат бурна и богата историја од своето формирање до денес. Така, покрај борбите со Индијанците, во 1775 година почнале првите судири меѓу американските доброволни одреди и англиската војска, со што, всушност, почнала борбата на северноамериканскиот континент за независност. Во 1783 година, со мирот во Версај, Англија им ја признава независноста на САД, со што настануваат крупни промени не само во САД, туку и во целиот свет. САД ги потресе Граѓанската војна од 1861 до 1865 година, потоа економската криза 1929 - 1935, Втората светска војна, особено војната со Јапонија и употребата на атомското оружје над Хирошима и Нагасаки, до денешните кризи.

Според економската структура, САД е индустриско - земјоделска држава, која достигнува многу висок степен на развој на производните сили во сите стопански гранки. Со тоа, тие имаат економска доминација во светот, што придонесува за зголемување на капиталот во целиот свет. Тие се една од водечките светски економски сили.

Ова е само дел од историјата на САД, кои се предизвик од времето на Викинзите до денешни дни, а веројатно "новиот" континент ќе ги интересира и

идните генерации во светот, како и македонски поколенија да ја освојуваат или таа нив да ги освојува, да ја преобразуваат и издигнуваат.

Во Чикаго, еден од најголемите и најконтроверзните градови во светот, слетав на неговиот најголем аеродром, "Охеира". Овој град е втор по големина во САД, а најголем во државата Илиноис. Тој е распространет долж Мичигенското Езеро и достигнува десетина милиони жители со предградијата. Поради вонредно добрата геостратешка положба Чикаго е важна сообраќајна раскрсница и пристаниште. Тој е најголем пазар на жито, стока и дрва, како и најголема берза на производи. Тој е град со пет универзитети, високи технички школи, бројни научни институции и институти, меѓу кои најпознат е Институтот за користење на атомската енергија, како и Уметничкиот институт, а е познат и по музеите, операта, саемот...

Според историскиот развој, Чикаго е формиран во 1803 година, со што спаѓа меѓу постарите метрополи. За жал, во 1827 година е уништен во голем пожар, а потоа е обновен и се развива во еден од најголемите и најпознатите центри, не само во САД, туку и во светот.

Ја напуштыв аеродромската зграда и со белата лимузина, земена под наем за оваа пригода, се упатив кон новата црква "Св. Кирил и Методиј" во месноста Бервин. Пред црквата имаше неколку стотици Македонци кои со нетрпение ги чекаа гостите. Стари и млади облечени во народни носии, со цвеќе

во рацете го очекуваа тој значаен момент за нив и за црковната општина.

Другиот ден го искористив за разгледување на Чикаго и посета на значајни места. Така, моите домаќини ме однесоа во строгиот центар на градот, каде се наоѓа највисоката зграда во светот. А центарот, или "даун таун", како нашите го презеле зборот од англискиот јазик, навистина е можеби најкарактеристичен за Америка. Таму може да се видат бројни згради со многу интересна архитектура; секоја зграда е целина за себе, а сите тие облакодери прават една целина. Градот како да е надарен од Бога. Тој диши, пулсира многу потопло, попријатно и народски од било каде во светот.

Се шетав по сите квартови во кои посебно живеат Кинези, Италијанци, Грци, Полјаци... Според составот на населението така се нарекуваат и тие квартови. Меѓутоа, центарот се чини е најпривлечен и со многу топлина. Затоа често се вели дека и Ал Капоне, не случајно го одбrazil центарот на Чикаго. Домаќините ми ги покажаа и улиците од времето на Ал Капоне и од филмовите за него. Беше интересно кога слушнав дека и Македонци биле дел од гангстерскиот живот во тоа време.

Америка отсекогаш била "ветена земја" за Европејците, односно народите од оваа страна на океанот. Тие се населувале на тој богат и по многу нешта карактеристичен континент од почетокот на освојувањето до денешни дни, а процесот на доселување сè уште трае и, веројатно, ќе продолжи и во иднина. Во овој долг период на доселување, ако

Њујорк станал центарот за Еvreите и Италијанците, Лос Анџелес за Кинезите, Чикаго за многу народи и нации, тогаш Детроит е седиштето на Македонците од сите делови на Македонија и друго.

Бидејќи Детроит е центарот на автомобилската индустрија и на други важни индустриски гранки, затоа и станал "мека" за Македонците. Најголем број нашинци нашле сигурна егзистенција токму во тие автомобилски компании, а одреден број, особено од Тетовско отвориле фурни, ресторани, слаткарници, колонијални дуќани и средни индустриски капацитети, во кои работат голем број доселеници од Македонија и пошироко од Балканот.

Од Чикаго патував за Детроит со авионот "Даглас 737". Летот траеше околу еден час. Беше пладне кога тој се вивна во висините и леташе од североисточната страна, долж брегот на езерото Мичиген, во кое како во море се гледаат бродови и други пловни објекти. Во далечината се забележуваше градот Милвоки во државата Висконсин, кога авионот сврте кон исток, а потоа преку езерото и копнениот дел на државата Мичиген се најдов над центарот на автомобилската индустрија - Детроит.

Детроит е велеград на езерото Ири - еден од петте метрополи во САД и седиште на автомобилските компании "Форд", "Крајслер" и "Ценерал моторс". Тоа е град на авионската и електронската индустрија, кој уште во 1796 година го формише Французите. Исто така, Детроит е еден од големите центри на црнечкото население, како и значаен

културен, административен и спортски центар на тие американски простори. Меѓутоа, за мене најзначајно е тоа што Детроит е средиштето на најбројната македонска колонија.

Во Детроит ја посетив МПЦ "Св. Богородица". Таму се сретнав со педесетина нашинци кои најдоа слободно време да дојдат и да слушнат за поголем број прашања и проблеми од "стариот крај", како што често велат за Македонија. Се отвори широка дискусија, при што присутните посебно се интересираа за состојбите во МПЦ, за општествено - политичката состојба во Република Македонија и друго.

Потоа го напуштил Детроит и заминав за Кливленд со "мерцедес 300" и се возев сé до граничата меѓу државите Мичиген и Охајо. Го поминав гратчето Монро, каде што во непосредна близина на езерото Ири е лоцирана атомската централа "Ферми" и брзо стигнав во градот Толидо. Таму, кај Порт Авторити, сообраќајот беше сопрен, бидејќи мостот, под кој поминуваат прекуокеански бродови, беше кренат за да се отвори широката заливска порта, каде што е сместена железарницата и други индустриски капацитети, во кои, како што дознав, доаѓаат сировини и од Македонија.

Колона автомобили се движеше по автопатот бр. 80 кој води на североисток кон Кливленд. Таму во непосредна близина на бројните богати фарми со мали акумулации, кои личат на непрегледни оази во котлината Охајо, застанав на еден простор каде што стоеше патоказ дека Кливленд е оддалечен 100

км, а Њујорк 600 км. Направив шега со некои слични патокази во Македонија, на кои, на пример, стои Атина 462 км (бројка што тешко се запаметува), а нема никаде патоказ за Солун. Патот врвеше и се повеќе се намалуваа километрите кон Кливленд. Во автомобилот ечеше македонска музика и во паузата одвреме - навреме разговараав со мојот сопатник за состојбите во Македонија и САД.

Од Кливленд полетав кон Њујорк. Се поздравив со моите домаќини, а потоа се упатив кон излезот 15, од каде што, по редот на летањето, точно во 10,30 часот, железната птица се вивна во небото. Најпрвин леташе долж брегот на езерото Ири, а потоа кон исток, за час и половина потоа да се најде на западната страна на Њујорк. Во далечината се гледаше поголем дел од светската метропола, како и бројни објекти во државата Њу Џерси, која е на десниот брег од реката Хадсон. Поврзани со неколку тунели и мостови, меѓу кои и мостот "Џорџ Вашингтон", кој е на два ката и еден од најголемите и најубавите во светот. Авионот слета на аеродромот "Њуварк" точно напладне. Времето беше сончево и топло и при слетување лесно можеа да се видат многу карактеристики на овој дел на Њу Џерси, меѓу кои пространите населби и индустриските капацитети.

Поминав низ градот Патерсон кој некогаш бил најголем центар на свила, за што сведочеа и бројните објекти од минатиот век. А во продолжение на Њуварк, покрај Патерсон поминав низ Клифтон, Гарфилд, Пасаик, Тотова и други градови кои се

нанижани еден до друг и кои ги дели некоја улица или канал, што за посетителот од Европа не е многу јасно, бидејќи сите тие градови претставуваат една целина што се протега долж автопатот бр. 80, кој преку автопатот бр. 95 е главната артерија меѓу Њу Џерси и Бронкс во Њујорк.

Од Њу Џерси преку реката Хадсон се доаѓа, главно, преку подводните тунели "Холанд" и "Линколн", како и преку мостовите "Џорџ Вашингтон" и "Верзано - Нероуз". Се движев по автопатот бр. 4 и затоа се приклучив во долгата колона автомобили што ја преминуваше реката Хадсон преку мостот "Џорџ Вашингтон". Се движев по линиите на кат, како што велат Њујорчани и за десетина минути се најдов во Менхетен, од каде што продолжив долж реката кон југ, да ја видам големата метропола – Њујорк.

Њујорк, со пошироката градска околина има околу 16 милиони жители и претставува најголемо пристаниште и најголем стопански центар во светот. Овој велеград се развил на утоката на реката Хадсон и на бреговите на заливот кој го затвора островот Лонг Ајленд. На почетокот на најважниот дел од Њујорк, кој се вика Менхетен, од источната страна на Хадсон, Холанѓаните во 1625 година подигнале тврдина, а неколку години подоцна за ситници, вредни 24 долари, од Индијанците го откупиле Менхетен. Тој денес е најскапиот дел од овој голем град, каде секоја педа земја се плаќа со баснословни суми пари и злато. Холанѓаните го нарекле Нов Амстердам. Меѓутоа, во 1664 година тој простор го освоиле Англичаните и го нарекле Њујорк. Тој во 1789 година

станова главен град на САД, кога Џорџ Вашингтон е прогласен за прв претседател на САД.

Њујорк почнал да се развива на најдобриот дел од американскиот брег, од каде преку реката Хадсон и нејзината притока се отвора природен пат кон големите езера и внатрешноста. Продлабочено е коритото и прокопани се канали до езерото Ири, па така патот до езерото бил отворен. Оттогаш Њујорк е претворен во "врата на Америка", во пристаниште преку кое влегле 75% од американските доселеници, меѓу кои и од Македонија.

Со тек на времето Њујорк се разви во еден од најголемите градови на светот, со најдолгиот сидан брег и со 1630 кејови, во чие пристаниште истовремено можат да се закотват 400 бродови. На одредени места се закотвуваат патничките, а на други, одделно, товарните бродови, класирани според товарот што го превезуваат и дестинацијата.

Денес Њујорк е најголем центар на американската и меѓународната трговија. Во него има големи складови за стока, развиени се и сите видови индустрија. Така, 20% од сите американски индустриски претпријатија се концентрирани во Њујорк; во неговите банки се наоѓа најголемиот светски финансиски капитал. Затоа се вели дека Њујорк е најголем банкарски центар, а, "Волстрит" е најголемата светска берза.

Се шетав со автомобилот на моите пријатели кои постојано ми кажуваа некои нови податоци за овој град. Така тие ме информираа дека според официјалните податоци, најголемиот број од амери-

канските доселеници дошле преку Њујорк, што значи дека секој ден се доселувале по околу 3 000 луѓе, од сите раси и народи. Меѓу нив најмногу има Ирци, Италијанци, Еvreи, Германци, Руси, Полјаци и припадници на други народи. Денес во Њујорк живеат околу 200 нации, а и весниците се печатат на 200 јазици. Бројот на припадниците на некои народи е многу голем. Така, во Њујорк живеат повеќе Ирци отколку во главниот град на Ирска - Даблин. Италијанци има повеќе отколку во Рим, а со околу 500 000 Црнци, Њујорк е голем црнечки град.

Њујорк е граден во европски стил, со збиени улици и квартови. Така, должината на улиците во Њујорк изнесува 9 000 км, колку што изнесува растојанието од Охрид до Рио де Женеиро. Улиците, главно, се прави и наместо имиња се означени со броеви. По улиците и во одделни делови на Њујорк се движат над 5,5 милиони патнички возила 1,5 милиони автобуси и над милион такси возила. Освен тоа, во Њујорк од разни правци и градови дневно влегуваат околу 600 000 автомобили. Сите тие автомобили превезуваат патници. За да се сфати колку е жив сообраќајот, треба да се додаде и тоа дека и подземните железници дневно превезуваат 10 милиони патници. Бројки што навистина пленуваат и збунуваат.

Во Њујорк годишно се градат околу 27 000 згради. Во стариот, централен дел на градот нема слободен простор за нови згради. Единствено можно е градење во височина. Се градат облакодери на кои основа им е челична конструкција, а останатото

се исполнува со бетон и лесни метали, најчесто алуминиум. До неодамна највисок меѓу облакодерите беше "Емпаер стејт билдинг", висок 381 метар, а има 102 ката, но неколку нови згради веќе ја преминале таа височина. Во Њујорк се издвојуваат пристанишниот, трговскиот, финансискиот, индустрискиот и другите делови на градот, а посебно Менхетен со "Волстрит" и "Харлем". Така, Менхетен е најпознатиот и најстариот дел на Њујорк. Таму се наоѓаат најголемите облакодери на светот - вистински вавилонски кули на современиот свет. Во делот на "Волстрит" се наоѓаат и банки со натрупан огромен капитал, затоа тој е финансискиот центар на Њујорк, САД и целиот свет. Северниот дел на Менхетен е Харлем, сиромашен црнечки кварт. Менхетен е стеснет на мала површина, а има најразвиен сообраќај од било каде во светот.

Животот во Њујорк е на улиците, но и под земја, каде се наоѓаат милион дуќани, локали и др. Под површината на ънујоршките улици и згради се наоѓа густа мрежа на подземни патишта и пруги на подземни железници, водоводни цевки, канали, електрични и телефонски инсталации и други уреди. Затоа често се вели дека по улиците на Њујорк никаде не може ни кол да се забие в земја, а камоли на некоја длабочина, а да не се оштети нешто под нив.

Ете, тоа се особеностите на овој голем град, кој има жители колку Белгија и Австралија заедно. Тоа е градот на Кипот на слободата, на 11 универзитети, театри, музеи, галерии, значајни издавачки куќи, економски, трговски, научни и други институции; тој

е седиштето на Обединетите нации, градот на филмот, музиката, љубовта... Поради сето тоа Њујорк стана многу привлечен туристички центар. Најпосетена е зградата на ООН, низ која дневно поминуваат над 3 000 луѓе, потоа Емпаер стејт билдинг, Статуата на слободата и други. Низ Њујорк годишно поминуваат 15 милиони туристи. Њујорк е пристаништен град, полн со движење и работа, со богатства, сиромаштво и раскош, но и со најголеми контрасти.

Често се вели дека патиштата на северноамериканскиот континент, главно, водат, се вкрстуваат или заминуваат од светската метропола - Њујорк. Овој мегалополис по многу нешта е карактеристичен, контролерзен, убав и значаен, ако не и најзначајниот град на светот, чија архитектура, култура, минато и сегашност се еден импозантен и многу впечатлив мозаик, кои му даваат посебен и уникатен белег. Затоа, не случајно се рекло дека да се види Њујорк значи да се почувствува големината, постигнувањата и развојот на човештвото, односно човек да се соочи *in situ* со вистините кои се видени на филмското платно или преку малиот экран. Меѓутоа, се чини дека од сè највпечатлива е сликата на Њујорк од авион, кога сите карактеристични згради, авениите и улиците со своите нишани од птичја перспектива се имаа како на дланка и ја збогатуваат американската разгледница.

БРАЗИЛ

Зимска романса во Рио

Америго Веспучи е првиот морепловец - Италијанец кој стигнал во Рио. Тоа се случило во 1502 година кога славниот морнар бил приклучен во португалската експедиција, која во тој период открила многу земји, меѓу кои и новиот јужноамерикански континент. Кога Португалците дошле на новооткриеното парче земја и кога нивниот брод за првпат го заминал Шугер Лоф и навлегол длабоко во заливот Гуанабара, навигаторот забележал ситно струење на водата и помислил дека навлегол во уточка на некоја голема река. Тоа се случило во почетокот на јануари и затоа новото место го нарекол Рио де Жанеиро, што значи "јануарска река".

Португалците му посветувале малку внимание на Рио де Жанеиро, бидејќи со откривањето на новите територии, требало нивна главна грижа да биде одбраната од Индијанците и од француските освојувачи. Но, работите од корен се измениле кога се откриени златото и дијамантите во државата Минас Жераис. Ова богатство било наменето за кралскиот португалски двор, чиј директен пат до него водел

преку Рио де Жанеиро, а оттаму преку океанот за Европа, односно за Лисабон и Португалија. Затоа пристаништето во Рио само се проширувало и место градот Бахија во 1763 година, Рио станал главен град на новата колонија. Кога Наполеон Бонапарта навлегол во Португалија во 1808 година, кралскиот двор брзо пребегал во Рио де Жанеиро, уживајќи во сета своја раскош и убавина на новите простори. Животот си течел, парите и дијамантите се множеле, а кралскиот двор се проширувал и станувал се посилна институција. Така, по смртта на португалската кралица Марија во 1816 година, принцот Дон Жоао бил крунисан за крал, а Рио станал главен град на Португалија. Провинцискиот град со тропска клима, за разлика од европскиот Лисабон со медитеранска клима, станал вистински цивилизиран град со банки, пошти, музеи, патишта, цркви, културни и други објекти и установи, а француските модни креатори ја подготвувале облеката за членовите на кралскиот двор.

Но, еден ден во 1821 година кралот се вратил во Португалија. Веднаш по неговото заминување дошло до израз незадоволството во државата со која продолжил да управува неговиот син. Всушност, тоа било почеток на борбата за слобода на Бразилците, кои барагле заминување на странците. Притисокот бил голем така што наместо да се врати во Португалија и да биде португалски владетел, на 7 септември 1820 година тој прогласил независност на Бразил, крунисувајќи се за император, со титула Дон Педро Први. Непослушниот император започнал

да води расипнички приватен живот и да троши огромни суми пари. Во скандалозниот начин на живеење, станал татко на четири деца со слугинките. Развратот и некадарноста да владее и да ја води државата го натерале Дон Педро Први да абдицира по само девет години владеење во корист на својот син кој имал само пет години.

Вториот император Дон Педро Втори бил надарен со способности, мудрост и со широко срце. Ја зел власта во свои раце на возраст од 15 години и владеел цели 49 години, се до укинувањето на робовладетелството. Тоа бил период на економски растеж на земјата, развој на производството за кафе, памук и шеќер. Животот во кралскиот двор се одвивал по рецептот на европските земји, а Дон Педро Втори бил чест гостин на Европа. Така, при една негова посета на Европа, како последица од неговото лошо здравје, принцезата Изабела ги ослободила робовите без да им плати на сопствениците на плантажите. Меѓутоа, како што рекол некој од очевидците, кој бил и потписник на тој документ, "Нејзиното Величество спаси една раса, но ќе го загуби престолот". Така и се случило, на 15 ноември 1889 година монархијата била исфрлена и Бразил се прогласил за република.

Имав прилика да се запознаам со овие податоци при посетата на градот Петрополис, што се наоѓа 80 - тина километри северозападно од Рио, каде се наоѓа и Музејот на империјата. Всушност, сегашниот музеј бил Кралската палата на Дон Педро Втори во период од десетина години, односно тоа била

летна резиденција на императорот од каде тој ја водел државата.

Зградата е во неокласичен стил, со пространи паркови наоколу, исполнети со разновидни дрвја и цвеќиња и други растенија. Во таа оаза на слободата на духот, како што рече преведувачката Глауција, симпатична мулатка, императорот поминувал шест месеци во годината во таа летна резиденција во Петрополис.

Денес музејот има вредна колекција на документи од кои може да се проучува историјата на Бразил во 19 век. Посебен простор заземаат предметите и вредностите кои говорат за минатото, но и за сегашноста на земјата, што е составена од 22 сојузни републики, 4 федерални територии и еден федерален округ - Рио де Жанеиро.

Со самото пристигнување на дивите простори на Бразил, Португалците биле вчудоневидени од убавината што го опкружувала тогашниот град Рио. Всушност, по слегувањето од бродовите се среќавале со бескрајни падини со бел песок, простори на зеленило и појас на шуми што се вградиле меѓу гра ничните врвови што се издигаат над кристално чистата вода. Меѓутоа, новодојденците биле непожелни и требало да бидат подалеку од брегот на океанот. Тамоусите, староседелски индијански племиња кои живееле и го користеле тој рај, не ги сакале новодојденците, ниту, пак, оние кои доаѓале во наредните години. Тие, веројатно, биле свесни дека белиот човек нема никогаш да престане да доаѓа во нивната земја. Во тоа биле и во право. Тамоусите

знаееле дека тие простори на кои се протегал Рио де Жанеиро и заливот што го поврзува не биле река, туку само залив (гуанабара), што на нивниот јазик значи "заштитник, знаме на морето". И кога првите Португалци се доселиле кај заливот, староседелците и од љубов и од омраза ги нарекла "Кариоки" што на нивниот јазик значи "куќа на белиот човек".

Денес, по скоро 500 години во Рио доаѓаат непрекинато посетители од целиот свет. И сé уште се вчудоневидени од неговата убавина. Кога ќе се пристигне на интернационалниот аеродром во Рио, првиот поглед на градот е од кај заливот - Порта (гуанабара) кој останал со истите раскошни планини, шуми, песок и вода како пред 500 години, од времето на Америго Веспучи.

Денес меѓу бројните посетители на Рио има и од Македонија и се смета дека првите Македонци пристигнале во оваа далечна земја по Првата светска војна. Тоа биле претежно политички емигранти или авантуристи, а некои останале на патот за Аргентина, каде тој број до пред десетина години се движеше и до стотина.

За составот на населението постојат голем број податоци за потомците на Бразил, чии предци се припадници на разни раси, постојат повеќе имиња, а најчесто е името мелези. Децата на еден бел и еден црн родител се викаат мулати, децата, пак, од брак на белец и американски Индијанец - mestаци, а потомците од мешани бракови меѓу американски Индијанци и црнци - замбоси. Во земјите на Латинска Америка често било мешањето меѓу различните

групи народи и се формирал мозаик на луѓе потомци на разни раси. Најголемата група ја сочинуваат мелезите (местаците, потоа мулатите и замбосите), а од нив најбројни се местаците. Основна причина за појавата на местаците е што португалските освојувачи кои станале господари, освојувајќи големи територии од новиот свет, со себе не ги повеле своите жени, а тоа се однесува и за подоцнежните португалски доселеници. Тие се женеле со Индијанки во времето на колонијалното владеење од XVI до XVII век. Португалците не им дозволувале на другите Европејците да се доселуваат во Бразил. Затоа местаците се од чисто португалско - индијанско потекло. Склучувањето бракови меѓу Португалец и Индијанка имало за последица и некоја општествена толерантност, каква што немало меѓу англосаксонците кои го населиле најголемиот дел од северноамериканскиот континент. Таму тие со Индијанците постапувале како со нижи суштства и немало меѓународни бракови. Меѓутоа, толерантноста на Португалците во однос на склучувањето бракови со Индијанки, истовремено, се совпаѓало со најсвирепото поробување на индијанските племиња. Така, меѓу другите племиња целосно е уништено индијанското племе Аравак, чии припадници биле принудени претерано да работат на тропските плантажи со шеќерна трска на островите во Карипското Море. Многу Индијанци ја нашле смртта работејќи и во рудниците за злато и сребро или како робови на огромните латифундии.

Во раниот колонијален период бројот на белците бил незначителен. Точни податоци не постојат, но се смета дека во 1800 година пред самиот почеток на војната за независност во Бразил имало 400 000 белци, 1 500 000 црнци и 600.000 Индијанци. Денес бројот на белците е значително поголем. По извршувањето на независноста од колонизаторите се населиле голем број Европејци.

Припадниците на црнечкото население, што денес живее во Латинска Америка, се потомци на робовите што шпанските освојувачи ги донеле по истребувањето на некои индијански племиња. Во почетокот Португалците го држеле монополот во поглед на носењето робови, пред се на островите на Карипското Море: Куба, Јамајка и Порторико. Подоцна Англичаните станале најголеми трговци со црно робје.

Кариоките во Рио бројат повеќе од 6 милиони, мажи, жени и деца кои се благословени од боговите, или тие така веруваат, бидејќи, како што мислат тие, се нешто специфично. Кариоките се сметаат за луѓе со среќа, убави, оптимисти, со ширина, со дух, елегантни, дружелюбиви и сипатични. Сето тоа е вистина, во тоа се уверив во текот на мојот престој. Почекував дека Кариоки не се само оние кои се родени во Рио, туку секој кој ги споделува нивните чувства, начинот на живеењето, како и љубовта родена во нив кон овој убав велеград. Во последно време Кариоките со завист гледаат на двата града: на новиот град Бразилија, бидејќи им ја одзеде титулата главен град, и на најголемиот по жители град Сао

Паоло, кој стана стопански центар на Бразил. Па, сепак, Кариоките се тешат дека Рио е над сите. Тој е просветен, културен, туристички, научен и карнавалски центар на Земјата.

Кариоките не одат на плажа, тие живеат на плажата. А, Рио е опкружен со плажи. Копакабана и Панема се најпознатите и најпривлечните и се поврзани во низа од 32 км од Пуркаја до Тижукаја. Тоа е, веројатно, најдолгата плажа во светот што им е на располагање на капачите кои доаѓаат во Рио каде постои вечното лето кошто го прави Рио погодно место за живеење, разонода и туризам.

Копакабана, веројатно, е најпознатата плажа не само во Јужна Америка, туку и во светот. Таа е највозделаниот дел на Рио. Триста илјади Кариоки живеат во стотина улици на Авенида "Атлантика", најблиската авенија до океанот, чиј широк тротоар е послан со фамозниот црно - бел мозаик, кој е направен од мермерот што се носел со бродовите од Португалија и Шпанија за бродовите да не потонат во океанот, а на враќање да понесат голема количина богатство од новиот континент. Оваа авенија е долга 4 км и на неа од јужната страна е лоциран еден од најубавите хотели "Рио Гранде".

Периодот во кој го посетив Рио беше крајот на јуни и почетокот на јули. Македонија ја напуштив и ја оставив да стенка под жешкото летно сонце, а во Бразил како годишно време беше зимата, со просечна температура од 25 - 30 °C. Тогаш сонцето откај океанот се издига во вид на црвено - златна топка дури во 7,30 часот, наместо во 5,30 кога и почнува

денот на Копакабана. Бев во Рио во времето кога рибарите се враќаат од ноќното рибарење во океанот токму на почетокот на Копакабана каде се уште постои пазар за риби. Во тие утрински часови плажата станува гимнастички центар; повеќе групи играат одбојка или фудбал на песокот, а илјадници џугери и рекреативци се движат долж 4 - километарскиот тротоар. Веројатно нигде на светот нема толку мажи и жени и во толкав број кои долго ги движат нозете по мозаикот, за да го доживеат задоволството по должината на океанот. И јас бев еден од таа војска шетачи во која секој се задоволува и забавува на свој начин.

Авенијата "Атлантика" е една од најфреквентните авении во Рио. Преку цел ден и цела ноќ се движи бесконечна колона автомобили кои, веројатно, се најчести во светот, бидејќи не видов валкано возило како што е случај на Балканот.

Кога сонцето ќе се подигне над океанот, а сенката од дрвјата долж авенијата ќе се намали, тогаш џугерите се враќаат во своите домови, а на "сцена" на плажата настапуваат бејби - сите ките и мајките кои со најмладите и со најмалите доаѓаат на плажа. Кристалниот ситен песок е вистинско игралиште за најмладите. Подоцна, на плажата доаѓаат повозрасните за кои фудбалот и одбојката на песокот се омилени спортови и едни од спортските игри во Бразил коишто се многу популарни од сите други забави на плажата. Многумина познати светски фудбалери како Зико, Јуниор и Ромарио, ја започнале својата кариера токму на плажите на Рио. Затоа не е чудно

што Бразилците се светски и олимписки шампиони во одбојка на песок и фудбал.

Над Рио се вишнеше највпечатливата височинка од која можат да се видат спомениците на оваа метропола на контрасти. Корковадо е имиџ на Исус Христос со раширени раце кој е заштитник на Каариоките и симбол на Рио де Жанеиро.

Споменикот на Исус Христос - Спасителот се наоѓа на самиот врв на планината Корковадо. Тоа е дело на архитектот Хелтор да Силва Коста, а скулптор е Французинот Паул Ландовски. Овој значаен, впечатлив и по многу нешта уникатен споменик од светската култура е поставен на надморска височина од 710 метри, а е изграден во 1931 година. На самиот врв на планината Корковадо, на највисокото плато се издига споменикот на Спасителот Исус Христос висок 38 метри. Само статуата е висока 30 метри, пречникот на раширениот раце е 28 метри, а вкупната тежина на споменикот е 1 145 тони. Низ него минува тунел од околу 30-тина метри (во просторот на раширениот раце на Исус Христос) во кој е сместена мала црквичка со капацитет за околу 150 посетители.

До споменикот на Исус Христос се доаѓа со автомобил и со воз. Јас отидов со возот, кој од подножјето кон врвот на Корковадо (се движи како стариот воз од Кичево до Охрид) стигнува за 20-на минути. Од подножјето до споменикот се качував по 225 скалила и дојдов до статуата и панорамската платформа од која се гледа голем дел на градот.

Најпрвин паѓа во очи мостот Нитерој, еден од најдлгите, ако не и најдолг мост на светот, кој го поврзува растојанието од Рио до поранешната престолнина Нитерој, град со околу милион жители, потоа се забележува Шугер Лоф, Ботаничката градина, Клубот за јахти, а во далечините се бранува Атлантскиот Океан.

Покрај Корковадо, Рио е познат и по гранитниот масив Шугер Лоф, кој се издига на околу 400м надморска височина на самиот брег од северната страна на Копакабана. На ова чудесно место може да се дојде само со жичарницата, бидејќи ридот стрмо се спушта кон океанот и копното. Некоја Англичанка уште во 1817 година, на чудесен начин се искачила на овој масив и го поставила английското знаме. Потоа тоа знаме било симннато и заменето со знамиња од други планинари. Меѓутоа, се смета дека 1912 година е роденденот на овој значаен споменик, кога Германците ја монтирале жичарницата, најпрвин до првото возвишение Ирка, а потоа до Шугер Лоф. Денешните кабини можат да соберат по 72 патници, кои понекогаш на патникот му приредуваат изненадување и страв. Кога се движат, се гледа голем дел од градот, како и плажите Леблон и Копакабана и двата аеродроми на северната страна.

Стадионот Маракана, пак, е имиџот на спортското живеење во Рио и во светот. Тој е најголемиот фудбалски стадион во светот со капацитет од 180 илјади гледачи, изграден за Светското првенство во 1950 година. Го посетив во обичен ден кога нема

фудбалски натпревари, меѓутоа без оглед на тоа, тој беше исполнет со народ, зашто Рио живее за фудбалот, а фудбалот за Рио.

Вниманието ми го привлече и манастирот "Св. Бенедикт", еден од најдобрите примероци на барок стилот во религиозниот Бразил, изграден во 1691 година. Кога Португалците пронашле големо богатство во оваа земја не го штеделе златото за изработка на овој храм во кој се позлатени скоро сите делови од олтарот до натриксот. Затоа, овој огромен и значаен манастир претставува богат католички храм во Рио. Исто така, и црквата Канделарија од 1775 година, која е лоцирана во строгиот центар на Рио, претставува значаен еклезијаистички центар.

Го запознав градот на самбата и на февруарскиот карневал што се одржува на температура од 40 °Ц, неколку денови и кога во градот и на плажите не може да се најде слободно место, не само во хотелите, туку и на песокот. Го запознав градот во кој живеат голем број богати луѓе од целиот свет, а во кој, во исто време, живеат најсиромашните во светот. Рио е гнездо на сиромаштијата што се шири во фавелите во кои тешко може да се одреди што е улица, а што е куќа. Имав прилика да направам споредба меѓу богатството и сиромаштијата, кога посетив една фавела на западната страна на Рио, еден километар на брегот од океанот. Хотелот "Интерконтинентал", каде луѓето живеат во еден друг свет, во светот на наследеното богатство и во благосостојба.

Споменикот на Иисус Христос во Рио де Жанеиро

Ιανός ο θεός της απόδοσης

АВСТРАЛИЈА

Во "непознатата" јужна земја

Во Македонија беа започнале ладните зимски денови. Беше декември и на секаде се чувствуваше дека снегот е пред прагот, а народот вели: "Пред Божик, зад Божик кај да си - дома да си!". Меѓутоа, обврските ги прекршуваат некогаш некои природни законитости. Беше понеделник, ден Господов. На аеродромот во Цирих вриеше како во кошница. Пред полноќ кога ги завршив царинските и другите процедури, се најдов во меѓународната зона. А, таму како да се собрале претставници од целиот свет; имаше од скоро сите раси, бои, народи... Меѓу нив имаше десетина патници од Македонија, кои со нетрпение ја чекаа најавата за заминување на авионот за Австралија.

Железната птица, како што често го нарекуваат авионот, беше се наполнила и по неколку маневри се одлепи од земјата и, како птица преселница во август, тргна кон југ. Авионот повеќе личеше на големо село. Имаше неколку стотини: и бели и црни

и стари и млади... Јас седев во близината на прозорецот до една Унгарка, мажена за Италијанец, која била на посета за прв пат во родната земја кај своите - во Будимпешта. Таа зборуваше течно англиски и италијански јазик и сакаше да ме информира за нејзините средби и разделби. Но, исто така, ме информира дека во Сиднеј имала пријатели Македонци од Леринско, па дури научила и неколку македонски зборови.

Поради спротивната насока на летањето од движењето на Земјата, како да не почувствувајќи дека е ноќ. Бргу се раздени и започна еден нов ден на исток. По пет и половина часа летање, авионот се приближи и ги надлете Арапските Емирати, каде до вчера мирисаше на барут. Во Заливот можеа да се видат многу бродови, а на копното во непосредна близина на брегот на Заливот се гледаа голем број рафинерији и нафтени полиња.

Авионот како птица се спушти на аеродромот во Дубаи, простран град во полупустинскиот дел. И десно и лево само песок, а можат да се видат и забележат контрастите на животот: од пустински делови, до прекрасни оази како рај на земјата. На излезот од авионот ме пресретна топол пустински ветер. Температурата на воздухот во утринските часови беше 22 °Ц. Меѓутоа во аеродромската зграда, во која, како што се вели: "има од пиле млеко", беше многу пријатно и човек нема желба да замине, туку нешто го тера да остане и да се восхитува на асортиманот на стоките, на аранжирањето на сите

светски предмети и на љубезните и убави продавачки.

Го напуштиш Дубаи и се упатиш на исток кон Сингапур, второто воздушно пристаниште кон Австралија. Сонцето како да заоѓаше кон запад кога се приближуваш кон Сингапур, градот на соништата и едно од најзначајните, ако не и најзначајно воздушно пристаниште на тие простори. Во далечините се чувствуваше раздвиженост: се гледаа мали острови, а во бескрајната водена шир некои од големите бродови оставаа трага зад себе, веројатно слична на онаа од нашата железна птица, кога човек ја гледа од далечина.

Авионот започна благо да се спушта, кога и бев предупреден на простор со воздушна турбуленција. Но, и тие непријатни мигови како да ги заборавив кога се приближив кон многуте острови околу кои се гледаа бројни големи и мали бродови. Авионот се спушташе на аеродромот "Чанги", чиј поголем дел се наоѓа во морскиот предел, од каде на левата страна се гледаа голем број згради нанизани како бисер на брегот од Заливот.

Часот беше околу 21 кога по локално време го напуштиш авионот и се упатиш кон аеродромската зграда. Тоа е прекрасен трговски центар, со безброј дуќани од типот на "плазите" во Канада и САД, со ресторани, прекрасни фонтани и се што е последен модел на техниката. Човек се чувствува како во друг свет. Задоволството и уживањето во вкусно уредените мали продавници на аеродромот "Чанги" траеше

кусо време, или така мене ми се причини, кога беше објавено дека нашиот авion заминува за Сиднеј.

Се чинеше дека и ноќта од Сингапур до Сиднеј беше куса. Веќе во утринските часови во далечините се покажаа пустинските предели на Австралија. Од подолгата глетка во пустината, човек има чувство дека на песокот и дивината им нема крај. Како да е таа слика вечна и некаде во близината престанува животот. Меѓутоа, набргу во далечините се појавија првите, веројатно, абориџански живеалишта, потоа помали населби и езерца, рекички, шуми, жито...

Во утринските часови веќе бев над бројни населени места на пат кон Сиднеј. И над овој светски град, веројатно поради зафатеност на аеродромот, авionот направи круг над Сиднеј. Таа прекрасна глетка над Сиднеј, а и патувањето во Австралија за мене претставуваше вистински и голем предизвик и своевидна авантура. Беше големо доживување да се види од птичја перспектива "Харбор бриџ", "Опера Хаус", високите облакодери, безбројните фјордови и безброј нови населби. Авionот слета на Сиднејскиот аеродром кој е во непосредна близина на Ботани Беј, каде за прв пат стасал капетанот Кук, пред нешто повеќе од двестотини години.

Инаку, најмалиот континент - Австралија зафаќа површина од 7 704 159 квадратни километри, со дваесетина милиони жители, од кои над 200 000 се потекло од сите делови на Македонија. Се наоѓа зад екваторот, на јужниот дел на Земјината полуторка, меѓу Индискиот и Тихиот Океан, југоисточно од Азија. Таа како континент го зафаќа копното на

Австралија и островот Тасманија, а по пространство е колку Европа без скандинавскиот дел. Поголемиот дел е пустински, со пространи зелени појаси крај бреговите, со услови за живеење од тропска до умерена клима. Тој е чудниот континент којшто пленува со својата природна убавина, богатство и контрасти.

Во стариот и средниот век се претпоставувало дека во јужните мориња постои копно кое средновековните географи го нарекле на латински *Terra Australis Incognita*, што значи "Непозната јужна земја", откаде го добила името Австралија. Несомнено е дека Индонежаните во Австралија дошле пред Европејците. До нејзините северни брегови најпрвин дошле Португалците и Шпанците (Де Торез околу 1588 година).

Педантните аналитичари забележале дека во Тихиот Океан се наоѓа половината од сите води на Земјата. Во него е речиси половината од Земјиниот екватор. Кога на едниот негов брег е ден, на спротивниот е ноќ. Ветровите дуваат со месеци во иста насока без пречки на патот. Големите долги бранови се тркалаат без застој, а од водите на океанот се издигаат илјадници острови, обраснати со густа тропска шума, заради што личат на расцветани градини што пловат.

Во тоа се уверив при моето долго патување на источната страна на светот, каде се запознав со важните историски настани и событија. Така, еден од најсмелите морепловци во Тихиот Океан бил холандскиот капетан Абел Тасман, кој, пловејќи, ги

заобиколил, Австралија и Тасманија. Во првата половина на XVIII век почнало истражувањето на океанот од Русите. Беринг го препловил северниот дел на Тихиот Океан, којшто сега се вика Беринговото Море и ја открил Алјаска. Меѓутоа, сите откритија на овие први тихоокеански морепловци биле непознати во споредба со големината на самиот океан. Во втората половина на XVIII век европските морепловци извршиле низа смели пловидби. Благодарејќи на нив, човештвото дознало за многу непознати земји. Сé појасни станувале кенгурутите на големиот океан. Многу херои се удавиле, други загинале во битките, а само малкумина умреле дома, во татковината. Но, светот нема никогаш да го заборави бестрашниот морепловец Џејмс Кук кој мечтаел да открива нови земји во Тихиот Океан, во тој огромен непознат простор за Европејците.

Со почнувањето на војната меѓу Англија и Франција во 1755 година, Кук како офицер на воената морнарица извесно време бил во Канада, каде што ја проучувал реката Сент Лоренц и бреговите на Њу Фаундленд. Затоа, Лондонското географско друштво го примило за свој член. Друштвото во 1769 година испратило научна експедиција на Тахити во Тихиот Океан, за на 3 јуни да се следи необичната астрономска појава кога Земјата, Венера и Сонцето се нашле на една права линија, а самата Венера се видела на Сончевиот диск. На чело на експедицијата бил Кук кому на располагање му бил ставен малиот, но одлично граден воен брод "Истрајност". По успешно извршената задача, експедицијата тргнала

на југозапад и по долго патување стигнала до бреговите на Нов Зеланд.

За славниот морепловец Кук слушнав и прочитав многу работи. Така, во литературата се вели дека: Кук го продолжил својот пат кон запад за да го проучи источното крајбрежје на Австралија, бидејќи за јужниот и западниот брег нешто веќе се знаело, благодарение на Тасман и некои други холандски морепловци. На 19 април 1770 година за Кук на хоризонтот се појавило австралиското копно. Ниските планини што го затскривале видикот кон внатрешноста на континентот го потсетувале Кук на Јужен Велс, па затоа целиот тој простор го нарекол Нов Јужен Велс. Овде Кук бил преокупиран со правење точна карта, во која го внесувал секој рт, залив, остров... Пловејќи кон север, го минал екваторот и се пробивал меѓу многубројните острови на Големиот Корален Гребен, не насетувајќи каква опасност ги демне членовите на експедицијата.

На 25 мај се случил бродолом. Сите топови биле фрлени во морето, а водата за пиење истурена. По едно денонокие непрекината работа во црпење на водата што навлегувала, со следниот највисок прилив, бродот се ослободил од подводните карпи и запловил кон брегот. Несигурни на австралискиот брег од непријателски расположените домородци, се упатиле на островот Јава, во градот Батавија - холандска колонија, поминувајќи низ протокот меѓу Нова Гвинеја и Австралија. Патем многу од патниците умреле од скорбут и маларија. Откако бродот бил оспособен за пловидба, останатите го продолжиле

патот по веќе добро познатите мориња. Заобиколувајќи го 'ртот Добра Надеж на југот на Африка, тие влегле во водите на Атлантскиот Океан и на 12. 06. 1771 година, по речиси тригодишно отсуство, се вратиле во Англија.

Името на Кук се прочуло во цела Англија. За него пишувале сите весници. Книгите во кои се описувало неговото патување веднаш се распродале, а се преведувале на многу јазици. Целиот учен свет бил возбуден: астрономите, ботаничарите, зоологите, геолозите и другите научници, но најмногу географите, кои одамна немале добиено толку драгоценi податоци. Точно определените брегови на Австралија и Нов Зеланд ја исполнија огромната бела површина на сите карти.

Во 1770 година, Џемс Кук подробно ја испитал и ја прогласил Австралија за английски посед. Во тоа време Австралија имала неколку стотици илјади домородци изолирани од цивилизацијата со илјадници години и со крајно низок степен на развиток. Осум години потоа, во 1778 година бил испратен првиот конвој од транспортни и товарни бродови со 717 затвореници под командата на капетанот Филип, со што почнала колонизацијата на таа нова земја.

Прва европеизирана област била Порт Џексон, формирана во 1778 година од английски затвореници, а на крајот од XVIII век и во почетокот на XIX век се доселиле многу колонисти од Европа, особено од Англија и во тоа време се формираат самоуправни колонии како: Нов Јужен Велс (1788), Тасмания (1825), Западна Австралија (1829), Јужна

Австралија (1835 - 37), Викторија (1851), Квинсленд (1859) и Северната Територија во 1863 - 64 година. Почнувајќи од 1855 година, колониите стекнуваат толкава самостојност што во секоја постепено се формирала уставна влада со парламент. Во 1901 година сите колонии го формирале Австралискиот сојуз, освен Северната Територија, која се приклучила 10 години подоцна, добивајќи статус на британски доминион.

Кога се формира сликата за Австралија во која моите патувања беа врзано со активностите и постигнувањето на Македонците, не е на одмет да се додадат и некои други податоци за оваа земја. Така, главен град на Австралија е Канбера и се наоѓа на територијата на федералната влада. Сиднеј е главен град на Нов Јужен Велс, Мелбурн на Викторија, Бризбен на Квинсленд, Аделаид на Јужна Австралија, Перт на Западна Австралија, Хобарт на Тасманија и Дарвин на Северната Територија. Најголеми планини се Австралиските Алпи и Сините Планини на исток и југоисток. На овој континент има степи, полупустини и пустини (Големата песочна и Големата Викторијина пустина). Таму владее тропска клима на север, умерена и суптропска на југ и на југоисток, а тропско - пустинска и степска во најголемиот дел на континентот, со мало количество врнежи. Реки има малку, од кои најголема е реката Мери со десната притока Дарлинг, долга 3 490 км и која се влева во Индискиот Океан.

Денес Австралија е една од најразвиените индустриски и економски сили и игра значајна улога

во светот. Австралиската нација, која на картата на светот постои околу 200 години, а која е составена од многу етнички групи, претставува пример за многу народи и земји. Етничките групи со своето заедничко живеење го градат познатиот австралиски мултинационален мозаик на културите на народите што живеат на тие простори.

Патникот кој бил во Австралија, а не ги видел нејзините пасишта со стадата овци, кои обично бројат по неколку десетици илјади овци, тешко може да каже дека навистина ја запознал оваа земја. Над 180 милиони овци, а од нив повеќе од 100 милиони од расата - мерино, се темел на сите стопански зафати на австралиската влада и австралискиот народ. А и бројни македонски семејства од Беломорска Македонија кои живеат во Западна Австралија се занимаваат со овчарство. Според некои податоци, ако се смета дека секое семејство просечно има по четири членови, тогаш произлегува дека секое семејство во Австралија има стадо од 60 овци. Кога ќе се каже дека на секое семејство паѓаат по 7 говеда, се добива приближно јасна слика за баснословното богатство што Австралија го има на своите пасишта.

За молзење на овците во Австралија, ниту стручњаците за овчарство никогаш не слушнале. Ко га на еден од нив му кажував за нашите шарпланински и пелистерски бачила и одличното млеко и сирење, солзи му потекоа од смеење, бидејќи и самата помисла на молзење овци му беше смешна. По тој наш терк, сите жители на Австралија би морале да се занимаваат со молзење, за да може над 180

милиони овци секој ден да се молзат (два пати или три пати). Што би останало од продуктивноста на трудот и имотите кога неговите вработени би се занимавале и со таа работа? Затоа, пак, овчарските фарми се повеќе ги освојуваат ненаселените простори на Австралија. Големото "море" со темна боја и со засушена трева на тропската горештина во Квинсленд е полно со мекорунести овци и друг добиток што ја прават Австралија земја на месото.

Во Сиднеј останав скоро една недела и потоа со авion заминав за Мелбурн, каде аеродромот е оддалечен дваесет- триесет километри од градот. Каќо за час авионот стаса до Мелбурн и почна да се спушта, а јас се восхитував на убавата природа, многуте фарми, езера, бројните дрвја еукалптуси и там дрвото што е специфично за Австралија и Нов Зеланд.

Исто така и во Мелбурн се запознав со општеството за кое многумина велат дека е во благосостојба. Тука се запознав со земјата на традиционалните спанковци-коалите и на кенгуруите, како и земјата на опалот, прекрасните плажи и предели. Во исто време Мелбурн е градот во кој многумина дојденци од светот, преку негативните појави и дејствија ја изразуваат неможноста да ги прифатат предизвиците на современиот австралиски живот и немилосрдните општествени односи со кои се спрекаваат секој ден.

Во Мелбурн, во тој убав град, привлечен и најзначаен административен, политички, културен, спортски центар и главен град на државата Викторија, според некои неофицијални податоци живеат

педесетина илјади Македонци од сите делови на Македонија, особено од Леринско, Костурско, Преспанско, Воденско, Битолско, Охридско и од други места. Добро организирани, а во исто време поделени и така бројни во далечниот Мелбурн, тие имаат важна улога во општественото и во културното живеење и се многу значаен дел на тој многунационален музеј.

Останав во Мелбурн, главниот град на државата Викторија, но не се почувствуваа како во туѓина, напротив како во Македонија. Се сретнав со многу нашинци. Тие беа средби со многу прегратки, изливи на чувства дури и со солзи радосници. Средбите ќе останат незаборавни, бидејќи тута почувствуваа Австралија - "непознатата" јужна земја и колку да е далечна, таа сепак е блиска.

ИНДИЈА

Плачот на Калкута

Индија е земја која предизвикува возбуда и различни впечатоци, претстави и предизвици кај луѓето што ја посетуваат. За љубителите на уметноста таа е трезор на древните храмови; за етнолозите земја во која се вкрстуваат повеќе религии и култури, во чуден спој, виден само во Индија; за историчарите втора најнаселена земја во светот, а за политичарите седиште на Движењето на неврзаните земји во светот.

Индија е држава која се протега на југ од Хималаите, преку рамничарскиот дел на Индискиот Полуостров, до Индискиот Океан, а на исток од Арабиското Море до Бенгаловиот Залив и реката Ганг. Индија е земја на монсунските дождови, на старата цивилизација, земја на богатството и, конечно, на најсиромашните во светот.

Првите староседелци биле Дравидите кои живееле од VI до IV век пред Исус Христос, потоа од север дошло племето Аријци, кое со Дравидите

војувале преку илјада години, до нивниот пораз. За оваа вековна нетрпеливост и омраза меѓу овие два народа се напишани многу легенди, особено во ариевските верски книги, а подоцна и во Махабхарата и Рамајана, светски познатите дела на санскритски јазик.

Индија има бурна историја, почнувајќи од пред нашата ера до денешни дни. Така, богатството на Индија како што е зачинот, златото, слоновата коска и скапоцените камења, привлекувало голем број освојувачи уште од древни времиња. Еден од нив бил персискиот цар Дариј I, кој успеал да го покори и да го формира Пенџаб. Исто така, и големиот војсководец и освојувач Александар Македонски поробил голем дел од сегашна Индија и дошол до реката Ганг.

Во текот на мојот престој бев информиран дека продорот на освојувачите во Индија доведува до обединување на делови на северот од земјата во мокното царство Магатха, едно од најзастапените во стариот период на Индија, кое егзистирало повеќе векови. Меѓутоа, во текот на времето навлегува хинду религијата, будизмот, потоа исламот и христијанството и во еден подолг период се градат големи храмови и други споменици кои зборуваат за историскиот развој на оваа земја. Подоцна Индија станува колонија на Велика Британија, кога Британците ја изградиле првата железничка пруга и поврзале многу значајни историски и економски простори на богатата Индија. Тие го наметнале англискиот јазик во земјата на Индуите кои зборувале десетици дијалекти и тешко можеле да се разберат, меѓу себе,

за потоаанглискиот да стане службен јазик. Тоа продолжува сé до 1920 година кога Махатма Ганди го презема водството на Конгресот, а потоа Нехру ја подига националната свест, за во 1942 година да се ослободат од британската управа и во 1947 година да добијат целосна независност.

Индиските уметнички производи му се познати на целиот свет околу 5 000 години. Народната уметност секогаш била една од основите на индиската економија. Уметничките производи биле извезувани во многу земји - од Египет до Кина. Секоја народност во оваа многунационална земја се гордее со својот занает, што е специфичен по обработката на еден или друг материјал.

Така, индиската жена, по традиција, е должна да биде украсена од главата до петиците. Главните украси од сребро, потоа и дијаманти вклучуваат во себе изработени клинци со розетки, приврзоци, џерданчиња и венчиња (што се ставаат во косата), обетки, бразлетни (со различни украси) и прстени. Половината ја опашуваат со широки појаси на кои се ставени по неколку редови синџирчиња и други приврзоци. Филигрански производи (прстени) се ставаат и на прстите на рацета и на нозете. Квалитетот на украсите што ги носат жените зависи од материјалната состојба на семејството, но количеството на украси најчесто е поголемо само на празнични деноноси, а жените на село своите украси - нараквици, прстени, обетки и друго, ги носат постојано.

Традиционална и најзастапена женска облека е сарата - ткаенина со должина од 4 до 9 метри,

која како завеса го обвитеа кува женското тело. Шарата на секоја сара е неповторливо уметничка композиција. Таа може да биде исткаена, печатена, везана или нанесена при процесот на боенето. Бенарес е центар каде што се изработуваат скапоценни сари, сребрени шалчиња и шамии со најбогата орнаментика, испреплетени со златни и сребрени конци.

Низ цела Индија се изработуваат најразновидни производи од метал, преку лиење, жешко и ладно, ковање и изработка на филиграни. Металниот прибор секогаш го придржува орнаментика. Во северниот дел на Индија орнаментот го карактеризираат мотиви на растенија или геометриски фигури. Во јужниот дел, пак, најзастапени се фигури на луѓе и животни, а во храмовите и на декоративните предмети - фигури на богови. Орнаментот се нанесува со гравирање, со чекан, ковање и зарежување. Често гравираната шара се прелива со бојосан емајл или со специјално бојосани лакови.

Најпознати се месингените и бронзените изработки со емајл во државата Раџастан, каде се изработуваат во легени со зафатнина од неколку литри вода, и помали - јувелирни украси. На нив се нанесени тенкото гравирани шари, обично прикривајќи ја целата површина на предметот. Во изработувањето вакви предмети познати се и мајсторите од Кашмир.

Уште еден занает, раширен низ цела Индија, е плетењето. Од слама, јута и палмини влакна, украсени и најукрасени, се плетат најразлични предмети

како рогозини, кошнички, салвети, дамски чанти и торби за домаќинствата, капи итн.

Речиси сите видови уметнички занает биле во застој за време на долгите години на англиското колонијално владеење. По добивањето независност, почна да му се посветува големо внимание на обновувањето на занаетите и на нивниот натамошен развој. Во сите делови на Индија се создадени производствени корпорации на занаетчи, а во сите поголеми градови се отворени специјализирани продавници за уметнички занаетчески производи. Во современа Индија занаетите зазедоа едно од врвните места во националната култура на земјата.

За време на посетата на Калкута ми беше речено дека никој точно не знае колку жители има градот, зашто стотина илјади нејзини жители немаат друго живеалиште освен мало местенце на улиците, па не е можно да се опфатат во статистиката. Велат дека "голема Калкута", со индустрискиот појас и предградијата, денес има над десет милиони жители.

Калкута е пристаниште низ кое поминуваат над 15 милиони тони стока годишно и која е оддалечена од морето стотина километри. Таа се просприира на голема површина па тешко е да се каже дали отсекогаш е голема или мала во лавиринтот на нејзините фабрички оцаци, старите бунгалови и новите повеќекатници, пространите авении и тесните скочиња. Таа е огромен град изграден на најнепогодна подлога од солени мочуришта. Оваа џиновска населба е многу млада; пред три века Калкута била

анонимно рибарско селце на еден ракав на Ганг во споредба со некои други градови во Индија.

"Вистинска Калкута" се калкутските улици. Тесни, меѓу ниските, речиси импровизирани згради, покриени со лим или ќерамиди. Тоа е простор со ќепенци на кои стои трговец меѓу полиците пренатрпани со тегли и канти од кои испаруваат топли јадења со силен мирис. Овде се туркаат луѓето, често голи до појас и со испотени лица. На тие и такви улици тропаат милиони велосипеди, се влечат рикши во традиционален кас, а меѓу нив, пак, се пробиваат автобуси. Редици канти и ќупови чекаат покрај жлезните пумпи за вода која тече многу бавно. Таква е северна Калкута, таква е и Јужна Калкута, градот на најголем број сиромаси и бездомници.

Повод за мојата посета на Индија и престојот во Калкута беше смртта на најхуманата личност на векот - скопјанката Мајка Тереза, или како што е нејзиното родено име Агнеса Гонџа Бојаџиу. Таа стана добитник на бројни признанија и награди за исклучително хумано ангажирање во згрижување на најсиромашните од сиромашните, поради што ја доби и Нобеловата награда за мир. Мајка Тереза почина на 5 септември 1997 година, во Куќата на милосрдието што таа ја основа во Калкута. Прекинот на животниот пат на еден од најголемите алтруисти на столетието ги трогна сите, но секако најмногу оние кои ги почувствуваате бенефициите од нејзините активности - гладните, бездомниците и болните.

Жivotната сторија на Мајка Тереза започнува во таканаречениот "Латински кварт" на скопскиот

десен брег на реката Вардар, кога Македонија беше дел од Отоманската империја. Во Скопје ја прима католичката вера и се приклучува кон нејзиното латинско семејство. На 26 август 1910 година пред деведесетина години, се раѓа Агнеса Гонџа, како најмлада од трите деца на Никола и Драна (Трана-fila) Бојаџиу. Куќата во која растела Гонџа се наоѓала на влезот на денешниот Градски трговски центар, на поранешната "Поп Кочина" улица. Под неразјаснети околности татко ѝ Никола починал и е погребан на католичките гробишта во Скопје, кога Агнеса Гонџа имала само седум години. Тоа било и пресвртица во животните насоки на семејството Бојаџиу. Така, нејзината мајка со сестрата Агу заминуваат како мисионерки во Албанија, каде што ќе умрат без повторно да ја видат својата сакана Гонџа и тоа, пред се, поради непопустливоста на тогашните албански власти, кои не им потклекнале дури и на големите притисоци од светски личности и не ѝ дозволиле на Мајка Тереза влез во Албанија и посета на своите најблиски - мајката и сестрата. Нејзиниот брат Лазар заминува за Италија каде што се жени со девојка од грофовско семејство со која има ќерка која го носи името на својата славна тетка Гонџа.

По смртта, како и во текот на животот на Мајка Тереза, во бројни текстови за нејзиното хумано дело се појавија огромни намерни или ненамерни пропусти или погрешни факти. Меѓутоа, истината е дека таа е родена во Скопје, дека беше латинка со католичка вероисповед, кај кои нема поделба на националност, туку само вероисповед. Мајчин јазик

Й беше хрватско - српскиот и не зборуваше друг јазик се додека не отиде преку Загреб во Ирска каде учеше англиски јазик и од каде замина за Калкута, тогашниот најголем град на Британската империја по Лондон. Мајка Тереза стигнала во Калкута на 6 јануари 1929 година и остана до крајот на својот живот, а два пати го посетила своето родно место Скопје - Република Македонија.

На 24 мај 1931 година, Гонџа Бојаџиу ја донесува својата судбоносна одлука - го менува своето име и го зема монашкото во чест на Света Тереза од Авила, шпанска калуѓерка од XVI век и станува Мајка Тереза. Таа се соочува со страдањата на луѓето низ улиците на Калкута, каде предано работи на нејзиното мисионерство подолг временски период. Затоа, во 1948 година, папата Пие XII ѝ дава дозвола да живее како независна калуѓерка, а истовремено таа станува жител на Индија. Во тој период го основа редот "Мисионерство на милосрдието", чии карактеристики се: едноставно бели сари со сини ленти и со по еден крст закачен на левото рамо. Така едноставно, од срце со неверојатна волја и енергија започнува нејзиното несебично и пожртвувано ангажирање да се помогне на сиромасите, болните, сираците, старците и инвалидите. Целиот свој живот им го подарува токму на нив. На таков начин Мајка Тереза станува позната и призната граѓанка не само во Индија, туку и во светот, а еден од нејзините редови "Сестри на милосрдието на Мајка Тереза" постои во Република Македонија.

Легендарната мисионерка Мајка Тереза е добитник на Нобеловата награда за мир, на наградата УНЕСКО за придонес во образованието, на индиската награда "Џавахарлал Нехру", на наградата "Универзална мајка" и на многу други награди и признания. Меѓутоа, за Мајка Тереза најголема награда и признание претставуваше моментот кога некому даваше помош. Таа беше една од оние кои се борат да се надмине сиромаштијата и бедата што му се заканува на човештвото. Затоа, ја заслужи почитта за нејзината хумана истрајност, за да стане легендарна мисионерка.

Погребот на Мајка Тереза се изврши во Калкута, каде по богослужбата во црквата "Свети Томас", всушност, започна погребната церемонија. Имено, колата со ковчегот на Мајка Тереза влезе во преполнетиот затворен стадион Нетаци, кој, иако преполн со илјадници лица и високи државни функционери, кралски и дипломатски претставници, за момент се исполни со тишина, како израз на исклучителниот респект кон животот и делото на големиот хуманист кој целиот свој живот го посвети на сиромашните, на кои им подари добрина и љубов.

Свечената церемонија се одликуваше со одлична организација на индиските власти, кои на Мајка Тереза ѝ приредија државен погреб, со исклучителна љубов што се гледаше низ белите букети цвеќе, аранжирани ненаметливо, едноставно, а сепак доминантно, каков што беше и животот на легендарната мисионерка. Меѓу бројните светски делегации се наоѓаа премиерот и претседателот на

Индија, првата дама на САД, Хилари Клинтон, кралицата Нор од Јордан, првата дама на Франција, леди Бернадет Ширак, сопругата на премиерот на Канада, Алин Кретјен, Соња Ганди, војводката од Кент, претседателот на Албанија, претседателот на Гана, повеќе министерски делегации, поранешната кралица на Белгија. Меѓу нив беше и македонската делегација, составена од министер во Владата на Република Македонија, градоначалникот на Скопје, новинар од "Нова Македонија" и претставник на Републичката комисија за односи со верските заедници.

Свечената церемонија на која присуствувајќи заврши по 3,5 часа кога македонската делегација во името на целиот македонски народ и на државата - Република Македонија положи венец во знак на почит од македонските граѓани, а особено на скопјани, чија сограѓанка беше Мајка Тереза. Последен поздрав на благодарност од сите присутни и од сите оние кои ја сакаа и ѝ одадоа признание, упати нејзината наследничка сестра Нирмала. Таа, меѓу другото, нагласи дека животот на Мајка Тереза претставувал "жртва, молитва и љубов за сите, особено за најсиромашните од сиромашните".

На крајот свечената церемонија заврши со молитвени песни кои ги пееа хорот на мисионерките од нејзиниот ред, а потоа телото на Мајка Тереза беше однесено до нејзината Куќа на милосрдието во центарот на Калкута. Во овој десетмилионски град подолго време се чувствуваше присуството на Мајка Тереза, нејзините слики, нејзините молитви, нејзиното дело...

Во текот на престојот, делегацијата од Република Македонија имаше одвоени средби со министерот за правосудство и законодавство на Западен Бенгал и со градоначалникот на Калкута. На двете средби се разговараше за можностите за развој на соработката меѓу Република Македонија и Индија, како и на градовите Скопје и Калкута. Притоа, беше истакната потребата од обновување на некогашните врски, контакти и можности за вклучување на Република Македонија за посматрач на Движењето на неврзаните. Исто така, беше покрената и иницијатива за збратимување на градовите Скопје и Калкута и за поставување спомен - плоча на гробот на Мајка Тереза во Калкута, на која би било одбележано дека таа е скопјанка од Република Македонија, на која граѓаните од Скопје ѝ изразуваат почит кон нејзиното големо дело што таа го направи, а светот тоа знаеше да го ценi и почитува.

Инаку, оваа исклучителна жена, која беше прогласена за најголема хуманистка на XX век, припаѓаше на Скопје, Калкута и на целиот свет. Но, за време на една од неколкуте посети на Скопје во 1980 година, запрашана дали по националност е Македонка, Албанка, Влаинка, Србинка или нешто друго, изјавила на начин типичен за нејзиниот животен стил: – Се чувствувам – како граѓанка на Скопје, мојот роден град, но му припаѓам на светот, во исто време.

Во Клакута останав уште еден ден и потоа заминав за Скопје, на пладне, кога монсунските дождови беа многу интензивни. Тогаш го напуштив

современиот хотел, во кој го поминав поголемиот дел од престојот и се упатив кон аеродромот на Калкута. Улиците беа преполнни со пешаци и беше многу тешко автомобилот да се пробие низ толпата луѓе. Секој му свиреше секому, секој возач се лутеше еден на друг, но како да имаа непишано правило да не се судрат или физички да се нападнат.

Се сместив во удобниот и огромен Боинг на "Бритиш еирвеиз" исполнет со задоволство од посетата на Индија, но со тажен повод. Задоволството беше уште поголемо кога слетав на "Хитроу" во Лондон, а оттаму се упатив кон Македонија за да го заокружам моето патешествие по еден голем дел од светот, од Калкута преку Лондон до Скопје. Слично патување имала и Мајка Тереза која засекогаш заминала во спротивна насока - од Скопје преку Ирска до Калкута.

Централниот дел на Калкута

Панорама на Истанбул

ТУРЦИЈА

Средба на Европа со Ориентот

Истанбул е еден од најстарите градови на светот. Светата слава го следи од моментот кога римскиот император Константин решил да ја пресели престолнината од Рим во Визант, како тогаш се нарекувал Истанбул. Денес тоа е град со многубројни сведоштва за вечното културно-историско минато, со споменици од византискиот и од отоманскиот период, а во исто време е најголем економски и културен центар на современа Република Турција. Всушност, Истанбул е раскрсница на азиската и европската култура, цивилизација и религија и претставува врата од север кон југ и од исток кон запад. Турските истражувачи велат дека ни неговите постојани жители не се целосно запознати со сите негови убавини. Не се знае ни точниот број на неговото население. Според официјалните документи, во Истанбул живеат околу 10 милиони луѓе. Добрите познавачи на турските прилики, пак, тврдат дека тој

број изнесува 12 милиони и повеќе. Освен тоа, градот секојдневно го посетуваат илјадници намерници и туристи. Друг интересен податок е дека во овој град се собираат 40 отсто од средствата, што како данок се собираат во целата држава. Тоа доволна зборува за моќта на Истанбул, градот на Босфорот во современа Турција.

За многу луѓе на светот е предизвик да се посети татковината на Кемал Ататурк, земјата на големите контрасти, која се разликува од онаа Турција во минатото; земјата која беше освоена од Александар Македонски, а потоа империјата во чиј состав беше и Македонија цели пет векови. Кемал Ататурк е човекот кој животот го посветил на Турција и на нејзината посрекна иднина, човекот кој, меѓу другото, ја одбулил турската жена, ја одвоил верата од државата и го вовел латинското писмо во турскиот јазик. Тој е човекот кој е широко прифатен од народните маси. Затоа ова патување беше предизвик и прифатено со големо задоволство.

Истанбул се протега на три морски брега и се простира на седум ридови. Тоа е старогрчки Бизантион, римски Константинопол и турски Истанбул. Јужните Словени отсекогаш го викале Цариград. Менувањето на овие имиња е последица на претходните драматични настани околу овој град, за кого се грабале повеќе народи: царот Константин во 330 година од н.е. го прогласил за престолнина на Источното Римско Царство, па според владетелот го добил името Константинопол; на 29 мај 1453

година го освоил турскиот султан Мехмед Втори Фатих (Освојувач) по што градот бил наречен Истанбул. Градот се развил по должината на бреговите на Босфорот, Златниот Рог, Мраморното Море и на околните ритчиња, па тешко е да се каже каде тој завршува, а каде почнуваат приградските населби. Сепак, познати се и убавите туристички квартови: Станбул, меѓу Златниот Рог и Мраморно Море; Бејоглу, меѓу Златниот Рог и западниот брег на Босфорот; Исакдар или Скутари на источниот брег на Босфорот; и Кадикеј понајуг од Исакдар, главно на брегот на Мраморно Море.

Станбул не само што е најстар дел од градот, туку е и најбогат со културно - историски споменици; оттаму тој е најважен туристички кварт на Истанбул. Некои од неговите историски или уметнички знаменитости ги оштетил или уништил забот на времето; некои настрадале од природни непогоди, пред се од земјотреси или исчезнале во честите пожари.

Во Истанбул има над 50 царски палати и други културно-историски споменици. Најпознатата меѓу нив е палатата на Топкапи со преубавите царски одаи и хареми. Во музејот "Топкапи" ги видов и специјалните чинии што ја менуваат бојата при допир со отров, наменети само за царевите. Без здив останав и пред дијамантот познат како "Кашички елмас" и пред камата украсена со дијаманти и други непроценливо вредни предмети.

Меѓутоа, за мене беше предизвик саркофагот на Александар Македонски, кој бил донесен тука пред стотина години, од Сидон, во близина на Вавилон. На него се изгравирани стотина фигури што

ги симболизираат победите на Александар Македонски; големиот и непобеден војсководач.

Овој огромен и по многу нешта карактеристичен историски експонат е најголемата атракција за посетителите што доаѓаат во Археолошкиот музеј на Истанбул од времето кога е пронајден во 1887 година, па сé до денес. И покрај тоа што саркофагот е именуван по Александар Македонски, тој не е негов, туку веројатно на кралот Абдолонумис, кој бил последен крал на Сидон (Саида), во денешен Либан, град кој во тоа време бил дел од Отоманската Империја. Саркофагот е именуван по Александар Македонски поради изгравираните стотина фигури што ги симболизираат победите на Александар Македонски. Исто така, поради големата декорација на релјефот посветена на големиот воин, саркофагот го добива името не по името на владетелот, туку по името на Александар Македонски. Според пишаните документи дваесет и двата саркофази кои се најдени во 1887 година во Сидон претставуваат најголемо откритие за класичната археологија. Меѓу нив, се-како, посебно внимание заслужува саркофагот на Александар Македонски, пронајден од еден селанец од Сидон кој работејќи на својата нива го открил ова значајно дело. Реализацијата на саркофагот на Александар Македонски ја извршил бегот Осман Хамди, кој во тој период бил директор на Османлискиот музеј. Пред овој саркофаг останав подолго време. Го гледав, го анализирај, се чудев, се восхитував и се потсетив на големите подвизи на Александар Македонски, кој заедно со својата војска

од Македонија и од други места стаса дури до реката Инд. Исполнет со восхит и силни чувства кон минатото на македонскиот човек, го напуштил музејот во кој се наоѓа саркофагот на Александар Македонски.

Над Истанбул доминира "Аја Софија". На посетителот ќе му биде тешко врз основа на денешниот изглед да ја открие променливата судбина на оваа градба. Сто педесет години е славена како светско чудо и секој ѝ се восхитувал, зашто тоа е споменик на високата човекова култура, каков што веќе никогаш не е изграден. На денешниот посетител му е тешко, врз основа на надворешниот изглед на оваа црква, да го сфати исчезнатиот сјај на златна Византија. Променливата судбина на "Аја Софија" од христијанска црква над црквите до исламска џамија, конечно до денешен музеј, наскаде остави траги: во формата, многуте досидувања и президувања, дополнувања и измени. Само величествената купола, чие кубе се наоѓа 56 метри над бродот на црквата, не загуби ништо од својата непроценлива вредност и убавина. Таа им послужи на многу источнички џамии како модел. Царот Константин Велики прв изградил црква на местото на денешна "Аја Софија" кога Визант, под ново име - Константинопол, го прогласил за главен град на Источното Римско Царство во 336 година, а оваа црква ја нарекол "Голема црква". Двесте години подоцна оваа градба, а со неа и голем дел од Константинопол, изгореле во пожарот за време на бунтот против царот Јустинијан. Но, Јустинијан, пак,

изградил црква, поголема и поубава отколку порано. Антемие од Трал и Изидор од Милет, најславни градители на Источното Римско Царство, ги направиле скициите. Но, царот непрекинато го следел развојот на овој проект. Еден ангел на сон му ги покажал плановите за градење, се шепотело кај народот. Градежните работи чинеле 360 центнери злато. Десетици илјади занаетчии шест години ги собирале сите скапоцености на Источното Римско Царство, најблескавиот мермер, најубавите столбови. Златни мозаици ги краселе сидовите.

Кога била завршена, "Aja Софија" станала главен храм на христијанството. Тоа остана се додека во 1435 година Турците не го зазедоа Константинопол, кој оттогаш го носи името Истанбул. Црквата е преправена во џамија, а во 1935 година Кемал Ататурк ја прогласил "Aja Софија" за музеј. Оваа прекрасна градба ја разубавуваат најпознатите антички светилишта - Ефес, Бабек, Рим, Атина.

Покрај легендарната "Aja Софија" од големо значење се: Сината џамија, Ат Мејдани или Коњски плоштад (дел од византискиот хиподром) со три прекрасни споменици: Теодосиевиот обелиск, Змискиот столб и Константиновиот столб, Топкапи сарај, Бејоглу, Капали чаршија и друго.

Султан - Ахметовата или Сината џамија се наоѓа спроти "Aja Софија". Градена е од 1609 до 1616 година, претставува ремек - дело на турското градежништво; интериерот е од син и зелен мермер; има 260 прозорци, претежно со кристални стакла;

во неа постои царска ложа, до која султанот можел да дојде на коњ. Таа е најголема и најубава џамија на светот, а имала цел да ја симболизира силата и големината на турските султани.

Сулејманијата или Џамијата на султанот Сулејман, пак, е градена од 1550 до 1557 година според проектите на Мимар Синан, по чии нацрти се изградени мостовите на Дрина и на Неретва. По површина е поголема од "Аја Софија" и Синан џамија, но нема толкав внатрешен декор, ниту високи минариња. Во неа истовремено можат да се сместат 27 000 верници, што е значајна карактеристика за неа.

Од другите културно-историски споменици го посетив Топкали сарај или палатата Топкалија која била резиденција на султанот; градена е од 1465 до 1468. Во неа денес се чува најголемото богатство на Истанбул, а можеби и на цела Турција - ако станува збор за подвигни вредности: украсни предмети од злато и дијаманти, колекција на оружје, украсено со бисери и смарагди, збирка златни часовници со минијатурни ликови во мозаик. Два златни свеќници се украсени со по 6 282 дијаманти, златна лулка, златен престол тежок 300 кг смарагди од кои еден е тежок 3,26 кг, Коран стар 1400 години - тоа се само некои од чудесните експонати што се чуваат во овој дворец - музеј.

Целта на мојата посета на Истанбул беше да се зголемат и продлабочат врските на турските графани од Македонија со нашата држава, да се прошират мостовите на соработка, да се изнајдат нови партнери за подобро самоорганизирање, за афирмација

на македонската држава, народ, црква, на македонската вистина. Посетата беше реализирана со помош на Институтот за национална историја "Кемал Ататурк" при Универзитетот "Беазичи". На покана на оваа значајна турска образовна институција, одржав предавање за професори, постдипломци и студенти кои се интересираат за религијата, за МПЦ, за Македонија... Предавањето беше на английски јазик на тема "Развојот на Македонската православна црква". Инаку, Универзитетот "Беазичи" е формиран во 1863 година како Американски универзитет "Кенеди", а од 1970 година е државен универзитет на Турција. Комплексот на универзитетот е лоциран на брегот на една височинка на Босфорот на европскиот дел. Од зградата каде бев сместен, човек може да ужива и да се насладува на прекрасниот поглед кон Босфорот. Чиниш дека Господ го дарувал овој простор со убавини и раскош, за младите генерации да ги користат тие благодети.

Македонците оделе во Турција бајќи спас за подобар живот, меѓутоа многумина биле прогонувани и ги оставиле коските по Анадолија и на други простори, за што постојат и историски докази. Меѓу нив, секако, е карактеристична, судбината на браќата Миладиновци од Струга. Тие биле егзекутиирани во затворот Једи Куле, што е дел на одбранбениот градски сид, кој се протега долж водената шир на Босфорот. При посетата на затворот размислевав за сè она што можело да им се случи на браќата Константин и Димитар Миладиновци. Затоа, ми се јави желба што посекоро да ги напуштам занданите,

да заборавам на миналото и да размислувам за иднината. Никогаш повеќе да не се повтори истата судбина. Меѓутоа, вниманието ми го сврте дел од кулата во непосредна близина на влезната порта. Тука, на десетина метри во висина на тврдината е изделкано во еден камен шеснаесеткракото сонце, како она од Кутлеш. Инаку, Кулата била подигната во 1457 година, што говори за долговечноста на сонцето од Македонија, кое, како нем сведок ја потврдува поврзаноста на Македонецот со Истанбул.

Исто така, го посетив и Бејоглу, модерен кварт на Истанбул, кој претежно има резиденцијален карактер и во кој се концентрирани дипломатски претставништва, модерни хотели и вили. Сепак, за туризмот е најважен делот од Бејоглу каде што се наоѓа Долмабахче сарај. Тој е султанов двор, опколен со прочуениот парк на цвеќарницата за рози. Зградата се наоѓа на брегот на Босфорот и по општиот изглед потсетува на Версај. Во 27 репрезентативни салони и 365 соби со мебел од сите страни на светот, натрупано е толково богатство што го восхитува секој посетител. Само за внатрешната декорација се потрошени 14,5 тони злато. Од 1923 година, кога Турција е прогласена за република, ова била резиденцијата на првиот претседател Кемал Ататурк; овде тој умрел на 10.11. 1923 година. На сите часовници во дворецот стрелките се запрени на 9 часот и 5 минути, покажувајќи го времето кога згаснал животот на Кемал-паша, големиот реформатор и најголем син на турската држава, кој се родил во Македонија.

Но, Истанбул е многу интересен и по надалеку познатата трговија и невидената бучава поврзана со неа. Така Гранд базар, Капали чаршија или Затворениот пазар, се магични места, каде на површина од 200 000 метри квадратни се слуша рекламирањето на стоката на околу 4 000 трговци. Секако, особено се цените златото и со него со добивка тргуваат во овие квартови. Присутна е стока од цел свет, а цените се многу променливи - дури и во текот на еден ден. Џагорот и вревата до заглушувачки размери ги зголемуваат повеќето стотини илјади автомобили, особено таксистите кои кога возат не се придржуваат кон сообраќајните прописи, вообичаени во светот. Секако, и тоа е првостепено туристичко доживување по кое странецот вечно ќе ја помни необичноста на овој евразиски град - еден и единствен во светот.

Донекаде туристички е активиран и источниот, азиски брег на Мраморното Море. Особено се важни неколкуте островчиња покрај источниот брег на морето, на кои одамна се изградени голем број вили, кои претставуваат убав архитектонски прилог.

Тоа е Истанбул на Босфорот кој ги дели Европа и Азија. Двата истанбулски моста ги спојуваат двета континента, но, тука не се спојуваат само континентите, туку се среќаваат Истокот и Западот, во него се ракуваат Европа и Ориентот.

Од Истанбул отпатував во Ан卡拉, главен административен, политички, културен и економски центар на Република Турција, чија популација ја достигнува бројката од три милиони. Таму го почувствувај

пулсот на напредокот, престижот и иднината на оваа азиско-европска држава.

По вторпат го посетив Мавзолејот - Храмот на Кемал Ататурк, најголемиот син и творец на современа Турција. Таму се уверив дека главниот град на Турција Анкара е град на контрасти. Во него можат да се видат современи булевари до кои се вишнеат прекрасни модерни архитектонски достигнувања од XX век, но во исто време и стари квартови изградени на античките цитадели кои имаат тесни улици со безброј мали куки. Анкара е градот што бил центар на Хитите уште во 2000-та година пред нашата ера. Тој бил освојуван и од Фригите, како и од Александар Македонски во 333 година п.н.е. Анкара била освојувана и од Галите, Римјаните, а била и еден од главните градови за време на Византиската империја. Од 1360 г. потпаднува под Отоманската Империја, додека од 1923 година по конституирањето на Турција како република, станува главен град. Во тоа време го носи името Ангора, а од 1930 година нејзиното име е Анкара. Оваа значајна метропола се наоѓа во Централна Анадолија. Покрај тоа што е главен град на државата, тоа е главен град и на провинцијата Анкара и резиденцијален град на Владата на Република Турција. Затоа бев запознат и со бројни значајни и луксузни објекти во кои живеат членовите на државниот апарат. Анкара е и мал центар на индустриски капацитети, меѓу кои е развиена индустријата за кожа, вино, цемент и за килими. Оваа метропола претставува раскрасница меѓу исток и запад, како на железничкиот така и на

друмскиот сообраќај. И туризмот како гранка има значаен придонес во економската сфера. Во него има голем број културно-историски споменици, меѓу кои Музејот на анадолската цивилизација. Тоа е главниот град на современа Турција, во кој на 29 октомври 1923 година Кемал Ататурк беше избран и воспосточен за претседател на Република Турција. Неговото гесло било дека воената победа не била доволна, туку таа требало да биде проследена од големи економски, политички, социјални и културни реформи, кои биле неопходни за модернизација на Турција. Од друга страна, пак, најзначајна работа на Кемал Ататурк во неговото владеење било тој да придонесе за општиот мир, среќата и просперитетот на турскиот народ и на целото човештво во светот.

По посетата на мавзолејот на големиот турски реформатор Кемал Ататурк се упатив кон Анадолија, во непрегледната територија во која се измешало новото со старото, мојата нова дестинација беше Кападокија. Областа во која живеат околу сто илјади жители и која во последно време станува туристичка мека или туристичка атракција. Најатрактивно место, сепак, е музејот под отворено небо "Гореме", настанат од вулканските ерупции околу дваесетина векови пред нашата ера. На "Гореме" како да се истурила вулканска лава, врз која не влијаат временските услови. Сè што е направено во таа пустелија е дело на човечките раце, на казмата и лопатата, како основни и најважни алатки. Во минатото, голем број жители од овие области своите живеалишта ги прилагодиле во пештерите, а последните

семејства ја напуштиле во 1956 година, за денес таа да биде само атракција за посетителите.

Кападокија е интересен дел на Анадолија во кој некогаш најважното занимање на луѓето било лозарството. Меѓутоа, туризмот си го направил своето. Веројатно богот Бахус се простил со винарите од Кападокија и се преселил кај оние од Тиквеш во Македонија.

Во Кападокија ја посетив винарската визба со капацитет од 15 000 тони која наликува на онаа во Мелник во куката во која се криел пиринскиот цар Јане Сандански. Бев почетен со белото вино "Невштал" кое низ Турција се пласира како едно од најквалитетните.

Инаку "Ѓореме" е чудесен природен музеј, кој го посетуваат туристи кои се сместуваат во хотелите во Невшигер. Јас бев во најубавиот хотел "Дедеман". Тој се наоѓа среде анадолската рамница, во која доаѓа само механизација за обработка на земјиштето и туристи. Тој наликува на некогашниот африкански хотел "Шератон", интересен по неговата величина и убавина и кој се наоѓа среде пустинскиот песок. Така и хотелот "Дедеман" со четири звездички е убавица во полупустата рамница. Убавите соби, ресторани, бифиња, клубови, европската и светска-та кујна, продавниците, спортските терени, киносалата, специјалните сали за семинари и конференции го прават овој хотел туристички град.

Петдневниот престој во Анадолија ми овозможи да се запознам и со еден редок проект што, засега, претставува "светско чудо", или пример како

и другите земји со амбиција да станат поразвиени, да тргнат по него. Станува збор за југоисточниот анадолиски проект ГАП кој во 2005 година на Турција треба да ѝ донесе две жетви и да направи вистински индустриски "бум".

ГАП зазема површина колку три Бенелукса, или колку вкупната површина на Вардарска, Егејска и Пиринска Македонија. Според планот тука ќе се градат 25 брани кои ќе се користат за хидроцентрали и наводнување. Поточно, на 19 брани се градат хидроцентрали од кои 4 се готови, 6 во изградба, а останатите ќе бидат завршени во 2005-та година. Тогаш Турција ќе има 26 илјади мегавати електрична енергија и ќе наводнува милион и пол хектари обработлива површина. За овој проект се инвестираат 30 милијарди долари, главно од домашни извори. Овој проект ќе ја промени хидрографијата и економскиот потенцијал на земјата. Во развојот на оваа област примарно место ќе заземе земјоделството на тој начин што на месното население ќе му се овозможи примена на најнови и најсовршени земјоделски машини. Климатата, водата и обработката ќе овозможат на овој дел од Турција да има две жетви и Анадолската пустина да прерасне во голем житен и индустриски комплекс.

Беше утро, топол и пријатен ден кога ја напуштив Анкара и заминав за Измир. Го продолжив патувањето со железната птица ("Боинг 747") на турската авиокомпанија и по околу еден час и половина стасав во три и пол милионскиот град Измир. Оваа метропола е сместена во Заливот што

го носи неговото име и е распространета во низискиот дел и на околните ридишта. Добредојде ми посакаа повеќе турски граѓани со потекло од Македонија. А во Измир и околните места како да се преселиле долнореканскиот, велешкиот и другите региони од Македонија. Нив ги има во голем број како турски граѓани од Македонија, меѓу кои најбројни се Македонците-муслумани. Нив ги има повеќе во Измир отколку во Македонија. А Измир, кој е познат и под името Смирна е најважно морско пристаниште во Мала Азија, на брегот на Егејско Море и е трет град по големина во Турција. Смирна е стара јонска населба која била обновена во 4-от век пред н.е. За време на Римската империја и Византија, Измир бил еден од најголемите градови во Мала Азија. Во неговата историја стои дека градот бил под власт на Татарите, кои го опустошиле, потоа под Грците, кои го граделе и погрчувале, а во 1922 година е ослободен од Турците на чело со Кемал Ататурк.

При мојот престој во Турција го посетив градот Ефес, каде се сретнав со безброј објекти и предмети од еден долг период на постоење на оваа значајна античка локација. Меѓутоа, посетата на куќата на св. Богородица кај мене предизвика посебно чувство на возбуда кое се преточи во спокојство. Во тој прекрасен објект, човек како да е некаде во Македонија, во некој од манастирите на Македонската православна црква. Живописниот предел кај што е изградена куќата на света Богородица, посетителот го потсетува на пределите кои се земени за пример при изградбата на христијански манастири во светот.

Просторот привлекува со својата убавина и живопис, а Црквата претставува пријатно место каде илјадници христијани и муслумани доаѓаат да се поклонат и да се помолат. Се чини во 2000 година Црквата беше најпосетена на 15 август кога се одржа најголемиот собир по повод Третиот милениум од христијанството, за што илјадници верници, намерници, христијани, муслумани и други ја посетија куќата на света Богородица.

Инаку, според пишаните документи, познато е дека св. Јован ја донел света Богородица во Ефес во четвртата или петтата година, веднаш по распетието на Исус Христос. Куќата на планината Билбил, која била подгответа и направена од св. Јован, се наоѓа на 420 метри надморска височина.

Во текот на мојата посета на куќата на света Богородица бев запознат со многу детали за откривањето на храмот, за посетите и почитта од страна на христијаните и муслуманите кон овој духовен центар. Притоа, силен впечаток оставаат големата статуа во дворот пред црквата, каде човек има чувство дека света Богородица ги пречекува дојденците и добронамерниците со раширени раце. Статутата, пак, на света Богородица во апсидата, била поставена пред стотина години и претставува прекрасен примерок пред кој секој се поклонува и ѝ оддава почит на Мајката на Исус Христос.

ЕГИПЕТ

Во земјата на фараоните

Некои патувања не само што го предодредуваат престојот, туку за патеписецот остануваат забележани и запаметени со одредени впечатливи траги. Такво беше моето патување и престојот во Каиро, главниот град на Египет, којшто магично привлекува, а особено со чудниот спој на минатото и сегашноста. А сé она што го видов и почувствувај побуди голем интерес, возбуда, задоволство и ми остана незаборавно. Зашто во земјата на фараоните и на сфингите има што да се види. Тоа е земјата на милиони квадратни километри на оази и пустина, земјата што ја заплискуваат сините водени површини на Средоземното Море, на Црвеното Море, како и земјата што ја делат сребreno-зелените води на реката Нил.

Египет е библиска земја, чие име на еврејски е Мусраим, па оттука произлегува името Мисир, земја која се протег долж реката Нил. Според библиските преданија Египет било големо и влијателно

царство и како такво во текот на целото свое постоење вршело силно влијание на соседните народи. Синовите и потомците на Јаков, живееле во Египет околу 400 години, а потоа се ослободени со Божја помош под водство на Мојсеј. Египќаните честопати ги освојувале израелските земји, сé до времето на Давид, кога нивната моќ ослабела.

Низ Египет поминува најдолгата река во Африка - Нил, која со своите 6,5 илјади километри крие безброј тајни од дамнина до денес. Таа во Библијата се споменува и како "река" и како "море". А должината на Нил и околните пустини биле населени илјадници години наназад и токму таму египетската цивилизација доживеала процут. Преку Нил биле воспоставени трговските патишта од Судан до Мала Азија, Сирија и Македонија. Пролетните поплави и тогаш, како и денес, го правеле земјиштето околу реката плодно, што бил услов за поволни природни погодности за живот.

Во текот на мојата кратка посета на Каиро бев запознат и со брјни информации за оваа земја. Така, ми беше речено дека историјата на Египет датира од пред 5 000 години пред Христо. Во тоа време Египет бил организирано и бирократско царство кое се развило со векови и оставило големи траги во историјата на човештвото. Така пред околу три илјади години, за време на Старото царство се градат првите канали и насипи и се изсидани прочуените гробници на фараоните, пирамидите. Нив ги има околу седумдесет и се подигнати во делтата на Нил. Најголема е Кеопсовата, која е висока 146 метри.

Во текот на Средното царство (2100-1550 година пред н.е.) се изградени големите канали за наводнување и прочуеното вештачко езеро Мерида (Мерис). Инаку, главен град на древното египетско кралство бил Меноф, формирано од кралот Менес кој ги обединил Горен и Долен Египет, кога е изградена и првата голема пирамида. Во текот, пак, на Новото царство (1550-671 пред н.е) се преземани освојувачки походи во Сирија и Мала Азия.

Интересно е да се одбележи дека еден ракав на делтата на Нил бил поврзан со канал со Црвеното Море. Така Египќаните 2500 години пред Европејците го прокопале Суецкиот Канал. Фенииските морнари во египетската служба прв пат отпловиле околу Африка 2000 години пред Васко де Гама. Во Египет во голема мера се развила културата, а од науките особено астрономијата и математиката. Во астрономијата, на пример, Египќаните знаеле дека годината има 365 дена, а со математиката се служеле да ја пресметаат површината на скоро сите геометриски слики и волуменот на некои тела. Во Египет про никна најстарата писменост; писмото се состоело од слики и цртежи, слично на карпестото писмо во Македонија.

Старите Египќани ги обожавале природните сили; најповеќе ги обожавале животните и таканаречените "земјоделски" богови, богот на Сонцето Амон Ра, на плодноста Озирис; мртвите ги балсамирале, на тој начин останале мумиите. Спомениците на културата, меѓу кои пирамидите, обелиските, старите храмови, замоци, записи на камења, како и

папирусите, се зачувани до денес. Нивната култура извршила силно влијание врз културите на сите источни народи и на античките Македонци и Грци.

Исто така, Египет е значаен и за нас Македонците, а со него нё поврзува освојувањето на оваа земја од Александар Македонски, бранителот на луѓето и основачот на царството на античките Македонци. Освојувачот, кој се сметаше дека е Бог за Египјаните, војсководецот кој ќе го основа и во не-гова чест го добил името - Александрија. Инаку, Александрија на арапски се вика Искендерие и се наоѓа на Средоземното Море.

За Александар Македонски Египет бил голем предизвик и земја за која сонувал. Така, кога бил во подем со неговите походи во 332 година пред Христа го освоил Египет. Тогаш е прекратена фараонската ера и на устието на Нил го подигнал градот Александрија. По распадот на империјата на Александар Македонски во 301 година пред Христа со Александрија владеела династијата на Птоломеј. Во тој период Александрија станал светски трговски и културен центар во кој полни три века се развивале бројни гранки од културата. Најпозната културна институција бил Александријскиот "Музеон", храм на музите, односно комплекс на згради, каде се наоѓала прочуената Александријска библиотека, сала за предавање, кабинети за научни работи, зоолошка градина и друго. Многу научници живееле во Александрија за да ја унапредат науката. Меѓутоа, кога Римјаните во 30-тите години пред Христа ја уништиле египетската држава и ја смениле Клеопатра,

последната кралица на династијата Птоломеј и најпознатата египетска кралица, која не можејќи да го поднесе поразот извршила самоубиство. Во времето на римско-византиската власт, најголем дел на населението во Египет го примило христијанството.

Во 640 година Египет бил освоен од Арапите кои останале околу десет века. Потоа доаѓаат Османлиите, па доаѓа Наполеон, за подоцна во 1882 година Египет да биде протекторат на Англија. Тогаш започнува да се развива трговијата, земјоделството, а со прокопот на Суецкиот Канал и бродоградбата, се разви странски капитал и стана монархија. Но, со укинувањето на кралството во 1952 година Египет е прогласен за Република.

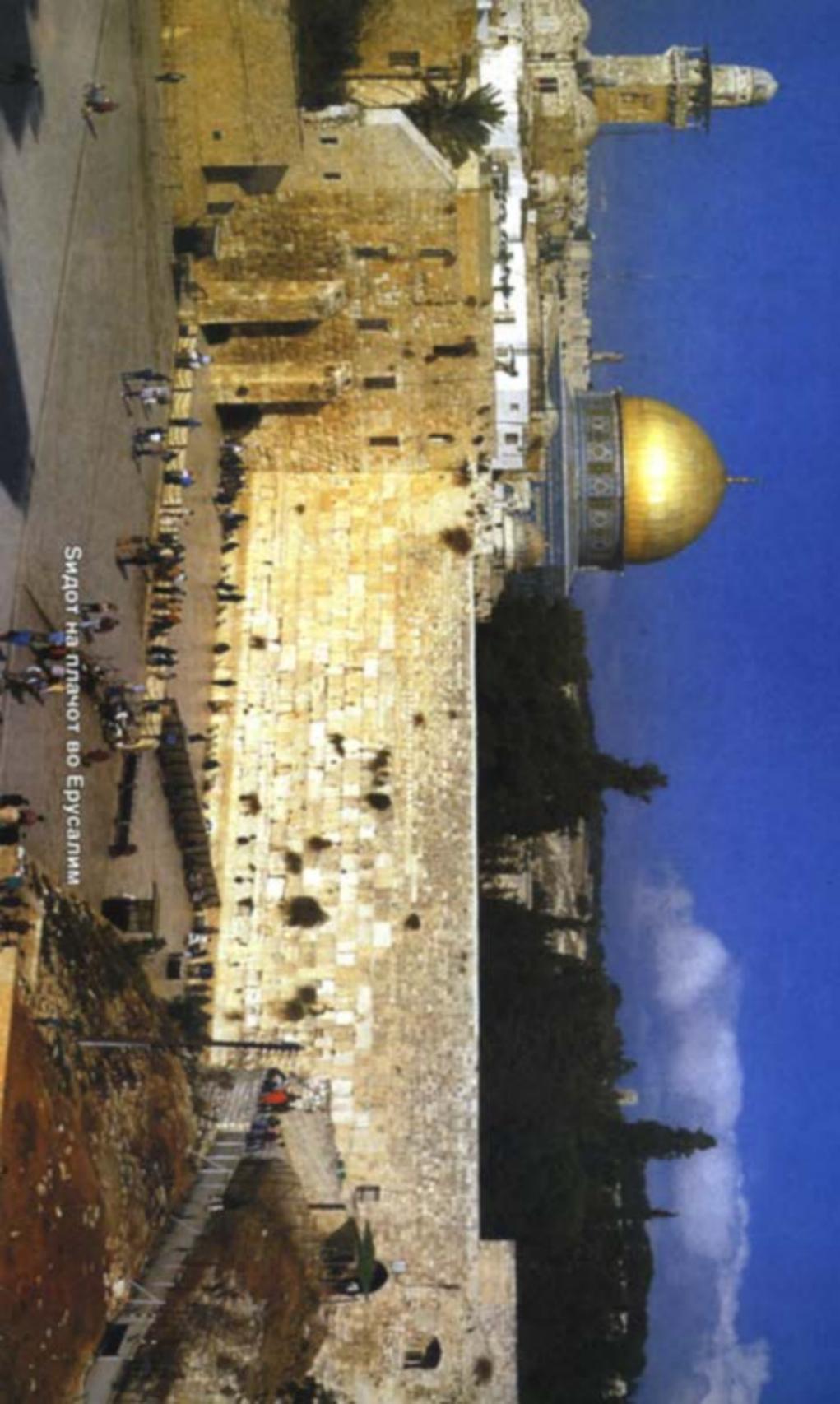
Египет е земја која ја посетуваат милиони туристи намерници, научници, пустоловци... кои доаѓат да се запознаат со антиката, која се среќава на секаде во земјата. Јас се уверив во тоа при посетата на Каиро. Тоа е главен град на Египет и е еден од фасцинантните градови во светот. Арапите го викаат Ел Кохра, англичаните Каиро, а французите Ле Каир. Тој е најголем град во Африка и во арапските земји, кој е сместен, главно, на десниот брег на реката Нил. Тој е град на ретка убавина и контрасти, каде се вкрстуваат многу елементи од Исток и Запад. Во него има бројни стари споменици. Таму се прочуените пирамиди и сфингата од една страна, а цитаделата со голема џамија на другата страна од градот. Во него има околу 300 џамии и бројни храмови на Коптската православна црква. Во него се наоѓа проучениот муслимански универзитет "Ал Азхар", кој

е формиран во 972 година, потоа националниот универзитет, голема библиотека, уметнички музеј, како и еден од најбогатите и најинтересниот египтолошки музеј во светот. Во Каиро постои една од најубавите и најбогатите зоолошки градини.

Во Каиро е неопходно да се посети Египетскиот музеј на плоштадот Тарар, каде е сместена најубавата колекција на артефакти (вештачки производи, ракотворби) вклучувајќи го и богатството на Тутанкамон со неговиот ковчег и неговата мумија од пред 3 000 години кои се зачувани до денес, а се откриени во 1922 година во "Долината на кралевите" во Луксор и каде е најдена многу драгоцен археолошка граѓа. Музејот обилува, исто така, и со големи богати експонати од фараонската, исламската и византиската уметност со бројни скулптури. Инаку, древните Египќани ги граделе пирамидите како гробови за да ги заштитат телата на мртвите кралеви, бидејќи тие верувале во нивното воскреснување и бесмртност. Пирамидите на Гиза се најпознатите во светот. Исто така, Музејот за исламската уметност е еден од важните споменици на културата не само за Каиро и Египет, туку и пошироко за арапскиот свет. Во него, меѓу другото, се чуваат околу 80 000 ретки експонати од почетокот на исламот до крајот на отоманскиот период. Таму се наоѓа најзначајната и ретка збирка на ракописи, вклучувајќи го најголемиот примерок на Коранот во Куфитски ракопис на кожа. Овие и многу други значајни предмети ја збогатуваат и така богатата култура и историја на Египет.

Панорама на Кайро

Сидог на плачот во Ерусалим

ИЗРАЕЛ

Во Светата земја

Ја посетив Светата земја - Израел која во вистинска смисла на зборот претставува ретко доживување. Таа за Еvreите е ветената земја од Господ на Аврама и на неговите следбеници. Таа е наследство во кое децата на Израел биле водени од Мојсие по егзодусот од Египет и соединети во моќта на еврејската нација (Хибру), под водството на царот Давид и неговиот син Соломон. Таа е лулка на три големи монотеистички религии, еврејската, христијанската и муслиманската. Но, најважно за христијанскиот свет е тоа што таа е родната земја на Исус Христос и Светиот град каде што тој бил распнат на крст, погребан и по три дена воскреснал.

Според библиските преданија од Стариот завет, првите доселувања на Еvreите во Ветената земја - Канаан почнале околу 2 000 години пред Исус Христос. Тие биле номадски сточари од Месопотамија, од долен Еуфрат и од други места. Нив ги донел патријархот Аврам. Меѓутоа, масовното

доселување на Ереите на овие простори почнало со напуштањето на Египет во 1580 година пред Христа под водство на Мојсеј, кој на Синаискиот Рид им ги дал Десетте Божји заповеди.

Ерејскиот народ постои уште од номадскиот период преку создавањето на првата единствена држава на Ереите од 1030 до 930 година пред Христа, па преку нејзиното распаѓање, покорувањето на Ереите и нивната емиграција, до создавањето на еврејската држава која се реализира дури по Втората светска војна, на 14 мај 1948 година.

Денес Израел доживува своевидна револуција во својот развој. Во тоа се уверив кога го видов облагородувањето на пустинските предели, изградбата на иригациони системи за наводнување, развојот на земјоделството, на машинската и на другата индустрија. Исто така, таа има сличен подем во современата трансформација на градските урбани средини кои претставуваат своевидна симбиоза со богатата историска ризница и библиските преданија. Особено е за одбележување тоа што веќе е во тек зелената револуција за освојување на нови пустински предели и нивно претворање во непрегледни зелени оази. Оттука и не случајно се вели дека оваа земја е вистинско чудо. Заслужува да се спомене дека како посебна содржина на живеење во Галилеја се и многубројните колективни населби со општествена, приватна и колективна сопственост. Најзастапени од нив се таканаречените кибуци, во кои се применува колективната организација на трудот, а и колективната сопственост. Денес во

Израел има над 300 кибуци кои почнале да се формираат пред Првата светска војна, со првите доселувања на голем број Еvreи, особено од Русија. Тие се карактеризираат со заедничка сопственост над земјиштето и над средствата за производство, како и со заедничката распределба според потребите на членовите на семејството и можностите на кибукот. Дел од нив се формирани и под влијание на разни политички и верски организации.

Жителите во кибуките, главно, се занимаваат со производство на жито, памук, портокали, лимони, авокадо, банани, урми и со одгледување на други култури, а во некои од нив е доста развиено и сточарството, млекопроизводството и неговата преработувачка. Нивните потреби се заокружени во една репроцелина која синцирсто е поврзана заради поголемо искористување на сите резерви и за што е можно поголемо задоволување на сите потреби на населението во кибукот, во кој сите добиваат подеднакво. Според податоците, моментално во кибуките живеат околу пет отсто од вкупното израелско население, меѓутоа во последно време некои од нив постојано ја губат колективната форма на живеење, за што младите генерации се изјаснуваат за поголема независност во креирањето на сопственото живеење.

Со доселувањето на руските Еvreи, првиот кибук - Дегонија, е формиран во 1905 година во не-посредна близина на Галилејското Езеро. Но, за еден од постарите кибуци се смета и Гинозард подигнат на самиот брег на Галилејското Езеро и тоа

на простори кои до пред седумдесет години биле непроодно мочуриште. Во Гинозард во 1986 година е пронајден еден чамец за дванаесет лица и тоа сосема случајно, кога жителите од кибуцот се обидувале да го изведат пропаднатиот трактор во меката кал кај галилејското крајбрежје.

Според досегашните испитувања на археолозите и на други научни работници и историчари, чамецот е стар околу 2000 години. Некои претпоставуваат дека е тоа чамецот со кој пловел Исус Христос заедно со своите ученици по Галилејското Езеро. Библиските преданија од Новиот завет говорат дека токму овде Исус одел по тогашното Галилејско Море и како Божи син успеал да ги смири разбеснетите бранови што силно удирале по чамецот и да ги спаси своите ученици да не се удават.

Во Израел се уверив дека Еvreите обрнуваат големо внимание на животната средина. Екологијата се пренесува од најмалите до најстарите и се води голема грижа за иднината на земјата. Затоа, Израелците не градат фабрики во градовите. Индустриските преработувачки капацитети претежно ги локираат на периферијата на приморските региони или, пак, најчесто на пределите на Јudeјската Пустина и на пустината Негев. Со тоа настојуваат нивните градови, а особено поголемите, да останат со чиста и здрава животна околина и да се одржи бистрината на тие мали количества вода, што не се доволни ниту за водоснабдување на населението, ниту, пак, за наводнување. На тој начин уште повеќе ја искористуваат пустината.

Во последно време во пустинските предели се почесто се врши формирање на плантажи со некои култури што се поотпорни на суша. Оттука и не е ништо необична глетката на протегнатите пластични црева од системот "капка по капка" на поголемиот дел од песочните дини, каде што температурата достигнува и до над 50 Целзиусови степени. Во последно време се изведуваат и нови посовремени активности со копање бунари во песочната почва. Во нив се собира водата од дождот која потоа се прочистува до бистра капка за наводнување на новоосвоените производни површини. Всушност, Ереите така се снабдувале со вода уште од најстарите времиња, зашто во Израел врнежите се многу ретки, одвај 100 милилитри на квадратен метар, а во пустинските предели ги има уште помалку. Единствената врнежлива сезона е од декември до февруари и затоа секоја капка дожд е драгоценца и таа мора најрационално да се искористи. А, водата за Израел значи живот и, не случајно Ереите велат дека имаат проблеми со два збора: "вода" и "војна".

Израел е карактеристичен и по бедуинските населби кои се распространети во сенките на издигнатите ритчести предели. Нивниот живот е организиран под импровизирани шаторски крила, но тоа е само местото за преноќување. Другиот дел, буквално, го минуваат под ведро небо, пасејќи стада кози и овци. Но, тие не се толку сиромашни колку што оставаат впечаток нивните населби, туку тоа е од нивниот стил на живеење уште во времето на

Абрахам. Често го менуваат своето место на живеење, а подолго на еден дел некои остануваат само ако имаат генератори за струја или, пак, доволно вода во ископаните бунари. Но, во последно време и тие се организираат и подигаат нивни градови. Претежно се занимаваат со сточарство, со производство на волна, на месо, на кожа итн., а доволно заработкаат и од продажбата на сувенири и од организирањето на своевидните атракции со јавањето на камили. Во последно време се занимаваат и со производство на маслинки во пустински услови.

Со животот на Бедуините особено се запознав на патот кон Ерусалим до Мртвото Море. Така, колку повеќе се навлегува во пустината, во насушниот и најтоплиот дел од државата, толку повеќе патот се спушта до местото што е означено со нултата точка. На поставената табла овде е запишана голема нула. Надолу теренот се спушта кон просторот каде се наоѓа Мртвото Море. Овој единствен феномен во светот се формирал во некогашните пукнатини под површината на Мртвото Море. Така, некогашната водена површина што се протегала одовде па сè до устието на реката Јордан и до Галилејското Езеро се загубила, или, пак, како што постојат тврдења се поделила на два дела. Северниот дел го опфаќа денешното Галилејско Езеро кое порано имало солена, а денес слатка вода и сегашното Мртво Море кое лежи во долниот дел на тектонската долина и кое има најсолена вода од сите солени мориња. Оттука и не случајно денешната површина на Мртвото Море се наоѓа на најниската

точка, дури на минус 410 метри под морската површина, која, поради природните (не)погоди и човечкиот фактор има постојано опаѓање, со тенденција на исчезнување. Затоа, израелските власти се заинтересирани преку подводни канали да донесат солена вода од Средоземното Море.

Сината површина на Мртвото Море која е рамна како огледало, единствено ја разбрануваат капачите кои, исто така, испружени на морската површина личат, како што често велат овде, на "солени риби од луѓе". Тоа е единственото море каде што човек не може да се удави иако не знае да плива. Буквално може мирно да се лежи на морската површина и дури да се чита весник. Но, во летните месеци не може многу да се остане во водата, зашто таа е многу топла и лесно човек може да добие несвестица. Затоа, на секој дојденец му се препорачува дека не смее да остане повеќе од 15 минути во периодот на високите температури. На брегот, пак, се измачканите луѓе со кал од морето, која е доста лековита за псоријаза, за реума, за бронхитис и за други кожни болести.

Мртвото Море уште се нарекува и Бахр Лут, што значи "солено езеро". Историски е познато под различни имиња, Античко Море, Мртво Море, Морето на Араба, Морето на Седам итн. Вкупната негова површина изнесува 1050 квадратни километри, длабочината е од околу 400-тина метри, а неговото дно се наоѓа на минус 798 метри. Главна притока е реката Јордан, а се влева во него и реката Ар non. Југозападниот дел му припаѓа на Израел, а другиот на

Јордан. Во морето, концентрацијата на сол изнесува 30 проценти. Тоа е многу богато со минерали, чие присуство го прави единствено во светот по својата лековитост. Во пространите водни површини нема живот, а според стручнаците тоа е поради големата концентрација на сол и на разни минерали, со што најверојатно го добива и денешното име.

Државата Израел, денес пак, е распослана на бреговите на Средоземното Море, со вкупен простор од 20 700 квадратни километри. Израелската територија ја сочинуваат Есдрелонската, Сефелската и Шаронската Рамница, со обработени тесни зони на песочните дини. Таму се протегаат планинските области и висорамнините Јudeја, Самарија и Галилеја, како и пустината Негев. Потоа, долината на реката Јордан, која поминува низ Галилејското Езеро и се влива во Мртвото Море и реката Кишон, која спаѓа во Средоземското сливно подрачје. Се чини просторот долж Средоземното Море е темелник на новата израелска држава, која сјае како сонце на сите страни каде што се раселиле Еvreите во својата земја и во дијаспората. Таму се наоѓаат најголемите и најзначајните центри Јафа и Тел Авив, каде отпочнал новиот живот на Еvreите во својата самостојна еврејска силна држава.

Местото каде ја допрев Светата земја - Израел беше најголемиот и најзначајниот, како за цивилен така и за воен транспорт, аеродромот "Бен Гурион" во Тел Авив. Тој е најголемиот град во Израел, кој во последно време, од причини што во централното подрачје живеат претежно млади брачни

парови, а повозрасните се селат во предградието, е наречен град на младоста. Според податоците што ги добивме од домаќините, само во градското подрачје на Тел Авив живеат околу 1 000 000 жители, а заедно со предградијата, тој има над 1 500 000. Тел Авив е подигнат на просторот до стариот град Јафа. За него се вели дека е град на амбасади, конзули, на разни други дипломатски претставништва и канцеларии, на бизнис центри, на научни институции и на голем број луксузни хотели изградени по должностната на Средоземното Море и на многу други важни установи. Се досетиле умните Евреи да направат камени брани во морето кои придонесуваат да се таложи ситен кристален и убав песок на брегот, каде е изградена патека за џогерите и огромни плажи за туристите. Сето тоа наликува на плажата Копакабана во Рио де Жанеиро.

Судбината на градот Тел Авив е тесно поврзана со еврејската дијаспора. Тој е формиран од група еврејски емигранти во предградието на Јафа во 1909 година. Новата населба во почетокот ја нарекле "Ахуза Беит", а подоцна тој нов град го добил името Тел Авив, што значи "Рид на пролетта". Бројот на населението во новиот град започнал рапидно да се зголемува во првата половина од минатиот век. Така, Тел Авив стана еден од значајните центри и важен општествен, културно - просветен и политички центар на Израел. Тоа се потврди кога таму на 14 мај 1948 година беа удрени темелите на независната држава Израел, и тоа во куќата на Меир Дизенгоф (Meir Dizengoff). Тел Авив не е граден по

некој одреден урбанистички план, затоа во него се среќаваат различни архитектонски стилови. Особено брзо се градени станбените згради за новодојденците, по 1948 година. Денес, таму се среќаваат голем број куки претежно од три до пет ката, а се чини кулата "Шалом" е највисока меѓу градбите и штрчи во просторот.

Исто така, Тел Авив е еден голем културен и спортски центар. Во него со успех работи еден од светските симфониски оркестри, Израелската филхармонија, како и познатиот театар Хабиман. Меѓутоа, Музејот за еврејската дијаспора има посебно место во севкупното национално и културно живеење, не само на Тел Авив, туку воопшто за Еvreите во Израел и широк светот.

Како нераскинлив дел од Тел Авив, на јужната страна е сместен градот Јафа или Јафо. Во него живеат и Еvreи и Арапи и тука се измешало и старото и новото, и библиското и современото. Таму ја посетив Католичката црква "Свети Петар", каде апостолот ја ставил раката врз девојката Табита, која подоцна оживеала. Го посетив стариот дел на градот, во чија непосредна близина на црквата се вгнездиле многу познати уметници и отвориле значајни галерии на улиците што ги носат имињата на зодијачките знаци.

Тел Авив, заедно со градовите Хаифа, Ерусалим и Тиеријада се познати во светот по режењето, брусењето и продажбата на дијаманти. Всушност, шеесет отсто од приходите на државата се остваруваат токму од дијамантите. А, брусењето на

дијамантите е еден од најпознатите занаети на Евреите. Со оваа дејност Евреите почнале да се занимаваат уште од најстари времиња, кога не биле сигурни каде ќе останат и каде ќе им биде нивната држава. Во честите прогонувања и преселби, тие постојано размислувале како да најдат нешто што ќе им обезбеди живејачка и лесно ќе се пренесува, за да не им прави проблем при честите преселби. Единствено решение им биле светлите ситни камења, што ги чувале како очите во главата и ги пренесувале во џебовите, во чорапите, во чевлите... Еден грст дијаманти за нив било цело богатство што им давало сигурност и добра заработка каде и да се. Подоцна, почнале да го усовршуваат занаетот со брусење и со украсување со други благородни руди и метали, по што и не случајно денес Евреите се меѓу првите во брусењето на дијамантите. Во најпознатите градови за дијаманти во Израел работат над 10 000 луѓе, брусачи на овие благородни камења. Исто така, таму се лоцирани најголемите преработувачки капацитети и, се разбира, големите центри за продажба на скапоценi предмети.

Историјата на човештвото е оградена со сидови. Меѓу нив, три заземаат посебно место: Кинескиот, граница меѓу цивилизацијата и варварството; Берлинскиот, сведоштво за една умисла да се пресече живото европско ткиво на два дела; и Сидот на плачот, симбол на секојдневната средба на Евреите од целиот свет со својата судбина.

Западниот сид, наречен од британската мандаторска управа како "Сид на плачот", поради

секојдневните, честопати со солзи накапени молитви на Еvreите свртени со лицата кон сидот, се смета за последен остаток за најголемото светилиште во јудеизмот. Тоа е храмот кој на едно возвишение во Ерусалим го изградил Соломон, синот на кралот Давид, пред 3000 години.

При посетата на Ерусалим се уверив дека тој е градот на историската крстосница на многубројни свети места; со посебна архитектура обликувана исклучиво од ерусалимски камен ваден од пустината со ритчеста конфигурација од чии височинки може да се види Мртвото Море. Инаку, постои закон уште од времето на Британците со кој се регулира изградбата на сите згради, куки и други објекти, да бидат исклучиво со бел делкан камен.

Ерусалим е град на вечните убавини и на светите места. Низ милениуми населението на Ерусалим, но и тие што доаѓале и доаѓаат да му се поклонат, го воспевале и го воспеваат како град на вечноста, како центар на светот, како главен град, како град со голема политичка моќ... Според тоа тој има повеќе имиња што му се дадени во Светото писмо, во Мојсиевите записи и во литературата. Израелците го нарекуваат Јерушалаим, од каде потекнува и денешното негово име - Ерусалим, што значи "град на мирот". Меѓутоа, за постоењето на Ерусалим - градот на Христовите маки, смрт и воскреснување, во текот на последните два милениуми не е врзан поимот мир. Ниту на едно свето место во светот не потекле толку потоци крв како овде. Никаде толку жестоко не се борело, никаде толку

длабоко не се мразело и напаѓало како во овој свет град што е сместен на ладните и сиви карпи на планината Јуда. Трите светски религии - еврејската, христијанската и муслиманската, од градот направиле центар на раздорот. Истовремено, никаде не се кажале толку многу молитви како во Ерусалим.

Овој свет град го обожаваат и Еvreите и христијаните и муслиманите. Како и речиси сé друго во овој древен свет град, и самата историја на Ерусалим е проткаена со неизвесности и спротивности. Но, во едно историчарите се согласуваат: дека тој е многу постар од 3000 години, колку што се одбележаа пред неколку години, како годишнина од неговото постоење.

Приказната за Ерусалим почнува кога мокниот крал Давид го купил ридот над градот. Целта му била да изгради свет храм каде што би бил сместен Заветниот ковчег во кој се чувале плочите со Десетте заповеди што Господ, преку Мојсеј, им ги објавил на децата на Израел. На кралот Давид, мокниот творец на првата еврејска држава, сепак не му било дозволено да го изгради храмот, неговите раце биле крвави. Таа света должност ќе стане аманет на неговиот син Соломон.

Уште од Мојсеј, од колено на колено се пренесувал споменот на илјадниците Еvreи кои останале затрупани под камењата на египетските пирамиди. Градењето на светиот храм како трајно седиште на Заветниот ковчег, би требало да биде паметник за годините на ропството, но и решеност никогаш повеќе да не се градат кули за туѓите

господари или бесконечно да се талка по пустините. Со храмот, Еvreите се пронаоѓаат самите себе, на својата земја, под сенката на светилиштето кое ќе биде печат на нивниот сојуз со Бога. Градот Ерусалим станува свет град, а храмот светост над светостите.

Секоја светост, за да остане трајно во колективното сеќавање и да биде вечна инспирација на новите генерации, мора најпрвин да биде осквернавена. Храмот во Ерусалим бил разурнат од вавилонскиот крал Набукодоносор, а Еvreите биле претерани како робови во Вавилон. Оттогаш потекнува псалмот кој со текот на времето се претвора во заклетва. Тој гласи: "Ако те заборавам Ерусалиме, нека ми се исуши десната рака, јазикот нека ми се залепи со непцето, ако те заборавам, ако ти, Ерусалиме, не ми бидеш најголема радост".

За името на Ерусалим дознав дека за прв пат се споменува во престарата книга "Постанок", во која се вели дека "Мелкиседек, крал на Салем донесол леб и вино и така тој станал свештеник близок до Бога". Тој, всушност, му се восхитувал на Абрахам за неговата победа 4 000 г. пред тоа. Во историјата се познати и записите на Исак, приврзаник на Абрахам, кој им зборувал на граѓаните на Ерусалим дека "Господ гледа", а кралот на Салем на тоа додал "Го нареков Ерусалим, кој ќе го види него, видел се". Овој запис е регистриран од времето кога Еvreите дошле во ветената земја Канаан од Египет и кога градот уште не бил основан. Во времето на Хошуа, Еvreите се бореле против кралот

на Ерусалим, но тој ,сепак, останал во власта на Хебусит. Така било речиси до 1000 година пред новата ера кога кралот Давид го освоил Ерусалим и тој станал главен град на израелското кралство. Од тоа време се нарекува и Давидов град. Кралот Давид поставил гувернер на Ерусалим и го опколил со нови сидишта.

Околу 950 година пред новата ера со Ерусалим владеел Соломон. Подоцна, односно "480 години откако децата на Израел го напуштиле Египет", веќе е изграден и првиот храм во градот. Потоа, Соломон го разубавува со изградба на палати и други згради и уште повеќе ги зајакнал сидиштата на градската крепост, со што Ерусалим прераснува во религиозен и политички центар на Израелците. Меѓутоа, во 922 година пред новата ера, синот на Соломон го поделил кралството на два дела: Израелско кралство на север и Јудејско кралство на југ. Ерусалим продолжува да се развива во Јудејското кралство. Во 702 година пред новата ера, кралот Хезекија, подготвувајќи се за борба со Персијците, го утврдил градот со нови високи сидови и спровел вода преку тунели. Тоа придонело успешно да се одбиваат нападите на Асириците и на Вавилонците. Но, во 538 година пред новата ера, сепак, потпаѓа под власта на Вавилонците, кои со него владееле околу 50 години. Во нивно време почнува обновата на престолнината и се гради уште еден храм чии остатоци и денес ги има во дел од темелите на новата базилика. Подоцна Езра или Ездра, еврејски писател кој се вратил во Израел од вавилонското

ропство на Персиското кралство, составил и градски правила за развој на Ерусалим. Меѓу другото, тој ги забранил мешаните бракови.

Ерусалим бил освојуван од бројни воини, меѓу нив и од Александар Македонски. Меѓутоа, особено интересно е тоа што градот доживува значаен процут за времето на Александар Македонски, кој овде дошол во 332 година, пред новата ера, претерувајќи ги оттука Персијците. Во неговото време, како и во времето на неговиот наследник Птоломеј, Ерусалим јакнел како религиозен центар и станал израз на духовната хармонија на Израелците.

Со доаѓањето на Римјаните во 63 година пред Христа, кои овде останале сè до 324 година по Христа, се подигнале бројни замоци, паркови и јавни згради. Храмот, делумно бил обновен по победата на персискиот крал Кир над Вавилонците. Меѓутоа, конечно го обновил еврејскиот крал Ирод, за што Јосиф Флавиј ќе рече дека храмот бил највеличествената градба на тогашниот свет.

Светиот храм конечно исчезнал во огнот на римските легии на Тит Флавиј, во 70 година. Се најдува дека на советувањето пред решавачката битка за Ерусалим, Тит Флавиј и неговите најблиски соработници, решиле да го поштедат храмот, како сведоштво за возвишеноста на човековиот градителски гениј. Воениот жар, меѓутоа, има свој резон: местото посветено на Бога го проголтале огнените јазици на омразата. Останал само еден потпорен сид - денешниот Сид на плачот.

Легендата вели дека ноќта кога Ерусалим бил осветлен од огновите кои отворале нова страница во историјата на Еvreите, свештениците ги фрлиле клучевите од храмот кон небото, со зборовите: "Боже, чувај ги сега ти овие клучеви". Ветерот на историјата го развеал пеплиштето на храмот низ Јudeја, а Еvreите низ целиот свет.

За време на долгите векови прокобра низ туѓиот свет, сеќавањето на Ерусалим и храмот бил поттик за Еvreите да ги издржат сите неволи, но и верба дека еден ден повторно ќе се вратат на својата земја. При градбата на секоја синагога, секаде каде што живееле Еvreите, се оставал еден необоен камен во сидот - сеќавање на Ерусалим. Секоја синагога е завртена во правец на Светиот град. Со мислата за Ерусалим почнувал и завршувал денот на секое еврејско семејство.

Во историјата тешко може да се најде друг пример за толкава поврзаност на една заедница со прадедовската земја и со своето духовно извориште. Долгите векови на перманентен егзодус, понижувања, страдања и истребувања во силните налети на антисемитизмот, само уште повеќе ја зацврстиле таа врска меѓу секој Еvreин и Ерусалим, давајќи и аура на најсвета интимна тајна. Мислата за Ерусалим го крепела духот на прогонетите од Шпанија и мачениците од Аушвиц. Со Ерусалим се живеело; со Ерусалим и смртта била полесна.

Жалта за Ерусалим не можела да биде потисната и во миговите на најголемата среќа; за време на сваадбен ритуал, младоженецот - Еvreин со

десната нога ја здробува чашата, како симбол на уривањето на ерусалимскиот храм. Потоа следува молитвата - со задолжително споменување на Светиот град, за дури потоа да настапи славјето кое, исто така, не е лишено од помислата на Ерусалим; секој нов дом, секоја нова генерација е на чекор поблиску на остварувањето на сонот над соништата - враќањето во Ерусалим.

За време на прославувањето на големиот еврејски празник - Пасха, од уста на уста на еврејската заедница се пренесувал заветот: "Догодина во Ерусалим". Сите знаеле дека тоа "догодина" значи децении, векови. Никој, меѓутоа, не се сомневал дека денот не ќе дојде. И денот дојде. "Ако тоа го сакате тогаш тоа не е сон - да живеете како слободен народ во својата земја", зборуваше Теодор Херцл, таткото на ционизмот, сееврејско политичко движење чија цел беше создавање на државата Израел. Од крајот на минатиот век, илјадници Еvreи од сите делови на светот купуваа билет за еден правец: за земјата за која не знаеја ништо и за која не ги врзуваше ништо, освен паметењето и заветот - "Ако те заборавам Ерусалиме..."

При мојата посета на Ерусалим видов дека тој е распослан на неколку суви, вжештени и безводни ридишта со што доминира над сета околина. Многубројните цркви, други верски објекти и модерни градби му нудат контрастна слика на восхитениот посетител. Месностите Маслиновата Гора, Голготата и Гетсиманската Градина, како и цвеќињата во дворовите на богатите ерусалимци му даваат

посебна убавина и привлечност, за што и странецот за овој град добива впечаток дека тој е создан само за филмско платно или за прекрасна разгледница.

На старохебрејски "Ерусалим" значи "град на мирот". Арапите го викаат Ал - Кудс што значи "свет град". Евреите, христијаните и муслиманите веруваат дека Господ е еден и единствен. А да веруваш во Господ значи да посакуваш мир за себе и за другите. Маслиновата гранка е симбол на мирот. Во близината на Светиот град се наоѓа Маслиновата Гора во која Исус ја оплакувал судбината на Ерусалим. Навистина историјата на Ерусалим е вечна борба меѓу маслиновата гранка и мечот. Светиот град и местото каде што се преплетуваат трите големи монотеистички религии, со векови е сведок на највозвишениите чувства и најниските страсти, особено кога псалмите ќе станат дел од политичките говори.

Меѓутоа прогласувањето на императорот Константин за цар во 313 год. значи пресвртница во историјата на Црквата. Константин, не само што се покрстил, туку христијанството го издигнал на ниво на државна религија, пред сè, зашто во него гледал обединувачка сила за своето поделено царство. Со тоа христијанството станало официјална религија во Ерусалим. Во тој период почнале да се градат манастири и цркви, а стариот дел бил обновен и претворен во модерен трговски центар, кој претставувал вистинска туристичка атракција. Подоцна, во 634-та година, калифот Омар го освоил Ерусалим и го вовел Коранот, а градот го нарекол град на

храмови. На ридот на храмовите никнале нови храмови а се градел и познатиот Храм на молитвата. Но, како што се граделе новите храмови, така се уривале и старите. Така, во 1012 година агресивниот калиф Ал -Хаким ги разурнал синагогите и црквите, по што Ерусалим станал мал град со одвај 30-тина илјади жители. Со Ерусалим Арапите владееле 450 години, сé до доаѓањето на крстоносците во 1099 година, кога тие Ерусалим го претвориле во свет град. Тогаш тие ги масакрирале муслиманите и Евреите, а градот станал центар на крстоносците, добивајќи ново име Ерусалимско царство. Во тој период крстоносците ги обновиле и познатите христијански места.

Меѓутоа во 1250 година градот го освоил Мамелук, а Ерусалим станал мал неважен град далеку од светот со само 10-тина илјади жители. Се вратил исламот и се граделе исламски свети места. Турската власт, пак, се зацврстила за времето на Селим Први кој го освоил во 1517 година. Дури пет векови подоцна, Ерусалим почнал да се менува и да јакнат европските интереси за Блискиот Исток. За време на Првата светска војна овде навлегува британската војска и воспоставува британски мандат и власт. Подоцна, на 29 ноември 1947 година, со одлука на Обединетите нации градот станал интернационален и поделен на два дела. Така, во Стариот град живееле муслиманите, а во Новиот град Евреите.

Вака поделениот град останал сé до војната во 1967 година, кога по израелската победа двата

дела се споени во единствена целина на денешниот Ерусалим, кој со изградбата на новите населби многу брзо се шири по издигнатите ритчести предели. Оттука и се вели дека по површината што ја зафаќа, тој е најголем град во Израел и е најблиску до Јudeјската Пустина. Сепак, со тоа спојување и со масовното ширење на градот, речиси ништо не е изменето, зашто тој и понатаму останува поделен како што бил порано на стар и нов дел. Стариот град и денес го сочинуваат четири дела: еврејски, ерменски, христијански и муслимански, кои се обиколени со сидишта од сите страни. Секоја страна е долга по еден километар, а целата сидна обиколка е од ерусалимски камен. На места има блокови тешки и по 400-тини тони. Тука се и осумте порти, од кои секоја има своја историја, свое значење, свое име. Тоа се Портата на Давид, Златната порта, Портата на свети Стефан, Портата Јафа, Портата Дамаск итн.

Маслиновата Гора во Ерусалим е поврзана со преданијата за спасителот Исус Христос, кој "ќе се врати и ќе дојде овде да ги воскресне мртвите". Според преданијата, тие што се најблизу до местото од каде што ќе доаѓа спасителот, ќе воскреснат најбрзо. Затоа за да се купи место овде, за малата парцела за урната со посмртните останки се плаќаат по 5 000 долари. Странските државјани, пак, кои во последно време се почесто ја изразуваат желбата "да почиваат во вечниот мир на Маслиновата Гора", нудат многу повеќе.

Во еден разговор разбрав дека честопати низ шега Израелците меѓусебно си дофрлуваат оти одвај чекаат да умрат за да бидат погребани на Маслиновата Гора. Но, колку и да е тоа шега, сепак е непобитно дека ова е едно од најбожаваните места кое е поврзано и со непрегорот со подигањето на градот на овие ритчести предели, со желба да се опстои во тешкиот живот во пустината.

Целиот овој простор порано бил со маслинови дрвја кои давале богат плод, со што ридот го добил и своето име Маслинова Гора, кое се користи и денес. Тогаш маслинките биле единствените плодови, со чија преработка и трговија можеле да се задоволат минималните потреби за живот. Со огромни камени тркала издлабени во пештерите се пресувале маслинките за да се добие маслиново масло. Оттука и не случајно се вели дека производството на масло е еден од најстарите занаети кој датира од пред 2 000 години. Сега со ова производство се занимаваат некои кибуци кои подигаат нови плантажи со маслинови дрвја, а се изградени и современи индустриско - преработувачки капацитети.

Денес над Маслиновата Гора се вкрстуваат патиштата на трговијата со многу други производи, што не е ништо необично, па секојдневно овде на камената ограда што ја дели Маслиновата Гора од сообраќајницата има продавачи на разни сувенири и други украсни предмети. Тука најчесто застануваат и автобусите на разните туристички и бизнис групи што доаѓаат во посета на Светата земја. Има и

зшто, бидејќи оттука на целиот овој простор можат да се видат најсветите места и други историски споменици интересни за секој дојденец.

А, според преданијата, пак, Исус Христос посматрајќи го Ерусалим од Маслиновата Гора, рекол: "О Ерусалиме, ти кој ги убиваш пророците, и ги каменуваш оние кои ти се испратени, колку пати сакав да ги соберам децата твои, како што кокошката ги собира, пилињата под крилјата свои..."

Често се вели дека никој не може да го разбере човештвото, ако не ги разбира неговите вери, зашто религијата го обзема и човечкиот живот од најраните времиња. Според библиските преданија во Ерусалим во текот на вековите доаѓало до судири меѓу разни вероисповеди за поседување на правото на светите места. Во црквата на Светиот гроб, местото каде што Христос е погребан и воскреснал, најсветото место за христијаните, во текот на овие расправии, свештениците се тепале, па дури и се убивале едни со други. Се смета дека Кримската војна барем делумно била предизвикана од расправите меѓу европските сили кои поддржуваат разни цркви и настојувале да докажат дека имаат право над светите места. И денес, многу земји овде градат цркви во својство на амбасади, обидувајќи се на тој начин да го обележат своето присуство на Светата земја. Стратегиското значење на оваа земја повторно се буди. Израел повторно стои на границата меѓу Европа, Азија и Африка. Спротивствувањето на интересите на разни цркви кои опстојуваат во Светата земја и денес е очигледно. Така,

за да се влезе по покус пат во црквата на Светиот гроб, треба да се минат капиите на Коптската и на Сириската црква. Но, грчките свештеници не се во добри односи во коптските и за да дојдат во црквата и да вршат богослужба, мораат да ја минуваат целата чаршија од Стариот град, при што се разминуваат со трговците и со многубројните туристи. Дознав уште еден куриозитет. Од времето на османлискиот период, со генерации клучот од црквата на Светиот гроб се наоѓа во сопственост на едно муслиманско семејство кое секое утро ја отвора главната врата и на тој начин е најден компромис да се избегнат расправите меѓу христијанските исповеди околу тоа кој би требало да се грижи за клучот, а со тоа и за Црквата. Затоа со право се вели дека, како и речиси се друго во овој древен свет град, и самата историја на Ерусалим е проткаена со неизвесности и спротивности.

Во текот на престојот на Ерусалим ја посетив и Гатсеманската градина. Во неа се зачувани седум маслинови дрвја стари околу 2 000 години. А тука, во прекрасната базилика, се остатоците од некогашната карпа каде што се пресувале маслинките. Таа уште се вика и Базилика на агонијата, зашто според библиските преданија од Новиот завет Исус често доаѓал да се моли на карпата, а тука ги доживеал и најтешките мигови во неговиот живот, кога почувствуval дека ќе биде жртвуваан. Според библиските преданија, со Исус таа вечер биле неговите ученици Јакоб, Петар и Јован кои требале да бидат будни и да се молат за него. И додека Исус ја

изговарал молбата "Боже, ако не можеш да го отфрлиш ова од мене и ако мора да бидам жртвувањ, тогаш јас сум подготвен да го прифатам тоа", неговите ученици трипати заспивале и трипати тој ги будел.

Бев информиран дека сегашната базилика е изградена во 1919 година и во нејзината изградба се вклучиле 12 нации од исто толку земји, поради што таа денес се нарекува и "Црква за сите народи". Таа е изградена без прозорци, со што уште при првата посета се забележува мрачната атмосфера со која се доловуваат најтешките часови на Исус. Не се зборува додека се стои до олтарот, зад кој се видливи остатоците од некогашната карпа. Тука е и Црквата на солзата - *Dominus flevit*. Таа, всушност, претставува превртена солза, зашто според преданијата тука Исус ја проронил првата солза за тагата по Ерусалим, за кој претчувствувајќи дека ќе биде разурнат по неговото жртвување и воскреснување.

И покрај сите историски искушенија, во Ерусалим се слушаат и еврејски и христијански и муслимански проповеди. Има, навистина и проклетства. Меѓутоа исконската човечка желба за мир секогаш мора да смета на суровата реалност. Сите светски проблеми, недоразбирања и историски (не)правди се преплетуваат во ерусалимскиот микрокосмос. Затоа Ерусалим е град над градовите. Сé додека постои Ерусалим, со сите свои псалми и проклетства, ќе постои и оваа наша цивилизација; несовршена, можеби и болна, но единствена што ја имаме.

Оние кои съществувале под сонцето на Светиот град кажувале дека животот во Ерусалим е тежок. Можеби смртта е лесна. Затоа илјадници луѓе доаѓаат во Ерусалим со една единствена желба - да умрат во него.

При посетата на северниот дел на Израел, се уверив дека тој е контраст на сé она што го содржат пустинските предели на југот. Кога сé повеќе се навлегува во Галилејската област, се добива впечаток дека природата овде го истурила сето свое богатство. Затоа, оној што прв пат стапнува на овие простори тешко може да се убеди дека Израел е мала пустинска земја. Нема ниту педа голо земјиште, сé е со зеленило, со пространи паркови, со цвеќиња, палми, урми, калиптуси, авокадо, овоштарници и лозја. Во тие северни предели, како бистро човечко око пред хоризонтот трепери Галилејското Езеро. Тоа е најголемиот отворен базен од каде што се црпи вода за наводнување на производствените површини, не само на овие, туку и на пустинските површини. Меѓутоа, тоа е еден од главните резервоари и за водоснабдување на населението.

Исто така, и јужниот дел на котлината низ која врви реката Јордан е значаен историски простор за трите религии. Имено, најголемата оаза во Јудејската Пустина е Ерихон. Тоа денес е град под палестинска автономија, во јужната Јорданска дolina, на крстопатот кон Ерусалим и Бет Шеан на источната страна на Јордан. На арапски овој град се нарекува Ериха. Иако се наоѓа длабоко во пустината, сепак Ерихон ги има најбогатите извори со

вода, што овозможија оваа населба да се претвори во една од најпродуктивните во производството на земјоделски производи. Тука се произведуваат сите видови овошје, а растат и најубавите цвекиња.

Ерихон лежи во просторот на најдепресивниот дел од минус 250 метри и претставува најниска населба на Земјината топка. Според археолошките наоди, што датираат уште од седмиот милениум, Ерихон е една од најстарите градски цивилизации во светот. Меѓутоа, некои нови истражувања покажуваат дека оваа населба била населена уште пред 10 000 години. Еврејското население овде живеело до пред 1400 години, а денес живеат Арапи, чиј број на жители изнесува околу 30 000 муслумани и христијани.

Ерихон е селски тип на град, меѓутоа во последно време се повеќе се менува со изградбата на хотели, таканаречени зимски палати и други објекти. Тука е палатата на Арафат и на некои други богати Палестинци кои овде доаѓаат во зимските месеци кога температурата изнесува од 17 до 20 степени. Во лето овде е многу топло со температура од околу 50 Целзиусови степени. За туристите и за другите посетители Ерихон е привлечен заради богатата историја. Тоа е прв град освоен од Џошуа, што е опфатен во територијата на племето Бенј(џ)амин. Локацијата на тогашниот антички град била на северозападниот дел на сегашниот северен Ерихон. Затоа, ова место е еден од најголемите предизвици за археолозите, зашто со ископините се откриени остатоци од повеќе периоди. Овде се

откриени и изворите на Елиша, а западно од градот се Херодовите западни палати од периодот на Макабите. Откриени се остатоци од синагоги изградени во шестиот век со мозаичен под. Во непосредна близина на Ерихон, пак, протекува и реката Јордан, која подолу се влева во Мртвото Море.

Тука, на реката Јордан до градот Ерихон, според библиските преданија, е местото каде што Јован Крстител го крстил Исуса Христос. Но, тоа место сè уште не е отворено за крштевање на христијаните кои доаѓаат овде. Тие се крстат, според обичајот од библискиот период, во реката Јордан, на местото во непосредна близина на Галилејското Езеро.

Кога патував накај југ покрај Мртвото Море пристигнав до остатоците од познатата планинска тврдина Масада, местото кое е запишано со големи букви во историјата на Евеите. Имено, Масада е пустинско плато што на околу 400-тина метри се извишува над западниот брег на морето од каде тешко може да се забележи. До висината на платото се стасува за неколку минути со современата жичарница, а само најхрабрите се искачуваат или слегуваат (како што јас направив) по "змискиот пат", што стрмо се спушта од големата височина. Искачувањето кон Масада значи задоволство, завет и голем предизвик не само за Евеите, туку и за бројните туристи кои доаѓаат да се потсетат на она што се случувало во почетокот на овој век, а кои на убав начин се пренесени преку спектакуларниот англискиот филм "Масада", чиј делови им се презентираат

на посетителите при посетата на ова свето место за Еvreите.

Според сведоштвата на познатиот римски историчар Јосиф Флавиј, во книгата "Јудејска војна", се вели дека жителите на ова место, чиј број бил околу 1 000, бегајќи од римската најезда на војници, се скриле и дошле да живеат во Масада. Тоа се случило во 70-та година по Христо, кога римската војска ја прегазила Јudeја и сите други тогашни предели на тие простори. Кога Римјаните дошле пред Масада, на местото каде една мала група Еvreи им пркосела, сметале дека проблемот ќе го решат многу брзо, за неколку месеци, од причини што биле уверени дека во пустината Еvreите не би издржале долго без вода и други прехранбени продукти. Меѓутоа, во Масада бил вљубен Ирод Велики, кој, веројатно плашејќи се од непријателите, ја одbral за свое место каде ќе може во случај на опасност да се скрие и таму да живее подолг период. Така, тој на Масада изградил систем за собирање на дождовницата која се собирала во цистерни издлабени во камењата, како и други помошни простории за вода, дури и два отворени базени за капење. Исто така, Ирод Велики на платото изградил голем број магацини за складирање храна и место за чување домашни животни и гулаби.

Според сведоштвото на Јосиф Флавиј жителите на Масада ја издржале тригодишната опсада. Меѓутоа, римската војска успеала да направи рампа на западната страна за да стаса до утврдувањето. За тоа биле ангажирани голем број робови од Египет,

кои успеале да го поврзат просторот со платото. Пред тоа, Евреите се собрале во синагогата и одлучиле секој да си го убие своето семејство. Потоа од мажите што останале биле избрани десетмина кои ги убиле останатите мажи, а од десетте мажи што останале деветте биле убиени од еден, кој веројатно бил водачот и кој умрел пред римската војска.

При мојата посета на Масада разбрав дека денес на ова историско место за Евреите, тенковските единици на израелската армија земаат заклетва и се колнат дека ќе ја бранат својата татковина и ако треба ќе загинат за неа, исто како нивните предци. Исто така, обичај е децата - Еvreи кои полнат 13 години, во Масада свечено да стануваат членови на еврејската заедница. Тоа зборува за важноста на историската Масада, од која треба да учат другите народи како и на кој начин јакне духот на еврејското опстојување. Тоа е место во кое се засидале вековите и во кое секојдневно заедно живеат минатото и иднината на Евреите.

РЕПОРТАЖАТА КАКО ПРЕДИЗВИК

Бележитиот македонски новинар, преведувач и публицист Славе Николовски-Катин, со својата нова книга на репортерски записи „Моите патувања низ светот“, како да ја следи мислата на Исидора Секулиќ, која патувајќи по Европа и бележејќи ги своите импресии, луцидно нагласува дека градовите како и луѓето имаат душа, а тоа се оние градови кои имаат минато. По тоа градовите се слични на луѓето, во судбините, историите и перспективите.

Таа мисла - водителка ги испишува и репортерските видувања на Славе Катин, со динамичен, жив и разновиден говор, оттргнат како една можна вистина од катадневието на луѓето, настаните и времињата на современиот свет. Сето тоа е меморирано од патувањата во Италија, Франција, Германија, Данска, Шведска, Унгарија, Романија, Чешка, Русија, Канада, Соединетите Американски Држави, Бразил, Австралија, Индија, Турција, Египет и Израел. При тоа, авторот направил обиколка околу светот и тоа го пренел на ограничен број страници, во кои се

пренесени многу записи од животот и опстојувањето на човековата цивилизација.

Квантитетот на страниците во книгата, од една, и неограничените пространства на светот, од друга страна, се наметнале како егзистенцијална неминовност во еднаквоста на почетокот и крајот на судбината по чии легенди и преданија трага авторот и од нив се извлекува сегашноста како нераскинлива алка со минатото и иднината. Настојувајќи да го привлече вниманието на читателот, Славе Катин ги користи искуствата на новинарската репортажа со набиена фактографија, низ кратки информации ги бележи впечатоците за местата и настаните, но со уметничката репортажа нив им додава сликовитост, ги спојува емотивно, аналитички. Спојувајќи ги двата вида на репортажа авторот испишал живи, занимливи и впечатливи страници за почит.

Историјата на еден град е негова судбина. Вековите во волшебниот Рим ги оставиле своите богатства на материјалната и на духовната смисла на човекувањето и од него ја создале најголемата уметничка ризница во светот. Репортажата за Париз, пак, како почетна реченица ја има мислата на знаменитиот писател Балзак. Потоа, душата на стариот царски град Франкфурт на Мајна, градот во кој се вршени крунисувањата на германските кралеви и цареви, местото каде заседавал првиот германски парламент и градот на генијалниот поет Гете е, исто така, живо претставен преку репортажата. Емотивниот стил не е воведувач во една нова авантура, на патување ширум Европа. Авторот ги забележува познатите историски реалности кои се прекршуваат

низ внатрешните немири и возбуди на душата, мислата и срцето со неповторливо субјективно гледиште на запишувацот. Тие не можат да се најдат така оригинални на друго место.

Секое патување претставува нешто ново, недоживеано, невидено како во средбата со градот на контрастите Киев, со московските вечери, недогледните канадски хоризонти, за миг само застанати во Монреал, за зимската романса во Рио де Жанеиро, за плачот на Калкута, за светата слава на Истанбул, за земјата на фараоните и нејзината престолнина Каиро, за Светата земја Израел.

Просторите се многубројни и различни, исто така и мирисите и вкусовите како магични звуци на измама и возбуда, но човекот и човечката судбина секаде се едни и исти. Човековата рака раководена од умот, од свеста и совеста, го пресоздава светот како универзална димензија во исчекувањата напред, но и низ војни и други проклетства го враќа назад во неговата историја како возбуда за допир и низ занимливите страници на Славе Николовски - Катин именувани едноставно „Моите патувања низ светот“.

д-р Васил Тоциновски

CIP - Каталогизација во публикација „Св. Климент Охридски“,
Скопје

821.163.3-94

НИКОЛОВСКИ-Катин, Славе

Моите патувања низ светот / Славе Николовски-Катин. - Скопје:
Македонска искра, 2001. - 208 стр. : 16 слики во колор ; 21 см

ISBN 9989-831-37-8

I. Николовски Славе види Николовски-Катин, Славе

COBISS-ID 0

СОДРЖИНА

ЕНЦИКЛОПЕДИСКА ВЕРТИКАЛА	5
ИТАЛИЈА	
Во градот на Ромул и Рем	11
ФРАНЦИЈА	
Париз - градот на светлината	19
ГЕРМАНИЈА	
Во земјата на прогресот	27
ДАНСКА И ШВЕДСКА	
Мостот меѓу Копенхаген и Малме	37
УНГАРИЈА	
Будимпештанско ноктурно	43
РОМАНИЈА	
Букурешт - град на булевари	49
УКРАИНА	
Во градот на љубовта	59
ЧЕШКА И РУСИЈА	
Московските вечери	67
КАНАДА	
Нијагарски хоризонти	73

СОЕДИНЕТИ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

Американска разгледница 83

БРАЗИЛ

Зимска романса во Рио 97

АВСТРАЛИЈА

Во "непознатата" јужна земја 109

ИНДИЈА

Плачот на Калкута 121

ТУРЦИЈА

Средба на Европа и Ориентот 133

ЕГИПЕТ

Во земјата на фараоните 149

ИЗРАЕЛ

Во Светата земја 155

РЕПОРТАЖАТА КАКО ПРЕДИЗВИК 185

Издавач:

Книгоиздателство „МАКЕДОНСКА ИСКРА“ – Скопје

**СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН
МОИТЕ ПАТУВАЊА НИЗ СВЕТОТ**

За издавачот:

Сунчица Змејкоска

Уредници:

Дафинка Николовска

Гордан Танасков

Лектура и коректура:

Сузана Стојковска

Идејно и графичко обликување

Стојан Блажевски

Компјутерска обработка

Снежана Мишевска

Снежана Богдановска

Печат:

Офсет

Тираж: 1.000 примероци

**Славе
Николовски
Катин**

Славе НИКОЛОВСКИ - КАТИН на македонската и на меѓународната културна и научна јавност ѝ е познат по бројните публицистички и научни трудови посветени, главно, на животот на Македонците во светот, но и на низа други аспекти поврзани со дијаспората, како и од областа на журналистиката, културата, литературата, јазикот, религијата, науката, историјата.

Во неговиот творечки опус посебно внимание заслужуваат книгите: Македонски холокауст, Македонски вознес, Печалбарски копнеж, Во Австралија како дома, Македонскиот иселенички печат, Во чест на св. Кирил, Македонските православни цркви во Австралија, Канада и САД, Поетски иселенички меридијани, Македонски иселенички паноптикум, Иселенички хоризонти, Македонската дијасpora, и монографиите Атанас Близанков и Андреа Бранов. Потоа, лексикографските изданија: Англиско - македонски лимнолошки лексикон, Англиско-македонски биотехнички речник, Англиско - македонски водич низ компјутерската терминологија, Библиски речник и Речник во слики и збор на шест јазици, како и на преводите на делата: Александар Македонски (од англиски на македонски), Странците за Македонија и Македонците, Монографија за селото Неволјани - Леринско, Развиток и исхрана на младиците на ципринидите од Охридското Езеро (од македонски на англиски). Тој е учесник на педесетина симпозиуми, сесии, конференции и трибини ширум светот. Добитник е на повеќе признанија во земјата и странство, меѓу кои, на наградата Крсте П. Мисирков на Здружението на новинарите на Македонија од областа на журналистиката.

**МОИТЕ
ПАТУВАЊА
НИЗ
СВЕТОТ**

ISBN 9989-831-37-8